

**T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
DOKTORA PROGRAMI
DOKTORA TEZİ**

**FİNANSAL RAPORLAMA KALİTESİNE
ETKİ EDEN MUHASEBE KÜLTÜRÜYLE İLİŞKİLİ
FAKTÖRLER**

Mehmet İlker KARAKELLEOĞLU

**Danışman
Prof. Dr. Süleyman YÜKÇÜ**

İZMİR-2020

YEMİN METNİ

Doktora Tezi olarak sunduğum “Finansal Raporlama Kalitesine Etki Eden Muhasebe Kültürüyle İlişkili Faktörler” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

30/06/2020

Mehmet İlker KARAKELLEOĞLU

ÖZET
Doktora Tezi
Finansal Raporlama Kalitesine Etki Eden
Muhasebe Kültürüyle İlişkili Faktörler

Mehmet İlker KARAKELLEOĞLU

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İşletme Anabilim Dalı
Doktora Programı

Finansal raporlama sistemi aracılığıyla muhasebe süreçlerinde işlenen finansal nitelikteki veriler bilgi kullanıcılarının faydasına sunulmaktadır. Finansal bilgi kullanıcıları işletmenin çeşitli paydaş gruplarından oluşmaktadır ve her birinin beklentisi, finansal bilgilerden yararlanma motivasyonu farklılık göstermektedir.

Nitelikli finansal bilgilerle bilgi kullanıcılarının karar faydalılığına katkı sağlamak amaçlanmaktadır. Finansal raporlama, açıkladığı ekonomik olayları sunduğu sonuçlarla ve raporladığı kazançlarla ne kadar doğru yansıtıyor; finansal tablo kullanıcılarının kararlarını ne kadar iyileştiriyorsa o kadar kaliteli kabul edilmektedir. Finansal raporlar ve sonuçları işletmelerin mevcut performansını doğru yansıtması, işletme değerini belirleyebilmesi ve gelecekteki performansını tahmin etme gücü ölçüsünde kalitelidir. Finansal raporlama kalitesinin ölçümlenmesinde kullanılan yaklaşımlar ise finansal bilginin niteliksel özelliklerini, muhasebe temelli göstergeleri (kazanç kalitesi yaklaşımları) ve piyasa temelli göstergeleri esas almaktadır.

Muhasebe kültürü finansal raporların girdilerini oluşturan muhasebe sistemlerinin geliştiği çevreye göre nasıl şekillendiğini incelemektedir. Muhasebe kültürü, muhasebe ve finansal raporlama alanında görülen farklılıkları dört grupta toplanan muhasebe değerleri yardımıyla açıklamaktadır.

Çalışmada işletmelerin muhasebe sistemlerini etkileyen birçok koşulu yansıtmaları bakımından muhasebe kültürünün finansal raporlama kalitesine etkisi araştırılmıştır. Ampirik araştırma Borsa İstanbul imalat sanayi şirketlerinde gerçekleştirilmiştir. Finansal raporlama kalitesinin ölçümünde muhasebe esaslı yaklaşımlardan yararlanılmış, muhasebe kültürü özellikleri ampirik bulgulara dayalı olarak somutlaştırılmıştır. Sağkalım analizi yöntemi kullanılarak muhasebe kültürü özelliklerinin finansal raporlama kalitesine etkileri bulgulanmış; finansal raporlama kalitesi ile muhasebe kültürü arasındaki ilişki aydınlatılmıştır. İç ve dış paydaşların finansal raporları değerlendirirken başvurabileceği özgün bir yaklaşım literatüre sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Finansal Raporlama Kalitesi, Muhasebe Kültürü, Kazanç Kalitesi, Mali Analiz

ABSTRACT
Doctoral Thesis
Factors Affecting Financial Reporting Quality
That Are Related With Accounting Culture

Mehmet İlker KARAKELLEOĞLU

Dokuz Eylül University
Graduate School of Social Sciences
Department of Business Administration
Ph.D. Program

Financial information, which is processed in accounting, is presented to information users' utilization through financial reporting system. Users of financial information include various stakeholders and each of them has different expectations, motivations to utilize financial information.

Qualified financial information aims to contribute to decision usefulness of information users. Financial reporting is acknowledged as high quality to the extent that its results and reported earnings accurately reflect underlying economic circumstances and enhance decisions of users of financial statements. Financial reports and its results are of high quality depending on their degree to reflect enterprises' performance accurately, determine enterprises' market value and their power to predict future performance. Methods used for measuring financial reporting quality ground on characteristics of qualified financial information, accounting based indicators (earnings quality approaches) and market based indicators.

Accounting culture examines how accounting systems evolve by their development environments that generate inputs for financial reports. Accounting culture explains differences noted in accounting and financial reporting with the help of accounting values categorized in four dimensions.

In this study, the effects of accounting culture on financial reporting quality are researched since accounting culture represents various conditions affecting accounting systems. Empirical research is conducted on enterprises listed in Borsa İstanbul manufacturing industry. Accounting based approaches are applied to measure financial reporting quality; features of accounting culture are concretized with empirical findings. Effects of accounting culture on financial reporting quality are found by employing survival analysis method and the relationship between financial reporting quality and accounting culture is revealed. An authentic approach for evaluating financial reports is provided to literature that internal and external stakeholders can consult.

Key words: Financial Reporting Quality, Accounting Culture, Earnings Quality, Financial Analysis

**FİNANSAL RAPORLAMA KALİTESİNE
ETKİ EDEN MUHASEBE KÜLTÜRÜYLE İLİŞKİLİ FAKTÖRLER
İÇİNDEKİLER**

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
GİRİŞ	1

**BİRİNCİ BÖLÜM
FİNANSAL RAPORLAMA**

1.1. FİNANSAL RAPORLAMA SİSTEMİ	3
1.1.1. Finansal Bilgi	4
1.1.2. Finansal Bilgi Kullanıcıları	5
1.1.3. Finansal Bilginin Genel Nitelikleri	7
1.1.3.1. Temel Niteliksel Özellikler	8
1.1.3.1.1. İhtiyaca Uygunluk	9
1.1.3.1.2. Gerçeğe Uygun Sunum	9
1.1.3.2. Destekleyici Niteliksel Özellikler	10
1.1.3.2.1. Karşılaştırılabilirlik	10
1.1.3.2.2. Doğrulanabilirlik	11
1.1.3.2.3. Zamanında Sunum	11
1.1.3.2.4. Anlaşılabilirlik	11
1.2. FİNANSAL TABLOLAR	14
1.2.1. Genel Amaçlı Finansal Tablolar	14
1.2.2. Özel Amaçlı Finansal Tablolar	16
1.2.3. Finansal Tabloların Temel Esasları	17
1.2.4. Finansal Tabloların Temel Varsayımları	18
1.2.5. Mali Analiz Açısından Finansal Tablolar	19
1.2.5.1. Tarihi Maliyet ve Gerçeğe Uygun Değer	20
1.2.5.2. Muhasebe Politikaları ve Tahminleri	22

1.2.5.3. Muhasebe Hata ve Hileleri	23
1.2.5.4. Finansal Tablolarda Konsolidasyon	24
1.3. FİNANSAL RAPORLAMAYA İLİŞKİN DÜZENLEMELER	25
1.3.1. Uluslararası Uyumlaştırma Çalışmaları	25
1.3.2. Yatırımcının Korunmasına Yönelik Çalışmalar	28

İKİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL RAPORLAMA KALİTESİ

2.1. KALİTE KAVRAMI	31
2.2. FİNANSAL RAPORLAMA KALİTESİ	32
2.3. KALİTELİ FİNANSAL RAPORLAMANIN FAYDALARI	35
2.4. FİNANSAL RAPORLAMA KALİTESİNİN ÖLÇÜMLENMESİ	37
2.4.1. Finansal Bilginin Özellikleri Esaslı Yöntemler	37
2.4.2. Muhasebe Esaslı Yöntemler	38
2.4.2.1. Kazançların Sürekliliği	41
2.4.2.2. Kazançların Tahmin Edilebilirliği	42
2.4.2.3. Kazançların Değişkenliği	43
2.4.2.4. Kazançların Düzlüğü	45
2.4.2.5. Tahakkuk Kalitesi	46
2.4.2.6. Kazanç (kâr) yönetimi	46
2.4.3. Piyasa Esaslı Yöntemler	51
2.4.3.1. Değere ilişkinlik	51
2.4.3.2. Zamanlılık	52
2.4.3.3. İhtiyatlılık	52
2.4.4. Dış Göstergeleri Kullanan Yöntemler	53
2.5. FİNANSAL RAPORLAMA KALİTESİNE İLİŞKİN LİTERATÜR	53

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MUHASEBE KÜLTÜRÜ

3.1. MUHASEBE ÇEVRESİ	60
3.2. MUHASEBEDE ÇEVRESEL FARKLILIKLAR	62
3.2.1. Ekonomik ve Politik Koşullar	63
3.2.2. Hukuk Sistemi	65
3.2.2.1. Anglo-Sakson Hukuk Sistemi	66
3.2.2.2. Kıta Avrupası Hukuk Sistemi	67
3.2.3. Finansman Kaynakları	69
3.2.4. Vergilendirme	70
3.2.5. Finansal Piyasaların Gelişmişlik Düzeyi	71
3.2.6. Mesleki Örgütlenmeler	73
3.3. MUHASEBE KÜLTÜRÜ	73
3.3.1. Hofstede'in Kültürel Boyutları	74
3.3.1.1. Güç Mesafesi	77
3.3.1.2. Belirsizlikten Kaçınma	78
3.3.1.3. Bireysellik – Kolektifilik	79
3.3.1.4. Erillik – Dişillik	80
3.3.1.5. Uzun Vadeli - Kısa Vadeli Yönelim	81
3.3.1.6. Serbestlik – Sınırlılık	82
3.3.2. Muhasebe Kültürel Değerleri	84
3.3.2.1. Profesyonelliğe karşı statükoculuk	85
3.3.2.2. Tekdüzeliğe karşı esneklik	86
3.3.2.3. Tutuculuğa karşı iyimserlik	87
3.3.2.4. Gizliliğe karşı şeffaflık	88

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
FİNANSAL RAPORLAMA KALİTESİNE ETKİ EDEN MUHASEBE
KÜLTÜRÜYLE İLİŞKİLİ FAKTÖRLERİN ARAŞTIRILMASI: BIST
İMALAT SANAYİ UYGULAMASI

4.1. ARAŞTIRMA PROBLEMİ VE MOTİVASYON	93
4.2. ARAŞTIRMANIN AMACI	94
4.3. ARAŞTIRMANIN TASARIMI	95
4.3.1. Araştırma Hipotezleri	95
4.3.2. Araştırmanın Kapsamı	96
4.3.3. Değişkenler ve Verilerin Toplanması	98
4.4. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ	107
4.4.1. Cox Regresyon Yöntemi	109
4.4.2. Kaplan Meier Yöntemi	111
4.5. ARAŞTIRMANIN BULGULARI	112
4.6. ARAŞTIRMANIN KISITLARI	122
4.7. ARAŞTIRMANIN LİTERATÜRE KATKISI	123
SONUÇ VE ÖNERİLER	124
KAYNAKÇA	128

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AMORT	Amortisman ve İtfa Giderleri
β_n	Regresyon katsayıları vektörü
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu
BIST	Borsa İstanbul
CEO	Chief Executive Officer
CFA	Chartered Financial Analyst
CFO	Chief Financial Officer
CV	Cari Varlıklar
CY	Cari Yükümlölükler
FASB	Financial Accounting Standards Board
FIFO	İlk Giren İlk Çıkar Envanter Değerleme Yöntemi
GKMİ	Genel Kabul Görmüş Muhasebe
GSYİH	Gayri Safı Yurtiçi Hasıla
h_0	Temel Birikimli Hazard Risk Fonksiyonu
HR	Hazard Ratio
IASB	International Accounting Standards Board
IBT	İsteğe Bağlı Tahakkuklar
IBOT	İsteğe Bağlı Olmayan Tahakkuklar
ISO	International Organization for Standardization
İMKB	İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
İSO	İstanbul Sanayi Odası
KAP	Kamuyu Aydınlatma Platformu
KGK	Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu
KOBİ	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KOBİ TFRS	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler için Türkiye Muhasebe Standardı
KVB	Kısa Vadeli Borçlar
LR	Likelihood Ratio

LIFO	Son Giren İlk Çıkar Envanter Değerleme Yöntemi
NK	Dönem Net Kârı
NAKT	Nakit ve Nakit Benzerleri
NYSE	New York Stock Exchange
PROF.	Profesyonellik Ortak Değişkeni
SEC	Securities and Exchange Commission
SPK	Sermaye Piyasası Kurulu
ŞEFF.	Şeffaflık Ortak Değişkeni
t_{FRK}	Finansal Raporlama Kalitesi Yaşam Süresi
TEKD.	Tekdüzelik Ortak Değişkeni
TFRS	Türkiye Finansal Raporlama Standartları
TMS	Türkiye Muhasebe Standartları
TMSK	Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu
TMUDESK	Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu
TSPB	Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği
TSE	Türk Standartları Enstitüsü
TT	Toplam Tahakkuklar
TUTC.	Tutuculuk Ortak Değişkeni
UFRS	Uluslararası Finansal Raporlama Standartları
UMS	Uluslararası Muhasebe Standartları
YK	Yönetim Kurulu

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Genel ve Özel Amaçlı Finansal Tablolar	s.16
Tablo 2: Türkiye’de UFRS Gelişim Süreci	s.26
Tablo 3: Finansal Raporlama Kalitesi ve Kazanç Kalitesi	s.39
Tablo 4: Kazanç Yönetimi Kademeleri	s.48
Tablo 5: Muhasebeyi Şekillendiren Hukuk Sistemleri	s.68
Tablo 6: Finansal Piyasa Türleri	s.72
Tablo 7: Kültür Boyutları	s.73
Tablo 8: Muhasebe Değerleri - Kültür İlişkisi	s.89
Tablo 9: Araştırma Kapsamının Sektörel Dağılımı	s.97
Tablo 10: Analizde Kullanılan Kazanç Rakamlarının Dağılımı	s.99
Tablo 11: Bağımsız Değişkenlerin Dağılımı	s.102
Tablo 12: Bağımsız Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikler	s.106
Tablo 13: Bağımsız Değişkenlere Ait Korelasyon Matrisi	s.107
Tablo 14: Sağkalım Analizi Cox Regresyonu Sonuçları 1	s.112
Tablo 15: Sağkalım Analizi Cox Regresyonu Sonuçları 2	s.113
Tablo 16: Sağkalım Analizi Cox Regresyonu Sonuçları 3 (Bootstrap metodu)	s.116
Tablo 17: Sağkalım Analizi Cox Regresyonu Sonuçları 4	s.120
Tablo 18: Sağkalım Analizi Cox Regresyonu Sonuçları 5	s.121
Tablo 19: Değişkenler İlişki Matrisi	s.121

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Muhasebe Bilgi Sistemi	s.4
Şekil 2: Faydalı Finansal Bilginin Özellikleri	s.13
Şekil 3: Muhasebe Çevre Etkileşimi	s.62
Şekil 4: Kültür Boyutlarına İlişkin Puanlar	s.84
Şekil 5: Muhasebe Sistemleri (Şeffaflık-İyimserlik Boyutu)	s.90
Şekil 6: Muhasebe Sistemleri (Profesyonellik-Tekdüzelik)	s.91
Şekil 7: Profesyonellik-Statükoculuk Boyutu Grafikselsel Değerlendirme	s.117
Şekil 8: Şeffaflık-Gizlilik Boyutu Grafikselsel Değerlendirme	s.118
Şekil 9: Tekdüzelik-Esneklik Boyutu Grafikselsel Değerlendirme	s.119

GİRİŞ

Yeni bir endüstri devriminin şafağında değişen ekonomik ve sosyolojik gerçekliklerin toplumların şekillenmesinde tartışılmaz rolünü gözlemlemekteyiz. Avcı toplayıcı toplumlardan tarım toplumuna, sanayi devrimleriyle ortaya çıkan endüstri toplumuna, dijital sistemlerin üretim süreçlerinde yarattığı reformla da bilgi toplumuna geçişlerde her çağın kendine özgü paradigmaları gelişmiştir. Bu geçişler dünyanın farklı yerlerinde farklı hızlarda yaşanmakta ve teknolojik üstünlüğü ele geçirenler diğerlerinden önce bir sonraki aşamayı deneyimlemektedir. İnsan-teknoloji etkileşiminin bilgi toplumundan sonra ortaya çıkarması beklenen ve akıllı toplum olarak betimlenen bir sonraki dönüşüm, teknolojiyi insanın bir yardımcısı haline getirerek akıllı sistemlerde edinilen bilgileri verimli kullanmayı gerektirmektedir.

Bilimsel disiplinlerin de yaşanan değişimlerle birlikte aradığı sorular, cevap vermeye çalıştığı ihtiyaçlar yenilenmektedir. Tarihi yazının icadına kadar uzanan muhasebe disiplininin, değişimle etkileşim içinde olması kaçınılmazdır. Muhasebe ve finansal raporlama disiplinleri, ticari ilişkilerle finansal rapor çıktıları arasında düzenleyici - organize edici rolünden öte finansal bilgi kullanıcılarının sağlıklı kararlar vermelerinde yol gösterici nitelik kazanmaktadır. Bilgiye erişimin yanı sıra edinilen bilgilerin ihtiyaçlara uygun şekilde sentezlenerek kullanıcıların faydasına sunulması önemli farklılıklar yaratacaktır.

Finansal raporlama kalitesi kavramı Uluslararası Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartlarının getirdiği eşgüdüm ve ortak dil anlayışını bir ileri kademeye taşıyarak finansal raporlar ve sonuçlarıyla, kullanıcıların kararlarını iyileştirmeye; sermaye piyasalarında bilgi eşitsizliğinden kaynaklanan problemleri çözmeye ve ekonomik faaliyetlerle oluşturulan finansal performansın raporlarda olabildiğince gerçeğe yakın bir şekilde temsil edilmesine odaklanmaktadır. Ekonomilerde finansal raporlama temelinde oluşan manipülasyonlar ve bu yollarla paradan para kazanma devrinin sonlanması kaliteli finansal raporların sağlayacağı gerçeği yansıtan, çok boyutlu, şeffaf bilgilerle gerçekleştirilebilir. Bilgi kullanıcıları yanıltıcı yönlendirmelerden korunup; işletmelerin finansal gerçeklerini ve yatırımlarını doğru yorumlayabilirler.

Çalışma finansal raporlama kalitesini, muhasebe kültürü yönünden değerlendirmek üzere tasarlanmıştır. Dört bölümden oluşan çalışmada:

İlk bölümde finansal raporlama sistemi incelenerek diğer bölümlerde kullanılacak kavramlara temel zemin oluşturulmuştur.

İkinci bölümde finansal raporlama kalitesi kavramı açıklanmış, kaliteli finansal raporlamanın çıktıları belirtilmiştir. Finansal raporlama kalitesinin ölçümünde kullanılan yaklaşımlar detaylandırılmıştır.

Üçüncü bölümde muhasebe kültürü, muhasebe sistemlerini şekillendiren çevresel farklılıklar üzerinden ele alınmıştır. Muhasebe kültürü özellikleri, muhasebe sistemlerine etkileşimiyle birlikte incelenmiştir.

Son bölümde ise araştırma problemleri, amacı ve yöntemi açıklanarak, finansal raporlama kalitesi ile muhasebe kültürü arasındaki ilişkiyi araştıran uygulama okuyuculara sunulmuştur.

Tezin oluşmasında, ilerletilmesinde baştan sona danışmanlığımı yürüten Prof. Dr. Süleyman Yükçü hocama; tez izleme komitesinde yer alan ve araştırma yöntemi konusunda değerli katkıları bulunan Prof. Dr. Hakan Kahyaoğlu ile görüş ve desteklerinden ötürü Doç. Dr. Gülşah Atağan hocalarım ve sevgili aileme teşekkür ederim.

1. BÖLÜM

FİNANSAL RAPORLAMA

Aydınlanma döneminin öncü düşünürlerinden Goethe'nin tabiriyle çift taraflı kayıt tekniği insan zihninin en mükemmel icatlarından biri, tarihin muazzam hikayelerinden biridir (Gleeson-White, 2012: 8) Muhasebe bilgisinin beş bin yılı aşkın süredir insanlık hayatında olduğu düşünülmektedir. Bu kadar eski bir öğretinin sistematik bir bilimsel bilgi üretimi haline gelmesi Pacioli'nin "Summa de Arithmetica" ve el-Mazendarani'nin "Risale-i Felekkiyye" eserlerinde derlenerek ilk örneklerini sunmaktadır.

Ticaret hayatında bugüne kadar geliştirilmiş en eski ve önemli bilgi sistemi olarak kabul edilen muhasebe, mali verileri işleyerek belirli süreçler sonunda bilgi kullanıcılarının ihtiyaçlarına göre raporlar (Sürmeli, 1996: 96).

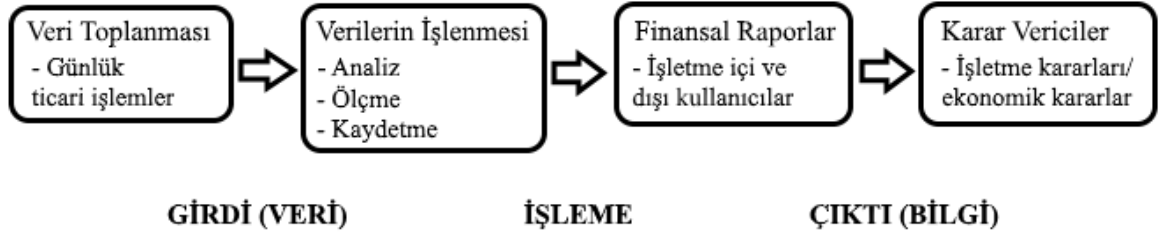
1.1. FİNANSAL RAPORLAMA SİSTEMİ

Modern ticaretin düzenlenmesi ve değişimin kaydedilmesi muhasebe sayesinde mümkün olmuştur. Muhasebe bilgisi şirketlerin finansal pozisyonunda ve performansında değişim yaratabilecek faaliyetlerinden kaynaklanan verileri işlemeye, analiz etmeye ve yorumlamaya imkan tanımıştır.

Muhasebe bilgisi aracılığıyla ilgili veriler kaynaklarından toplanarak ölçülüp kaydedilme ve süzülerek sınıflandırma süreçlerine dahil edilir. Bu süreçlerden geçen finansal veriler raporlar haline getirilerek bilgi kullanıcılarının faydasına sunulur. Finansal raporlama ise bu sürecin son aşamasını kapsamaktadır. Ekonominin temel yapıtaşlarından olan kaynakların etkin kullanımı gayesine uygun olarak finansal raporlama sistemi her pay sahibinin (hissedarlar, yatırımcılar, kredi kuruluşları vb.) ellerindeki kaynakları etkin bir şekilde kullanarak yatırım yapma ve fon sağlama kararlarına ışık tutar (Karabayır, 2019: 16). Finansal raporlama sistemi belirlenmiş dönemler içerisinde işletmelerin çeşitli paydaşlarını ilgilendirecek finansal bilgilerinin açıklanması ve raporlar halinde sunulup paylaşılmasıdır.

Finansal raporlamaya kaynak olan verileri işleyen muhasebe bilgi sistemi ise uygulayıcılar ve bilgi kullanıcıları arasındaki bağlantıyı kurmaktadır.

Şekil 1. Muhasebe Bilgi Sistemi

Kaynak: Koç Yalkın, 2005: 3

Yukarıdaki şekilde muhasebe bilgi sisteminin süreçleri ve finansal raporlama ile bağlantısı en temel şekilde gösterilmiştir. Ticari işlemlerden kaynaklanan günlük kaydetme ve ölçme işlemleri veri girdilerini oluştururken, bu veriler işlenerek işletme içi ve dışı kullanıcılara raporlanır; finansal tablolar gibi sürecin çıktıları elde edilerek finansal raporlama sistemine dahil edilirler.

1.1.1. Finansal Bilgi

Finansal bilgi tanımı bilgi kullanıcılarının kararlarına yardımcı olacak her türlü bilgiyi içermektedir. Biçimsel bir yapıyla sınırlandırılmayacak olan finansal bilgiler işletme yöneticilerinin beyanları, açıklamalar şeklinde de oluşabilir. Fakat temelde finansal bilgi muhasebe süreçlerinden ve finansal raporlama sisteminden elde edilen bilgileri içermektedir (Karapınar ve Aykoğlu Zaif, 2012: 4).

Finansal bilgiler işletmelerde çeşitli gereksinimleri karşılamaya yönelik elde edilir, bu gereksinimlerin başlıcaları (Ertaş 2016: 72):

- Yönetimin varlıklar üzerindeki sorumluluğunu yerine getirmek üzere iç bilgi talebi,
- İşletme faaliyetlerini ve sonuçlarını ölçme, kontrol etme,
- Geleceğe ilişkin faaliyetleri değerlendirme, planlama,
- Dış raporlamada sunulacak bilgileri hazırlama şeklinde sıralanabilir.

Diğer bilgi türlerinden farklı olarak finansal bilginin varlığı daha pragmatiktir ve sağlayacağı faydaların maliyetinden fazla olması beklenir. Örneğin muhasebe bilgisinin düzenleyici ve açıklayıcı işlevleri bulunmaktadır; buna karşın finansal bilgi tamamlayıcıdır, alınacak bir karara katkısının bulunduğu ölçüde varlığını sürdürür.

Literatürde iç içe geçen bu iki kavram artık aynı anlamı ifade edecek şekilde de kullanılmaktadır. Finansal bilgilerin niteliği karar alacak bilgi kullanıcıları ve onların özellikleri tarafından belirlenmektedir.

1.1.2. Finansal Bilgi Kullanıcıları

Finansal raporlama süreçleri içerisinde üretilen finansal bilgiler yaygın bir pay sahibi grubuna hitap etmektedir. Finansal bilgi kullanıcıları kendi arasında iç ve dış bilgi kullanıcıları gruplarına ayrılabilir. İç bilgi kullanıcıları yönetsel amaçlarla bilgileri kullanırken, dış bilgi kullanıcılarını ise finansman sağlayıcılar ve kamu kesimi gibi ihtiyaç sahipleri oluşturmaktadır.

İç bilgi kullanıcılarının en tipik örnekleri yöneticiler ve şirket sahipleridir. İç kullanıcılar olarak sadece kamuya açıklanan bilgilerle değil aynı zamanda organizasyon içinde kalan yayımlanmamış tablolar, iç raporlar ve diğer muhasebe süreçleriyle ilgili bilgilere erişim gereksinimi duyarlar; finansal muhasebenin yanında yönetim muhasebesi de bu kullanıcılar için sıkça başvurulmuş önemli bir araçtır. Dış bilgi kullanıcılarına göre bilgi asimetrisinden faydalanma imkanları vardır, bilgilerin 3.kişilere nasıl açıklandığıyla ilgilenerek finansal bilgiyi yalnızca karar alma aracı değil aynı zamanda bir iletişim aracı olarak görürler. Öte yandan dış bilgi kullanıcıları açısından ise kamuya açıklanan finansal bilgiler şirkete erişim için tek kaynağı oluşturmaktadır. Finansal bilgiyi kendilerine iletildiği şekliyle alıp değerlendirme, denetleme amaçları doğrultusunda kullanırlar (Mihaela, 2008: 49-50).

Finansal bilgiler kullanıcı kesimine ve bu kullanıcıların temel motivasyonlarına göre ortaya çıkmaktadır. Öncelikli amaçlarına göre finansal bilgi kullanıcıları aşağıdaki alt gruplarda sınıflandırılabilir (Karapınar ve Ayıkoğlu Zaif, 2012: 6):

- **Yöneticiler:** Organizasyonların yönetim kademesindeki karar alıcılardır. Finansal bilgileri faaliyet sonuçlarına göre izlemek değerlendirmek isterler. Öncelikli ilgileri karlılık düzeyi, finansal durum, pazar payı, müşteri memnuniyet seviyesi gibi konulardır.

- **Ortaklar:** Şirket ortakları, sermaye sahipleri ve hissedarlar ortaklık paylarını koruyabilmek artırmak veya azaltmak için temettü ödeme gücünü değerlendirirler. Firmanın karlılığı, hisse başına kazanç, kar payı tutarları öncelik verdikleri finansal verilerdir.
- **Maliye:** Vergi idaresi, vergi matrahını belirleme amaçlı toplam kar tutarıyla ilgilenir. Finansal bilgilerle gelir vergisi, katma değer vergisi belirlenir. Muhasebe mevzuatına uygunluk ve verimlilik gibi konular kontrol edilir.
- **Sosyal Güvenlik Kurumu:** Çalışanların haklarıyla ilgili göstergeler sosyal güvenlik hizmetleri için önem taşımaktadır. Örneğin: çalışan sayıları, ücretlendirme politikaları, ücret tutarları.
- **Sermaye Piyasası Kurumu:** Sermaye piyasalarına raporlanan finansal bilgilerle ilgilenmektedir. Bilginin kalitesi ve zamanlılığı en önemli beklentilerdir.
- **Denetim Şirketleri:** Kamuya ve halka açıklanan bilgilerin güvenilirliği, gerçeği yansıtması denetimin ana çalışma konusunu oluşturur.
- **Kredi Kuruluşları/Tedarikçiler:** Verdikleri kredileri/alacaklarını zamanında tahsil edip edemeyecekleriyle ilgilenirler. Finansal bilgileri kredi güveni açısından değerlendirip, firmaların likidite ve borç ödeyebilme verilerine ihtiyaç duyarlar.
- **Çalışanlar:** İşverenlerin ücret ve sosyal hakları ödeyebilme yeterliliği çalışanlar açısından önemli finansal bilgilerdir.
- **Müşteriler:** İhtiyaçlarını karşıladıkları mal ve hizmetlerin devamlılığı, firmanın devamlılığı gibi konularda finansal bilgileri kullanırlar.
- **Yatırımcılar:** Finansal bilginin en önemli kullanıcılarından, şirket hissedarları ile potansiyel yatırım yapacak piyasa oyuncularını içerir. Yatırımlarının verimliliğini değerlendirme amacıyla karlılık, şirket değeri, borç-özkaynak oranları, hisse başına kar payı gibi verilerle ilgilenirler.

- **Sivil Toplum Örgütleri:** Şirketlerin çevreyle olan ilişkileri öncelikli ilgi alanlarıdır. Bu doğrultuda çevre maliyetleri, sosyal sorumluluk harcamaları, yaratılan katma değer gibi bilgilerin kullanıcısı konumundadırlar.
- **Araştırmacılar:** Bir konuyu aydınlatma, problemi çözme veya ilişkileri açıklama amaçlı tüm diğer grupların yararlandığı bilgileri seçip araştırma alanlarında kullanırlar.

Çalışmanın ilerleyen kısımları ve uygulama bölümü finansal bilginin ve kalitesinin muhasebe kültürüne bağlı olarak nasıl değerlendirileceği üzerine yoğunlaşacaktır. Bu noktada finansal raporları değerlendiren yatırımcılar başta olmak üzere dış bilgi kullanıcılarının bakış açısı önem kazanmaktadır.

Yatırımcılar tasarruflarını değerlendirme amacındaki kişi veya kuruluşlardır. Tasarruflarını kar elde etmek ya da kazanç sağlamak için yatırımlara dönüştürerek ülke ekonomisinin en temel birimlerinden birini oluştururlar. Finansal piyasalar, fon arz eden ve talep eden tarafları bir araya getirmektedir. Tasarruf sahipleri ellerindeki atıl fonları hisse senedi, tahvil gibi menkul kıymetlere yatırarak fon tedariki ihtiyacındaki işletmelere katkıda bulunurlar. Bunu yaparken yatırdığı sermayeyi korumak, değer artışı sağlamak ve sürekliliği olan bir gelir elde etmek yatırımcıların gözettiği temel çıkarlardır. Yatırımcılar fon alım satım işlemlerindeki kilit rolleri sebebiyle sermaye piyasalarına işlerlik kazandırır. İşletmeler de bu sayede istedikleri büyüklükte ve maliyette fon tedarik etme imkanına erişirler (Sakınç, 2018: 22-23).

Bugünkü tüketimlerinden vazgeçerek yatırımcılar, gelecekte elde edecekleri getiri ile daha fazla fon kullanabilme olasılığına yatırım yapmaktadırlar. Bu sebeple yatırım, zaman boyutundan bağımsız değerlendirilmesi mümkün olmayan bir karardır (Altay, 2006: 34).

1.1.3. Finansal Bilginin Genel Nitelikleri

Finansal raporlar hazırlanırken önceki başlıkta açıklanan tüm ihtiyaç sahipleri göz önünde bulundurularak mali bilgiler üretilmektedir. Finansal raporlamada

kullanılan finansal bilgiler kullanıcıların kararlarındaki faydalılığı ölçüsünde nitelikli hale gelmektedir.

Raporlamayı yapan işletmenin finansal durumu hakkında bilgi sunmak finansal raporların temel motivasyonudur. Bu bilgiler; işletmenin ekonomik kaynaklarının neler olduğunu, işletmeye yönelik talep haklarını ve bunlarda değişikliğe sebep olan işlemleri etkileriyle birlikte açıklar. Gelecekteki nakit akışlarının değerlendirilebilmesi, işletme varlık ve yükümlülüklerine ilişkin faaliyet sonuçlarının ortaya konması, işletme performansını açıklayan bilgilerin tedariki ve özetlenmesi amaçlarıyla da finansal raporlar hazırlanmaktadır. Mali tablo kullanıcılarına karar alma süreçlerinde yararlanacakları faydalı bilgileri sağlamak ise finansal raporlamanın bir başka odak noktasıdır (Ertuna, 2017: 10).

Finansal raporlar düzenlenirken mali tablolarda sunulan bilgilerin ilgili kullanıcıların ihtiyaçlarını en iyi şekilde karşılayabilecek durumda olması beklenmektedir. İşletmenin finansal bilgileriyle ilgilenen yatırımcılar ve kredi verenler başta olmak üzere bütün ilgi gruplarının faydası için finansal raporların ihtiyaca uygun, gerçeği yansıtan; güvenilir, karşılaştırılabilir, zamanında sunulmuş ve anlaşılabilir olması gerekmektedir (Bulmuş, 2019: 26).

Sunulan finansal bilgilerin kullanıcılar açısından faydalı olabilmesi belirli niteliksel özellikleri taşımasına bağlıdır. Bu özellikler temel ve destekleyici niteliksel özellikler olarak iki grupta ifade edilmektedir. Ayrıca raporlanan finansal bilgiler ancak kullanıcıların finansal raporlara dayanarak vereceği kararlara etki edebiliyorsa önemli kabul edilmekte; yapısı ve büyüklüğü bakımından finansal raporlamaya konu edilecek niteliği taşımaktadır (KGK Kavramsal Çerçeve, 2018: 10-11).

1.1.3.1. Temel Niteliksel Özellikler

Faydalı finansal bilginin kullanıcılarının beklentileri doğrultusunda taşınması gereken temel nitelikler: ihtiyaca uygunluk ve gerçeğe uygun şekilde sunumdur.

1.1.3.1.1. İhtiyaca Uygunluk

Finansal bilgilerin ihtiyaca uygun şekilde üretilmiş olması ilgili kullanıcıların alacağı kararlarda fark oluşturabilmesi anlamına gelmektedir.

Bu özellik uyarınca finansal raporların kullanıcılarının istekleri ile uyumlu olması gerekmektedir. Finansal raporlardaki muhasebe bilgilerinin; yatırım yapma, kredi veya borç verme gibi kararlarda kullanılmaya uygun olması demek kullanıcıların geçmiş, şimdiki ve gelecekteki olayların sonuçları hakkında tahmin oluşturulmasına, oluşturulan tahminlerin doğrulanmasına veya düzeltilmesine destek sağlayacak nitelikte olmasıdır (Sünbül Koçak, 2015: 16).

İhtiyaca uygunluk niteliğinde vurgulanan bilginin kararları etkileme gücü, raporlanan bilgilerin tahmin değeri ve geri bildirim değeri özellikleriyle ölçülmektedir. Birbiriyle bağlantılı olan bu özelliklerden en az birine sahip olan bilgi ihtiyaca uygun olarak nitelendirilebilir. Tahmin değeri finansal bilgilerin gelecekteki sonuçları öngörmedeki işlevini; geri bildirim değeri ise önceki değerlendirmelerin geriye dönük teyit edilmesini ifade etmektedir (KGK Kavramsal Çerçeve, 2018: 10). Finansal tablolardaki verilerin yatırımcıların ve borç verenlerin getirilerini öngörmeye kullanılması tahmin değerini örneklerken; yapılan tahminler gerçek verilerle geri beslemeli olarak doğrulandıkça bilgiler geri bildirim değeri kazanmaktadır.

1.1.3.1.2. Gerçeğe Uygun Sunum

İlk özelliğin yanında, etkin ve doğru karar alma mekanizmalarını sağlayabilmek için faydalı finansal bilgi bir bütün olarak gerçeğe uygun şekilde sunulmalıdır. Gerçeğe uygun sunum finansal bilgilerin, tanımlamalar ve açıklamaları da içererek; manipülasyondan uzak, hatasız bir şekilde kullanıcıların bilgisine sunulmasıdır. Bu temel özellik uyarınca finansal bilginin ekonomik olayları açıklarken tam, tarafsız ve hatasız biçimde ortaya konulmuş olması gerekmektedir (Bulmuş, 2019: 26).

Gerçeğe uygun sunumda tamlık, açıklanan olayın finansal bilgi kullanıcılarına faydalı olması için tanımlamaları ve açıklamaları da dahil ederek tüm bilgileri

içermesidir. Tamlığa örnek olarak sunuma konu olan kalemlerin niteliğine ve yapısına ilişkin durumların, bunları etkileyebilecek faktörlerin ve rakamsal olarak ifade edilmesinde kullanılan süreçlerin (gerçeğe uygun değer, tarihi maliyet vb.) açıklanması verilebilir. Tarafsız sunum bilgilerin seçiminde ve gösteriminde kullanıcılar tarafından olumlu veya olumsuz yorumlanmasına sebep olacak ağırlıklandırma, vurgu yapma ya da çeşitli yollarla manipüle etme gibi taraflı eylemlerden uzak durulmasıdır. İhtiyatlılık raporlamada tarafsızlığın sağlanmasına katkı yapmaktadır. Hatasızlık ise raporlanan bilgilerin toplanmasında yürütülen süreçlerin hatasız olarak seçilip uygulanmasını, ekonomik olaylar ifade edilirken ihmallerin bulunmamasını kapsamaktadır (KGK Kavramsal Çerçeve, 2018: 11).

1.1.3.2. Destekleyici Niteliksel Özellikler

Faydalı finansal bilgiyi meydana getiren temel niteliksel özelliklerin yanında Kavramsal Çerçeve’de belirtilen geliştirici niteliksel özelliklerin sağlanması da muhasebe süreçlerinin oluşturduğu bilgiyi faydalı ve nitelikli hale getirir. İhtiyaca uygun olan ve gerçeğe uygun şekilde sunulmuş finansal bilgilerin faydalılığını artıran bu destekleyici özellikler karşılaştırılabilirlik, doğrulanabilirlik, zamanında sunum, ve anlaşılabilirliktir (Achım ve Chiş, 2014: 96). Bu ikincil özellikler ancak ihtiyaca uygunluk ve gerçeğe uygun sunum şartları sağlandıktan sonra devreye girebilir, tek başlarına temin edilmesi anlamlı değildir. Raporlamada temel özellikleri sağlayan finansal bilgiler arasından öncelik destekleyici nitelikleri de yerine getirenlere verilmelidir.

1.1.3.2.1. Karşılaştırılabilirlik

Kullanıcıların kararlarına destek olabilmesi için sunulan finansal bilgilerin raporlayan işletmenin kendi içindeki diğer kalemlerle, farklı dönemlere ilişkin bilgilerle ve diğer işletmelerdeki benzer bilgilerle karşılaştırmaya uygun nitelikte olması beklenmektedir. Bu özellik yardımıyla yatırımcılar veya finansman sağlayıcıları raporlanan unsurlar arasındaki benzerlik veya farklılıkların farkına varıp değerlendirmelerine etkinlik kazandırabilirler (KGK Kavramsal Çerçeve, 2018: 12).

Karşılaştırılabilirlik tutarlılık la ilişkilendirilmektedir. Nitelikli bir karşılaştırılabilirlik muhasebe politika/prosedürlerinde tutarlı uygulamaların yürütüldüğü kalemler ve bu unsurların işletme içi mukayese imkanıyla doğru orantılıdır (van Beest ve diğerleri, 2009: 15).

1.1.3.2.2. Doğrulanabilirlik

Finansal bilginin faydalılığının geçerlilik kazanması için kanıtlanabilir olması gerekmektedir. Açıklanan ekonomik olayın yeterli bilgi düzeyine sahip, birbirinden bağımsız gözlemciler tarafından gerçeğe uygun şekilde sunulduğu konusunda görüş birliğine varılması finansal bilginin doğrulanıp teyit edilmesi anlamına gelir. Doğrulama doğrudan veya dolaylı yollarla yapılabilir. Doğrudan doğrulama sayım gözlem gibi direkt yollarla gerçekleşirken, dolaylı doğrulamada girdiler kontrol edilip çeşitli yöntemler aracılığıyla çıktılar hesap edilmeye çalışılır. Örneğin: stok hareketlerinin birebir takip edilmesi veya FIFO, LIFO gibi yöntemler kullanılarak yeniden hesaplanması (KGK Kavramsal Çerçeve, 2018: 13).

1.1.3.2.3. Zamanında Sunum

Zamanlılık veya zamanında sunum özelliği henüz alınacak kararları etkileme süresine sahipken finansal bilginin elde edilebilmesini ifade eder. Finansal raporlar zamanında sunulduğu ölçüde kararlarda rol alabilme kapasitesine sahiptir. Zamanında sunum, ihtiyaca uygunluk temel özelliğini destekler, ihtiyaca uygun bir bilgi zamanında kullanıcılara ulaşmadığında bu özelliğini de yitirebilmektedir. Finansal raporlamanın zamanlaması ekonomik kararların başarısına doğrudan etki etmektedir (Akdoğan ve Tenker, 2010: 44).

1.1.3.2.4. Anlaşılabilirlik

Bu özellik anlaşılması zor bilgilerin olabildiğince açık ve net bir şekilde kullanıcıların faydasına sunulmasını amaçlamaktadır. Raporlanan bilgilerin mümkün olduğunca açık ve öz sınıflandırılması, tanımlanması ve sunulması bu bilgilerin

anlaşılabilirliğini artırmaktadır. Finansal bilgi kullanıcılarının temel düzeyde işletme faaliyetlerini ve ekonomik olayları yorumlayama kapasitesi olduğu kabul edilmektedir. Bilgilerin anlaşılabilir özellikte sunulmasına rağmen kavranamayan kimi karmaşık olaylar bulunabilir. Herhangi bir bilginin raporlama dışı bırakılması ise eksiklik yaratabilir. Bu gibi durumlarda kullanıcıların yetkin bir danışmandan yardım alması önerilmektedir (KGK Kavramsal Çerçeve, 2018: 13).

Finansal bilginin temel ve destekleyici niteliksel özellikleri birbirinden farklı özellikler taşıyan, farklı beklentilerle raporları değerlendiren karar vericilere başta işletmenin performansı ve finansal durumu hakkında olmak üzere yapacakları değerlendirmelerde faydalı bilgi akışı sağlamayı amaçlamaktadır. Etkin kararlar alınabilmesi için kullanıcılara sunulan finansal bilgilerin faydalılık esasları gözetilerek üretilmesi önemlidir. Niteliksel özelliklerin yerine getirilmesi muhasebe süreçlerinde akıcılığı sağlayacak, finansal raporlama kalitesinin artırılmasına destek olacaktır.

Aşağıdaki tabloda faydalı finansal bilginin özellikleri buraya kadar anlatılan kısımlardaki temel bileşenlerine göre gösterilmiştir.

Belirtilen özellikler finansal raporların amaçlarına ve kullanıcılarının fayda sağlamayı bekledikleri bilgi kapsamına göre finansal raporlama sisteminin çerçevesini belirlemektedir. Burada dikkat edilmesi gereken kısıtlar ise fayda ile önemlilik esasıdır. Bir finansal bilginin üretilip raporlama sistemine dahil edilmesi belirli maliyetleri beraberinde getirmektedir. Ancak finansal bilginin kullanıcılarına sağladığı yararlar bu maliyetlerden fazla ise bu bilginin raporlarla ortaya konulması işlevseldir. Ayrıca önemlilik esası da tüm motivasyonları kapsayıcı şekilde finansal bilgilerin raporlanmasına dair bir eşik değer oluşturmaktadır. Bu eşik değer üzerinde öneme sahip bilgiler iktisadi anlam teşkil etmektedir.

Şekil 2. Faydalı Finansal Bilginin Özellikleri

Kullanıcılarına Göre

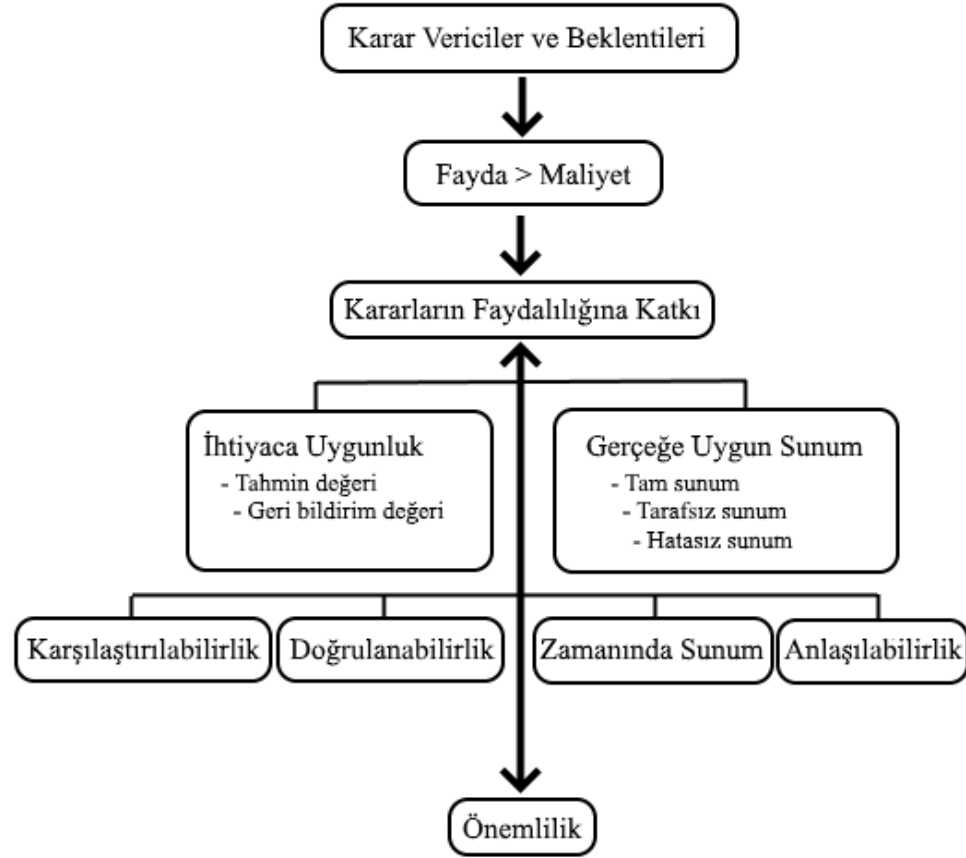
Kısıtlarına Göre

Amacına Göre

Temel Niteliksel Özelliklerine Göre

Destekleyici Niteliksel Özelliklerine Göre

Kapsamlı Kısıtlayıcı Eşik

Kaynak: Çavuş, 2018

1.2. FİNANSAL TABLOLAR

Finansal tablolar ve ekleri finansal raporlamanın en önemli araçlarıdır. Muhasebe bilgi sisteminden elde edilen çıktıların ürünleridir. Finansal tablolar aracılığıyla işletmelerin karlılığı, finansal durumu, nakit akışları, performansı ve bunları oluşturan elementlerine ait veriler biçimselleştirilmiş belirli formdaki ürünler haline gelir.

Finansal tabloların amacı geniş bir kullanıcı kitlesine işletmenin finansal bilgilerini açıklayarak alacakları ekonomik kararlar hakkında yardımcı olmak, işletmeye ilişkin yatırım, denetim, vergilendirme, önlem veya teşvik gibi değerlendirmelere yön vermektir. Finansal tablolar aynı zamanda yöneticilerin kendilerine sağlanan kaynakları etkin bir biçimde kullanıp kullanmadıklarını yorumlama imkanı verir. İşletmenin gelecekteki nakit akışlarının, bunların miktarının zamanlamasının, kesinliğinin ve performansının öngörebilmesinde kullanılır. Bu amaçlar doğrultusunda varlıklar, borçlar, özkaynaklar, kapsamlı gelir ve giderler, karlar ve zararlar, ortakların yaptığı katkılar ve ortaklara yapılan dağıtımlar, nakit akışları, dipnotlar ve özel durum açıklamaları bilgilerini sunar. Finansal tablo kullanıcısı olan tüm çıkar gruplarının ise farklı ihtiyaçları bulunmaktadır ve finansal tabloların tüm bu ihtiyaçlara aynı anda cevap vermesi beklenemez. Bu bakımdan finansal tablolar genel amaçlı finansal tablolar ve özel amaçlı finansal tablolar şeklinde incelenebilir (Karabayır, 2019: 18-19).

1.2.1. Genel Amaçlı Finansal Tablolar

Bütün kullanıcı gruplarının ihtiyaçlarını ve özelliklerini gözeterek hazırlanan mali tabloları ifade etmektedir.

Finansal tabloların genel amaçlı hazırlanması belirli bir gruba veya bilgi ihtiyacına yönelik uyarlanmamış olmasını, bütün kamuya ve genel kullanıcı kitlesine bilgi sunulmasını temel almayı gerektirir (KGK, 2017: 3). Ülkemizde Maliye Bakanlığına sunmak üzere hazırlanan finansal tablolar yıllık olarak düzenlenirken,

Borsa İstanbul'da işlem gören şirketlerin SPK düzenlemelerine tabi finansal tablolar ise üçer aylık dönemlerde hazırlanmaktadır.

Bu çalışmanın araştırma konusuyla tutarlı olması amacıyla finansal tablolara ilişkin düzenlemeler Sermaye Piyasalarında uygulanan Uluslararası Finansal Raporlama ve Muhasebe Standartlar ve Türkiye'deki karşılıklarının (TFRS/TMS) bakış açısıyla ele alınmıştır. UFRS'ye göre bir döneme ait tam bir finansal tablolar setinde bulunacak eşit derecede önemli unsurlar şöyledir (KGK, 2017: 5):

- Finansal durum tablosu
- Kapsamlı gelir tablosu
- Özkaynak değişim tablosu
- Nakit akış tablosu
- Önemli muhasebe politikaları ile diğer açıklayıcı bilgileri kapsayan dipnotlar
- Muhasebe politikalarının geriye dönük uygulandığı durumlarda, finansal tablo kalemlerinin geriye dönük yeniden ifade edilmesi gerektiğinde veya bu kalemlerin yeniden sınıflandırılmasına ihtiyaç duyulduğunda karşılaştırmaya uygun en erken dönem başındaki finansal durum tablosu.

Dipnotlar finansal bilginin faydalılığını artırmak için bir düzen içerisinde kapsamlı olarak hazırlanmalı tablo okuyucularının yararına sunulmalıdır. Yine genel amaçlı finansal tablolar sınıfına giren diğer raporlara örnek olarak ise konsolide finansal tablolar ve ara dönem finansal tabloları verilebilir. Uluslararası finansal raporlama standartlarına göre şirket yönetimi yıllık konsolide finansal tablolarının yanı sıra yönetim kurulu yıllık faaliyet raporlarını ve gerekli durumlarda bunlarla ilgili yapılacak ek açıklamaları sunmak zorundadır.

Yıllık faaliyet raporları önemli kamuyu aydınlatma araçlarından biridir. Mali tablolara da yer verilen faaliyet raporlarında sunulan bilgiler şirketin gerçek durumunu uygun ve doğru biçimde yansıtan nitelikte olmalıdır. Yıllık faaliyet raporlarında kamuyla paylaşılması zorunlu olan bilgiler aşağıdaki gibidir (Duman, 2010: 42-44):

- Şirket özgeçmişi, ortaklık unvanı, idari faaliyet bilgileri, ortaklığın sermaye yapısı
- Yatırımlardaki gelişmeler ve teşviklerden yararlanma durumu
- Mal ve hizmet üretimi faaliyetleri, üretim politikası, fiyat ve satışlardaki değişimler
- Finansal yapıya ilişkin en az bir önceki dönemle karşılaştırmalı olacak şekilde bilgiler
- Kar dağıtım politikası ve önerileri

1.2.2. Özel Amaçlı Finansal Tablolar

Genel amaçlı finansal tabloların hitap ettiği kullanıcı kitlesi oldukça yaygındır. Bununla birlikte daha önce de belirtildiği gibi geniş finansal tablo kullanıcı kitlesi içerisinde spesifik bilgi talepleri olan kullanıcılar bulunması doğaldır. Tüm bilgi kullanıcılarının beklentileri aynı anda karşılanamayacağından genel amaçlı finansal tabloları tamamlayan özel amaçlı finansal raporlama ihtiyacı ortaya çıkmış böylece farklı paydaşların farklı çıkarlarına uygun bilgilerin sunulması amaçlanmıştır. Aşağıdaki tabloda finansal tablolar amaçlarına göre genel ve özel olmak üzere iki sınıfta gruplandırılmıştır.

Tablo 1. Genel ve Özel Amaçlı Finansal Tablolar

Genel Amaçlı Finansal Tablolar	Özel Amaçlı Finansal Tablolar
• Finansal durum tablosu • Gelir tablosu • Özkaynak değişim tablosu • Nakit akış tablosu	• Kar dağıtım tablosu • Tasfiye bilançosu • Vergi raporları • Yönetim destek raporları • Katma değer tablosu • Çevre raporları • Kurumsal yönetim ilkeleri • Etik raporları • Diğer özel amaçlı tablolar

Kaynak: Akdoğan ve Tenker, 2010: 61

Özel amaçlı mali tablolarla kar payı hesaplamaları ve kar dağıtımı, vergilendirme hesaplamaları yapılabilir; tasfiye ve mali kara ilişkin bilgilere ulaşılabilir. Fon hareketleri, net işletme sermayesindeki değişimler gibi konularda bilgiler sağlayan özel amaçlı raporlama aynı zamanda işletme içi raporlarla iç karar mekanizmalarını destekler (Karapınar ve Ayıkoğlu Zaif, 2012: 19). İşletmelerin sosyal sorumluluk ve çevreyle olan ilişkileri de bu gruptaki raporla belgelendirilme imkanı kazanır. Kurumsal yönetim ve etik konularında işletmenin karşılaştığı olaylar açıklanır.

1.2.3. Finansal Tabloların Temel Esasları

Finansal tablolar hazırlanırken belirli temel esaslar gözetilerek hareket edilir. Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarında sunulmuş esasları düzenlenmiş beş temel esasın tabloların etkinliği üzerindeki önemi belirtilmiştir. Bunlar:

- **Önemlilik ve Birleştirme:** Bir ekonomik olayın veya finansal tablo kaleminin önemli olup olmadığı sonucuna varmak için niteliğine ve büyüklüğüne bakılır. Duruma özgü olarak bu kriterlerden birinin veya her ikisinin sağlandığı şartlarda işletmelerin söz konusu detaylara bağımsız olarak yer vermesi gerekir. Örneğin: düşük miktarda verilen bir cezanın veya uğranılan zararın niteliği gereği ayrı sınıflandırılması. Önemlilik kavramı tablo hazırlanışında birleştirme kavramıyla yakından bağlantılıdır. Herhangi bir finansal tablo unsuru tek başına önemlilik eşiğini yakalamıyorsa benzer nitelikteki diğer kalemlerle birleştirilebilir veya dipnotlarda verilebilir. Bu şekilde benzer işlevi olan bilgiler sıkıştırılarak paydaşlara sunulur. (Gadau, 2016: 59; Ergun ve Gönen, 2019: 33).
- **Netleştirme (Mahsup):** İşletmelerde varlıklar ile kaynaklar; gelirler ile giderler birbirinden ayrı raporlanmalıdır. Yani UFRS’de belirtilen zorunlu durumlar haricinde varlıklar ile borçların ya da gelirler ile giderler netleştirilemez birbirinden mahsup edilemez. Tablolardaki

unsurlar netleştirilerek yansıtıldığı takdirde ilgili ticari işlemler ve yaratacağı ekonomik değişimler, nakit akışları doğru biçimde yorumlanamayabilir (KGK, 2017: 8). Fakat stok değer düşüklüğü karşılığı, şüpheli alacaklar karşılığı gibi düzenleyici nitelik taşıyan hesapların ilgili kalemlerden mahsup edilerek varlıkların gösterilmesi ve benzeri örnekler netleştirme olarak dikkate alınmamalıdır. (Ergun ve Gönen, 2019: 33).

- **Raporlama Sıklığı:** Finansal raporlama standartlarına göre işletmeler tam set halinde finansal tablolarını en az yılda bir kez karşılaştırmalı bilgileri de içererek sunmalıdır. Aksi hallerde yani raporlama sıklığı bir yıldan kısa olduğunda veya bu süreyi aştığında, bu aralığın neden kullanıldığının nedenleri ve sunulan verilerin karşılaştırılabilir olmadığı mutlaka belirtilmelidir.
- **Karşılaştırmalı Bilgi:** Cari dönem finansal tablolarının tamamında sunulan tutarlara ve açıklamalara bir önceki dönemle karşılaştırmalı olacak şekilde yer verilmesi esastır. (KGK, 2017: 9). Bu doğrultuda işletme sunulması zorunlu tablolarını ve dipnotlarını asgari ikişer adet beyan etmek durumundadır. Sınıflandırmalarda, muhasebe politikalarında yapılan değişiklik hallerinde veya geriye dönük önemli etkiye sahip düzeltmeler gerçekleştiğinde cari dönem sonu ve önceki dönem sonu tablolarına ilave olarak önceki dönem başı tablolarının da sunulması gerekmektedir.
- **Sunumda Tutarlılık:** Sunuluşun tutarlılığı esası finansal tablolar hazırlanırken yer verilen bilgilerin bir dönemden diğerine tutarlı biçimde raporlanması, sunum ve sınıflandırmada standartta belirlenen özel durumlar dışında değişikliğe gidilmemesidir.

1.2.4. Finansal Tabloların Temel Varsayımları

Finansal tabloların hazırlanışında dikkat edilmesi gereken esaslar açıklandıktan sonra, temelde hangi varsayımlara dayandığını anlamak yerinde

olacaktır. Tüm finansal tablolar tabanda işletmelerin sürekliliğini ve muhasebenin tahakkuk esasını kabul ederek hazırlanmaktadır.

- **İşletmenin Sürekliliği:** Tasfiye olma veya ticari faaliyetlerin sona ermesi gibi zorunlu bir durum bulunmadıkça işletmelerin ömrü sürekli kabul edilir ve mali tablolar bu varsayım altında hazırlanır. Yönetimler, mali tablolara konu olan ticari olaylar ile ortaya çıkan finansal değişimleri işletme faaliyetlerinin süreklilik arz ettiğini kabuk ederek raporlarını hazırlar. İşletmenin sürekliliğinin şüpheli hale geldiği durumlarda ise ortaya çıka belirsizlikler ve sebepleri açıklanmalıdır (KGK, 2017: 7).
- **Tahakkuk Esası:** Muhasebenin tahakkuk esasına göre, elde edilen tüm gelirler kaynaklandığı işlemin gerçekleştiği muhasebe dönemine, tüm giderler ise faaliyetleri gerçekleştirmek için katlanıldığı ilgili döneme kaydedilmelidir. Tahakkuk esasında, nakit esasının aksine, ödemelerin yapılma fişlerin kesilme zamanlarının önemi yoktur. (Muğan ve Akman, 2010: 46). Ekonomik olayların ve ticari işlemlerin etkisi nakit/nakit benzerleri alındığında değil gerçekleştikleri zamanda muhasebeleştirilir, ilgili olduğu dönem mali tablolarında görülür.

1.2.5. Mali Analiz Açısından Finansal Tablolar

Mali tablolar amaçları doğrultusunda paydaşlara bilgi sağlarken sunulan bilgilerin kullanıcılarının ihtiyaçlarına göre derinleştirilmesi ve yorumlanabilmesi için analize tabi tutulurlar.

Mali tabloların analiz edilmesiyle işletmelerin faaliyet sonuçları, performansı, finansal durumu ve finansal yönden gelişimi incelenebilir. Finansal tablolardaki kalemlerin birbiri arasındaki ve benzerleriyle olan ilişkileri, bunların zaman boyutundaki eğilimleri mali analiz yoluyla değerlendirilir. Bu sayede, şirketlerin mali gidişatının yönü öngörülebilir; geleceğe yönelik tedbirler alınır, tahminlerde bulunulur. Finansal analist açısından finansal tablolar hem işletmelerin geçmişteki

faaliyetlerinin başarısını değerleyebileceği hem de gelecekteki gelişimin ne yönde olacağını belirleyebileceği önemli araçlardır. Yöneticilerin işletme varlık ve kaynaklarını etkili kullanıp hedeflerine ulaşabilmesi için doğru bir ekonomik ve finansal yapıya ihtiyaçları vardır. Burada geçmiş bilgilerden sentezlenecek gelecekle ilgili ipuçları finansal planlama ve kontrol faaliyetlerinin yürütülmesi için kilit rol oynar. Finansal bilgilerin kaynağını oluşturan finansal tabloların bağımsız denetimden geçmiş olması ise analizin doğruluğu için önemli bir güvencedir (Çabuk, 2013: 15-16).

Finansal tabloların doğru ve güvenilir bir şekilde hazırlanması, temel esaslara ve faydalı finansal bilgidен beklenen özelliklere uyulması analizin başarılı olması için en başta dikkat edilmesi gereken noktalardandır. Mali tablolar sağlıklı, uygun bir şekilde hazırlanmaz ise analiz ne kadar doğru uygulanırsa uygulansın sonuçlar güvenilir olmayacaktır. Mali tablolar analize tabi tutularak birçok konu değerlendirilir; yatırımlar ve kredi talepleri, devir, birleşme işlemleri, iş ortaklıkları bunlardan başlıcalarıdır. Yönetim danışmanlığı, denetim gibi faaliyetlerde mali analiz birincil araçtır. Mali tablolar düzenlenirken kimi zaman genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine, kavramlara ya da standartlara uyulmadığı gibi kimi zaman da kasıtlı olarak kullanıcılar yanıltılmaya çalışılmaktadır (Atağan, 2017: 156).

Bu sebeplerden ötürü finansal tablolar hazırlanırken ve analiz edilirken dikkat edilmesi gereken olgular mali analize etki eden muhasebenin temel yapısıyla ilgili gerçekler bulunmaktadır. Bu başlıkta mali tabloların hazırlanmasında ve analizinde, muhasebe uygulamalarıyla ilgili temel etkenlere yer verilmiştir.

1.2.5.1. Tarihi Maliyet ve Gerçeğe Uygun Değer

Muhasebe bakış açısıyla maliyet kavramı bir amaca ulaşmak veya bir varlığa sahip olabilmek için katlanılan fedakarlıkların parasal olarak ifadesidir (Yükçü, 2018: 41). Tarihi maliyet ise bir varlığın elde edildiği zamanda geçerli olan alış bedeli ya da borçlanılan tutar şeklinde tanımlanabilir.

Finansal tabloların sunuluşunda en yaygın ölçüm yöntemi olarak tarihi maliyet karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte tarihi maliyet diğer ölçüm esaslarıyla da birlikte kullanılabilir. Örnekleme gerekirse, stokların

değerlemesi maliyet veya net gerçekleşebilir değerden düşük olanıyla yapılırken; menkul kıymetlerde piyasa değeri, kıdem tazminatına ilişkin yükümlülüklerde bugünkü değer kullanılabilir (Muğan ve Akman, 2005: 134). İşletmenin faaliyet konusu ve gerçeğe uygun değeriyle ilişkili mali tablo kalemlerinden stoklar, maddi ve mali duran varlıklar, maddi olmayan duran varlıklar, özel tükenmeye tabi varlıklar maliyet bedeli ile değerlendirilmektedir. Fakat uzun vadede paranın satın alma gücündeki değişim dikkate alındığında tarihi maliyet varlık ve kaynakların gerçek durumunu yansıtmakta bir kısıt olabilmektedir (Örneğin arazi-arsalar, binalar, tesis makine ve cihazlar, haklar ve iştirakler gibi kalemlerin değişen değerleri). Çünkü maliyet bedeliyle değerlendirildiğinde, edinme tarihinden sonra ilgili varlığın değerinde meydana gelen değişiklikleri maliyet bedeline dahil etmek mümkün olmamaktadır. Kimi enflasyonist ortamlarda ise faaliyet sonuçları tarihi maliyetle raporlandığı için karşılaştırılabilirliğini yitirmektedir. Tarihi maliyet halen finansal tablolarda en çok kullanılan yöntem olsa da UFRS/IFRS'lerin devreye girmesiyle varlık ve yükümlülüklerin cari değerleri önem kazanmış; gerçeğe uygun değer yaklaşımına yaklaşımına yönelim olmuştur. (Akgün, 2016: 137; Karapınar ve Ayıkoğlu Zaif, 2012: 24).

Kavramsal çerçeve incelendiğinde tarihi maliyetlerin mali tablolarda değerlendirme imkanı sunan birincil araç olarak kabul edildiği görülmektedir. Tarihi maliyet fiili işlemlerden kaynaklanan nesnel verileri yansıttığından objektif bir değerlendirme sunmaktadır. Ayrıca işletme faaliyetleri sürekli kabul edildiğinden varlıkların satış değeri kullanıcılar açısından ikincil derecede önemlidir. Özetle tarihi maliyet esaslı mali tabloların hazırlanmasında ve analizinde hem bir kısıt hem de etkili bir araç olarak kabul edilebilir.

Finansal analize etki eden bir diğer önemli değerlendirme ölçütü gerçeğe uygun değer ise belirlenmesi daha güç ve maliyetlidir. IFRS 13'de açıkça tanımlanan gerçeğe uygun değer piyasa tarafından ortaya çıkar; varlıkların ve borçların el değiştirmesi için o tarihteki piyasa katılımcılarının tahmin ettiği olağan fiyattır. Gerçeğe uygun değer yaklaşımının en bariz uygulamaları görece daha güvenilir ve gerçekçi biçimde ölçümlenebilen finansal araçlarda olmaktadır. KOBİ'lere yönelik IFRS düzenlemelerinde de varlıkların ölçümünde tarihi maliyet ile gerçeğe uygun değer kullanılabileceği ifade edilmektedir. Kısaca mali analiz ve raporlama

açısından gerçeğe uygun değer tarihi maliyet yaklaşımına bir alternatif olmaktan daha çok tarihi maliyetin bir tamamlayıcısı olarak kabul edilebilir (Akgün, 2016: 149).

1.2.5.2. Muhasebe Politikaları ve Tahminleri

Finansal tabloların hazırlanmasına ve analizine etki eden bir diğer önemli faktör muhasebe politikaları, muhasebe tahminleri ve bunlara ilişkin yapılan değişikliklerdir. İşletmeler farklı muhasebe politikalarını seçerek belirlenen yöntemlerle muhasebe sisteminin çıktılarına etki etmeyi amaçlarlar (Fields ve diğerleri, 2001: 256).

Muhasebe politikaları TMS 8’de finansal tabloların hazırlanmasında ve sunulduğunda işletmeler tarafından kullanılan çeşitli ilke, esaslar; kural ve uygulamalar şeklinde tanımlanmıştır. Finansal tablolar hazırlanırken GKMİ ve muhasebenin temel kavramları yön göstericidir. Tutarlılık kavramı uyarınca, finansal tabloların önceki dönemlerle ve diğer işletmelerin tablolarıyla karşılaştırılabilmesi açısından muhasebe politikaları kapsamındaki yöntem ve uygulamaların değiştirilmemesi gerekir. Uygulanan muhasebe politikalarındaki değişiklikler (örneğin: değerleme ölçütü, kayıt düzeni, amortisman yöntemi, stok değerleme yöntemi veya gider dağıtım yöntemi değişiklikleri) dönemin bilançosunu ve faaliyet sonuçlarını önemli ölçüde değiştirebilir (Gürdal, 2006: 2). Dolayısıyla, mali analiz uygulanırken muhasebe politikaları ve ilgili değişiklikler mutlaka dikkate alınmalıdır.

Muhasebe politikalarında yapılan değişiklikler raporlama standartlarında yer alan geçiş hükümlerine göre yapılmalıdır. Böyle bir hüküm bulunmuyorsa, politika değişiklikleri finansal tabloların gerçeğe uygun sunumunu ve karşılaştırılabilirliğini sağlamak amacıyla geçmişe dönük olarak uygulanmalıdır. Yapılan politika değişikliği dipnotlarda gerekli açıklamalarla birlikte belirtilmelidir (Yükçü ve Gönen, 2012: 21).

Finansal tablo kalemlerinin bazıları ise ekonomik şartlarla veya işletme faaliyetleriyle ilgili belirsizlikler nedeniyle tam olarak ölçülemez. Bu durumda

sunulan bilgiler muhasebe tahminlerine dayanarak raporlanır. Örneğin (TMS 8, Md.32);

- Şüpheli alacaklar,
- Kullanımdan kalkan stoklar,
- Finansal varlıkların veya yükümlülüklerin gerçeğe uygun değerleri,
- Amortisman tabi varlıkların faydalı ömürleri veya gelecekteki ekonomik faydalarından yararlanma şekilleri,
- Garanti yükümlülükleri hakkındaki tahminler.

Güvenilirliğin bozulmaması için muhasebe tahminleri olabildiğince güncel ve gerçek verilere dayalı olarak yapılmalıdır. Buna rağmen yeni gelişmeler ışığında tahminlerde değişiklik yapma ihtiyacı doğarsa bu değişikliğin finansal tablolara etkisi göz önünde bulundurulmalı; değişiklik sadece cari döneme ilişkin sonuçlara etki ediyorsa mevcut dönemde, gelecek dönemlerle ilgili etki yaratıyorsa hem mevcut hem de gelecek dönemlerde ek kayıt ve düzeltmeler yapılarak raporlanmalıdır.

1.2.5.3. Muhasebe Hata ve Hileleri

Muhasebe hileleri neticesinde yöneticiler veya çalışanlar kendilerine menfaat sağlaman amaçlı finansal tablolarda yanlış bilgi raporlanmasına sebep olurlar. İşletme varlık ve kaynaklarının suiistimal edilmesi, yanlış yönlendirilmesi bilerek ve isteyerek yanlış hesaplarda gösterilmesi karşılaşılan en ciddi sorunlardandır (Kula, 2008: 64). Mali tabloların hazırlanmasında sık görülen hileler: kalemleri olduğundan fazla veya az göstermek, varlıklarda ve kaynaklarda yanlış sınıflandırılmalar ile vade hileleridir. Yapılan hilelerle varlıkların aşırı değerlendirilmesi, yanlış sınıflandırmayla dönen varlıkların yüksek, kısa vadeli yabancı kaynakların düşük net işletme sermayesinin yüksek olması amaçlanmaktadır (Atağan, 2017: 156).

Mali tablolarda hata ise kasıtlı olmayarak yapılan düzenlemelere ilkelere veya yasal mevzuata aykırı davranış ve uygulamalardır. Muhasebe süreçlerinde belgeleme değerlendirme, kayıt, hesaplama ve açıklama gibi konularda kasıt unsuru olmadan yapılan yanlışlıklar hata olarak değerlendirilebilir (Alagöz 2008, 116).

İster hata ister hile kapsamında değerlendirilsin mali tabloların hazırlanmasında bu tür yanıltmaların bulunması yapılan raporlamanın gerçeğe uygunluğunu ve güvenilirliğini zedeleyecektir. Mali tabloların analizinde kullanıcıların sağlıklı kararlara varabilmeleri hatasız ve hilesiz raporlamaya bağlıdır.

1.2.5.4. Finansal Tablolarda Konsolidasyon

Konsolide finansal tablolarla ana ortaklık ve bağlı kuruluşların (sermaye bağı bulunan iştirak, bağlı menkul kıymet, azınlık payları vb.) faaliyet sonuçları, finansal yapısı tek bir tablo olarak birleştirilip rapor edilir. Ana ortaklıklar bağlı kuruluşların hisselerini elinde tutarlar, fakat varlıklarının sahibi değildir ve borçlarından sorumlu tutulmamaktadır (borçlarına yönelik garanti verebilirler). Konsolide finansal tablolar ekonomik işlemlerin mahiyetini öncelikli hale getirerek ana ortaklığın ve bağlı kuruluşların birbirinden ayrı kimliklerini ihmal etmektedir (Subramanyam ve Wild, 2009: 277).

Mali tablolarda konsolidasyon yapıldığında ana ortaklık ile kontrol altındaki kuruluşların tüm varlıkları, kaynakları, gelir ve giderleri birleştirildiğinden sunulan tablolar bir işletmeye değil bir gruba dair bilgi sağlar. Yapılan mali analizler bireysel işletme verileri yerine grup verileri üzerinden gerçekleştiği için konsolide finansal tabloların vereceği sonuçlar bireysel tablolardan farklılık gösterir (Karapınar ve Ayıkoğlu Zaif, 2012: 30).

Açıklanan finansal tabloların hazırlanmasına ve mali analize etki eden faktörlerin dışında finansal tabloların bazı kısıtları bulunmaktadır. Finansal raporlamanın kullanım sınırları bu kısıtlar ışığında değerlendirilmelidir. Öncelikle finansal tablolar muhasebe süreçlerinin çıktılarını parasal olarak ifade etmektedir. Parayla ölçülemeyen faktörler (örneğin: beşeri sermaye, müşteri memnuniyeti, kurumsal saygınlık vb.) mali tabloların ve analizin kapsamı dışındadır. Parayla ölçülebilen değerlerde ise paranın satın alma gücü zaman içerisinde değiştiğinden yansıtılan rakamlar özellikle enflasyon dönemlerinde fiyat indeksinden bağımsız değerlendirilemez. Finansal tablolardaki tutarlar enflasyon düzenlemesine tabi tutularak tarihi maliyet etkisi giderilebilir. İleride varlığa dönüşme olasılığı bulunan şarta bağlı varlıklar ile yükümlülüğe dönüşmesi mümkün şarta bağlı yükümlülükler

nazım hesaplarda gösterilerek finansal tablo kalemleri içerisinde gösterilmezler. Ayrıca finansal tablolar dönemsellik kavramı uyarınca belirli hesap dönemine ilişkin raporlama yaparlar. İşletmelerin satılma, el değıştirme, birleşme veya tasfiye edilmesi durumunda öz varlığı yeniden hesaplanmalı, kar veya zararı yeniden kesinleştirilmelidir (Akgüç, 2017: 10-12; Ergun ve Gönen, 2019: 34-35).

1.3. FİNANSAL RAPORLAMAYA İLİŞKİN DÜZENLEMELER

Bu bölümde finansal raporlamanın güvenillirliğini ve birincil kullanıcıları açısından etkinliğini artırmaya yönelik düzenlemeler genel hatları ile açıklanacaktır.

1.3.1. Uluslararası Uyumlaştırma Çalışmaları

Muhasebe sisteminin güvenilirliği 2000’li yıllarda yaşanan çeşitli muhasebe skandalları ile sarsılmıştır. Finansal piyasaların sürdürülebilirliği için finansal raporlamada şeffaflık ve denetimde etik sorunları gibi konular gündeme gelmiştir. ABD’de yürürlüğe konulan Sarbanes Oxley Yasasıyla bağımsız denetimin ve finansal raporların güvenilirliği tekrar garanti altına alınmaya çalışılmıştır. Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB) finansal raporlamaya küresel çapta güvence ve uyum getirme amaçlı Uluslararası Muhasebe ve Denetim standartlarını yayımlamış; AB piyasalarında yaygınlaştırılmasını sağlamıştır (Poroy Arsoy, 2008: 18). Bu çalışmaların sonucunda AB komisyonu 1 Ocak 2005 tarihinden itibaren üye ülkelerdeki tüm halka açık şirketlerde finansal raporlamanın UMS/UFRS’lere göre yapılmasını zorunlu hale getirmiştir.

Ülkemizde de finansal raporlama alanındaki gelişmeler uluslararası piyasalarla benzerlik göstermektedir. Sermaye hareketlerinin ulusal sınırları aşması, piyasaların liberalleşmesi ve yatırımcıların çokuluslu hale gelmesi zaten AB ile yakın ilişkilerde olan Türkiye’de uluslararası düzenlemelere olan ihtiyacı tetiklemiştir. Uluslararası faaliyetlerde bulunan işletme sayısı arttıkça finansal raporlamanın muhasebe standartlarına uygun yapılması gündeme gelmiştir.

Türkiye’de finansal raporlama düzeninin uluslararası uyumlaştırılmasına yönelik ilk çalışmalar Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu’nun (TMUDESK) 1994’de oluşturulmasıyla başlamaktadır. TMUDESK tek bir muhasebe sistemi oluşturmak amacıyla 23 adet UFRS ile uyumlu standart yayımlamış ve TSE ile birlikte çalışarak standart oluşturmaya yönelik komiteler kurmuştur. Yaptırım gücü daha yüksek olan Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu’nun (TMSK) temelleri atılmıştır (Başpınar, 2004: 47).

Bu tarihten itibaren ülkemizde uluslararası uyumlaştırma kapsamında yapılan düzenlemeler ve yetkili organlar aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo 2. Türkiye’de UFRS Gelişim Süreci

Kurum / Düzenleme	Tarih
Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu (TMUDESK)	1994
Bankaların Muhasebe Uygulamalarına ve Belgelerin Saklanması İlişkin Usul ve Esasları Hakkındaki Yönetmelik (BDDK)	2002 - 2006
Sermaye Piyasasında Muhasebe Standartları Hakkındaki Tebliğ Seri: 11, No:25, Sermaye Piyasasında Finansal Raporlamaya İlişkin Esaslar Tebliği Seri: 11, No:29 (SPK)	2003 - 2008
Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK)	2002 - 2011
Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler için Türkiye Finansal Raporlama Standardı (KOBİ TFRS)	2010
6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu	14 Şubat 2011
Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumunun Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (KGK)	2 Kasım 2011

Kaynak: Köse, 2019: 19

TMUDESK sonrası dönemde TMSK finansal raporlamanın düzenlenmesinde aktif bir rol üstlenmiş, muhasebe standartlarının geliştirilmesi ve yayımlanmasıyla yetkilendirilmiştir. Bu dönemde yeni standartlar oluşturulmuş uluslararası uyumlaştırma çalışmalarına hız verilmiştir.

Finansal raporlamada uyumlaştırma anlamındaki milat dönemi SPK'nın uluslararası finansal raporlama standartlarını zorunlu hale getirmesiyle gerçekleşmiştir. Uluslararası standartlara en yakın uygulamaların (birebir çevirisi şeklinde) SPK'nın 25 no'lu tebliğiyle belirlendiği görülmektedir (Başpınar, 2004: 56). 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu da muhasebe ve denetim standartlarına uygulama zorunluluğu getirmiştir, bağımsız denetime büyük önem vermiştir. Bu kanunla şeffaflık, hesap verebilirlik ve sorumluluk gibi alanlarda Türk muhasebe sisteminin küresel gelişmeleri yakalaması sağlanmıştır (Güvemli ve Güvemli, 2015: 41).

2011 yılından itibaren günümüzde Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu (KGK) özerk bir kamu tüzel kişiliği olarak muhasebe - denetim standartlarının oluşturulması ve uygulanmasının denetlenmesi konusunda yetkilendirilmiştir. KGK aynı zamanda bağımsız denetim kuruluşlarının yetkilendirilmesi ve denetiminden de sorumludur.

Ülkemizde finansal raporlama düzenlemelerinde halen Maliye Bakanlığı düzenlemeleriyle uluslararası düzenlemeler arasında ikilik bulunmaktadır. 2014 yılında resmi gazetede yayımlanan TMS Uygulama Kapsamına İlişkin Kurul Kararı ile TFRS'lere tabi işletmeler: sermaye piyasası araçları borsada işlem gören şirketler, bankalar, sigorta ve reasürans şirketleri ile emeklilik şirketleri olarak belirlenmiştir (KGK, 2014).

Muhasebe ve finansal raporlama alanında uluslararası standartlaşmaya gidilmesinin finansal raporlama süreçlerindeki farklılıkları uyumlaştırdığı düşünülmektedir. Finansal bilgilerin sunulması yönünden bir raporlama birliğine gidilse de halen finansal raporlama sonuçlarını etkileyen ülke bazında ve işletme bazında birçok farklılık bulunmaktadır.

Uluslararası Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları küresel uyumlaştırma sürecinde artan tartışmalara da sebep olmaktadır. Savunucularına göre standartlar yatırımcıların ve diğer paydaşların ihtiyaçlarına uygun bilgileri temin

etmekte, finansal raporlama kalitesinin artmasını sağlamaktadır. Öte yandan bu görüşün karşıtları tek tip standardın farklı ülkelerde farklı piyasa koşullarında uygulanabilirlik açısından yeterli olmadığını ileri sürmektedir (Bulmuş, 2019: 10).

1.3.2. Yatırımcının Korunmasına Yönelik Çalışmalar

Finansal bilginin dış kullanıcıları (kreditörler, fon sağlayıcılar, tedarikçiler vb.) ve özellikle de yatırımcılar finansal raporlama kalitesinden en çok etkilenen sermaye piyasa oyuncularıdır.

Yatırımcılar finansal piyasaların arkasındaki itici güç olarak değerlendirilebilir. Ellerindeki tasarruflarını piyasalara yönlendirerek varlıklardan getiri veya sermaye artışı yoluyla kazanç elde etmeyi amaçlar; bu sayede piyasada fon değiş tokuşunu sağlarlar (Levinson, 2014: 24). Finansal raporlamaya yönelik düzenlemelerden UFRS'ler sayesinde yatırımcılar daha güvenilir ve tutarlı şekilde sunulmuş finansal bilgilere erişme imkanı kazanmıştır. Uluslararası piyasalarda birden fazla hukuk sistemi arasında şirketlerin mali verilerini analiz edip karşılaştırabileceklerdir. Halka açık şirketlerin küresel yatırımcılara ulaşması kolaylaşmıştır. Böylece sermaye maliyetleri kısılarak farklı raporlama gerekliliklerinin oluşturacağı maliyet telafi edilebilir. Bu gelişmeler küresel ticaret ve sermaye akışını hızlandırma, sermaye piyasalarının etkinliğini artırma yönünde büyük adımlardır (Ludoplh'dan aktaran Karabayır, 2019: 30).

Bilgi düzeyi artan ve haklarının bilincinde olan yatırımcılar finansal piyasalarda daha aktif rol alacaktır. Bu sayede hem atıl fonların ekonomiye kazandırılması sağlanmış olacak hem de sermaye piyasaları gelişip derinleşecektir. Birçok açıdan bakıldığında yatırımcıların bilgi sahibi olmaları, haklarının bilincinde olmaları önemlidir (Gündoğdu ve diğerleri, 2017: 22). Yatırımcıların korunması yetkili otoriteler tarafından da güvence altına alınmalı, piyasalar güvenilir kılınmalıdır.

Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği (TSPB), 2016 yatırımcı haklarına yönelik güncel düzenlemesini yayımlamıştır. Buna göre yatırımcılar yatırım kuruluşu hakkında bilgi alma seçme ve değiştirme, yatırım danışmanı seçme, kişiye özel bağımsız ve tarafsız tavsiye alma, yatırım ürünleri ve işlem maliyetleri hakkında

bilgilendirilme, gizliliğin korunması, hesaplarına istedikleri zaman erişme kontrol etme, dürüst adil ve eşit hizmet alma gibi haklara sahiptirler.

Sermaye piyasaları orta / uzun vadeli fon arz ve taleplerini buluşturarak tasarruf sahiplerinden elde edilen fonların, yatırımlarını finanse etme ihtiyacındaki işletmelere ulaştırılmasını sağlamaktadır. Sermaye piyasaları gerek kamu yararı gereği gerekse de piyasa mekanizmasının kendi başına etkinliği sağlayamaması gereği (piyasa başarısızlığı teorisi) yatırımcıların en başta korunması gereken piyasalardandır. Ayrıca, piyasaların etkinliğinin sağlanması açısından tüm paydaşların eşit bilgiye eşit maliyetle sahip olması istenmektedir. Bu sayede hiçbir grup bilgi üstünlüğüne sahip olamayacak ve bilgi asimetrisinden menfaat sağlayamayacaktır (Sakınç, 2018: 19-22; Tükel, 2006: 82).

Yatırımcılara yönelik finansal raporlama düzenlemeleri 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu (2012) ile yapılmıştır. Finansal bilgilerin yatırımcılara tam, doğru ve zamanında sunulabilmesi amacıyla kamunun aydınlatılmasına ilişkin getirilen düzenlemeler aşağıdaki gibidir (SPK, 2012: 9-10; Sakınç, 2018: 28):

- Sermaye piyasası araçlarının ihracı yapıldığında, şirket ile ilgili bilgilerin izahname ve sirküler aracılığıyla yatırımcılara açıklanması zorunluluğu,
- Finansal tablo ve raporların yetkili kurullarca belirlenen düzenlemelere uygun hazırlanması, sunulması, gerçeğe uygunluğu ve doğrulundan yönetim kurulunun sorumlu tutulması,
- Finansal tablo ve raporlardaki bilgilerin doğruyu ve gerçeği dürüst bir şekilde yansıttığının güvencesi olarak bağımsız denetime tabi tutulmasının sağlanması,
- Şirket finansal tablo ve raporlarının yanı sıra bağımsız denetim raporlarının kamuoyuna duyurulması,
- Sermaye piyasası araçlarını ve değerlerini etkileyebilecek gelişmelerin kamuoyuyla paylaşılması,
- Şirketlerin sermaye ve yönetiminde kontrol sağlamaya yönelik hareketlerin düzenlenmesi (Genel kurul toplantıları, oy kullanma-vekalet esasları),

- Ortaklık yapısındaki değişikliklerin ve diğer özel durumların kamuoyuna açıklanması,
- Bilgi asimetrisi avantajı bulunabilecek kişi veya grupların alım satım faaliyetlerinin kısıtlanması, kamuya açıklanmamış bilgilere dayalı ticaretin (içerden öğrenenler ticareti) yasaklanması,
- Piyasanın güvenilirliğini ve doğruluğunu etkileyecek yanıltıcı, gerçek dışı bilgilerin yasaklanması ve,
- Derecelendirme ve değerleme kuruluşları gibi kamuyu aydınlatma amacı güden raporları hazırlayanların sorumluluklarına yönelik düzenlemelerdir.

2. BÖLÜM

FINANSAL RAPORLAMA KALİTESİ

Babil kralı Hammurabi'nin kanunlarına bakıldığında yapılan işlerin sağlamlığını test eden ve herhangi bir vasıfsızlık durumunda kısasa kısas cezaların uygulanmasını içeren hükümler olduğu görülmektedir. Örneğin, bir inşaat ustasının yaptığı evin çökmesi durumunda bu ustanın başının uçurulmasına varan yaptırımlarla yapılan işin kalitesi güvence altına alınmaya çalışılmıştır (Harper çevirisi, 1904).

İnsanların tedarik ettikleri ürün ve hizmetlerin niteliğine yönelik bir ölçüt geliştirme arzusu bilgi çağında da devam etmektedir. Sanayi devriminden sonra fabrika-ürün-sistem ağında beklentilerin ne kadar karşılandığının ifadesi şeklinde karşımıza çıkan kalitenin bilgi teknolojileri çağındaki uygulamalarından biri karar alma süreçlerinin kalitesidir. Finansal raporlama kalitesi ise günümüzde muhasebe bilgi sisteminin sağladığı bilgilerin değerlendirilmesinde başvurulacak en önemli ölçütlerdendir.

2.1. KALİTE KAVRAMI

Kalite, Latince neden ne türden olduğu anlamına gelen “qualis” kelimesinden türemiştir. En basit anlamıyla niteliğin ölçütü olarak kullanılan kalite, bir ürün veya hizmetin kullanıcılarının şimdiki veya gelecekteki ihtiyaç ve beklentilerinin ne kadar karşılandığıyla ilgilidir. Uluslararası Standartlar Teşkilatı ISO kaliteyi “belirlenen veya olabilecek ihtiyaçları karşılama kabiliyetine dayanan özelliklerin toplamı” şeklinde tanımlamıştır. Önceden belirlenmiş ya da duyurulmuş standartlara uygunluğu bir mamulün veya hizmetin kalitesini belirler. Hizmetlerinde veya üretimlerinde belirli kalite düzeyini yakalayan firmalar rakiplerine maliyet, hız ve rekabet gücü anlamında üstünlük sağlarlar (Yükçü, 2014: 519, 527).

Aristo'ya göre mükemmellik bir eylem değil, alışkanlıkların bütünüdür; kalite kavramının kökeninde de daha iyiye, mükemmele ulaşma arzusu yatmaktadır. Sıfır hata kavramının öncüsü Crosby (1980), kaliteyi mükemmellikten daha çok ihtiyaç duyulan niteliklere uygunluk olarak ifade etmektedir. Ancak bir performans ölçütü olarak kullanılabilmesi için yüksek kalitenin referans noktası sıfır hata olmalıdır.

Juran ve Godfrey (1999), kalitenin iki önemli anlamını, müşteri ihtiyaçlarına cevap veren aynı zamanda müşteri memnuniyeti oluşturan özelliklerin sağlanması ve hatalardan arındırılmış olmak şeklinde tanımlamıştır. Bir başka deyişle kalite, değişkenliği pozitif yönde azaltmaktır. Yüksek kalite bir yandan ürün ve hizmetlerden talep edilen ihtiyaçları karşılamak için yüksek maliyet gerektirirken, hatalardan arındırılmayı sağlayarak ortaya çıkabilecek kalitesizlik maliyetlerini önler.

Kalite planlama, düzenleme, yönlendirme ve kontrol faaliyetlerini içeren kalite güvence sistemiyle garanti altına alınır. Kalite güvence sistemi yönetsel ve teknik faaliyetler aracılığıyla yürütülmektedir. Yönetim ve kaliteye ilişkin planlamalar, kalite politika ve hedefleri, kalite maliyetleri, standartların belirlenmesi, eğitim ve araştırma faaliyetleri yönetsel boyutu örneklerken; teknik faaliyetler içerisinde süreç yönetimi/yeterliliği, istatistiksel kontroller, kabul örneklemeleri ve testler yer almaktadır (Yükçü, 2014: 520).

Teknolojinin gelişmesiyle üretim sistemleri, girdileri ve çıktıları farklılaşmıştır. Toplumlar bilgi çağına geçtikçe kalite kavramı yalnızca ürünlere ilişkin bir uygunluk veya kontrol ölçütü olmaktan çıkmış, bilgi sistemleriyle ilgili uygulamaları önem kazanmıştır. Geçmişin müşterileri bugünün bilgi kullanıcılarına; ölçek ekonomileriyle rekabet gücünü artırma hedefleri tüm paydaşları ilgilendiren planlamalara dönüşmüştür.

2.2. FİNANSAL RAPORLAMA KALİTESİ

Finansal nitelikteki veriler muhasebe bilgi sistemi süzgecinden geçirilerek ticari ilişkileri anlamlandıran bilgiler haline gelmektedir. Muhasebe bilgi sisteminin ürünleri olan finansal raporların kalitesi, finansal raporlama sisteminin yapısı ve sonuçlarıyla alakalı güvence sağlama iddiasındadır.

Finansal raporlama aracılığıyla raporlanan bilgiler muhasebe kayıtlarını doğru ve güvenilir bir şekilde yansıtmının yanında tüm paydaşlara ihtiyaç duydukları bilgileri şeffaflık, hesap verebilirlik ve sorumluluk anlayışlarıyla zamanında sundukları takdirde kaliteli muhasebe bilgisi olarak kabul edilmektedir (Dinç ve Abdioğlu, 2009: 166). Muhasebe bilgilerinin kalitesi, yatırımcılara ve diğer

ilgililere; şirketlerin mali yapısı, karlılığı, rekabet gücü ve piyasada değeri gibi konulardaki analizlerinde etkinlik kazandırmaktadır. Bu bakımdan sermaye piyasalarının gelişiminde muhasebe kalitesi ya da finansal raporlama kalitesinin etkisi büyüktür.

Literatürde finansal raporlama kalitesinin tanımı konusunda kesinlik yoktur. Kavram bilgi kullanıcılarının ihtiyaçlarına ve kullanılacağı değerlendirmeye göre şekillenmektedir. Ana hatlarıyla finansal raporlama konu aldığı ekonomik olay ve durumları sunduğu sonuçlarla, raporladığı kazançlarla ne kadar doğru açıklıyor; finansal tablo kullanıcılarının kararlarını ne kadar iyileştiriyorsa o kadar kaliteli kabul edilmektedir (Menicucci, 2020: 15). Finansal raporlama kalitesi, raporlanan finansal performansın işletme performansını mümkün olabilecek en doğru şekilde yansıtması ve gelecekteki nakit akışlarının en doğru biçimde tahmin etmeye yönelik finansal bilgilerin sağlanmasıdır (Robinson ve diğerleri, 2009: 724).

Çeşitli kaynaklarda finansal raporlama kalitesi, sunulan finansal bilgilerin Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri (GKMİ) ile muhasebe standartlarına (UMS/UFRS) uygun olması şeklinde de tanımlanmaktadır. Bu yaklaşım kaliteli finansal raporlama için temel zemini oluşturmakta, faydalı finansal bilginin nitelikleri üzerinden sağlanmaya çalışılmaktadır. Ülkemiz finansal raporlama sisteminde, KGK ve bağımsız denetim kuruluşları GKMİ'lere ve standartlara uygunluk konusunda sorumluluklarını yerine getirmektedir.

Ancak, işletmelerin ve yatırımcıların sermaye piyasalarındaki güncel ihtiyaçları göz önünde bulundurulduğunda yalnızca standartlara uygunluk yeterli kalmamaktadır. Yöneticilerin ve yatırımcıların işletme performansını değerlendirirken birincil kaynağı işletmelerin kazanç rakamlarıdır. Raporlanan kazanç verileri mali analiz için temel göstergelerdir. Finansal tablolarda yer alan kar tutarları karar alıcılar için en önemli değerlendirme ölçütüdür. Finansal raporlama kalitesi bilgi kullanıcılarının taleplerine göre tam bir finansal rapor setinin kalitesi veya raporlanan kazanç kalitesi olarak ifade edilebilir. Raporlanan kazançlar; işletmelerin mevcut performansını doğru yansıtması, gelecekteki performansının tahmin etmedeki ve değerinin belirlenebilmesindeki katkısı ölçüsünde kaliteli kabul edilmektedir (Durak ve Gürel, 2014: 96; Graham ve diğerleri, 2005: 65).

Finansal raporlarda sunulan bilgilerin ve sonuçlarının ayrı ayrı nitelikli olması kaliteli finansal raporlamayı sağlar. Finansal raporlarda sunulan kazançların kalitesi ise finansal raporlama setinin bir bütün olarak kaliteli olmasının sonucu olarak değerlendirilebilir. Bu sonuçlarla işletmenin asıl faaliyetlerinden kaynaklanan karlar, nakit akışları ve ilgili bilanço kalemleri kapsamaktadır. Kalitesi yüksek finansal rapor sonuçları, işletmenin gelecekte sürdürülebilir bir yatırım karlılığı sağlayacağına işaret eder (Bulmuş, 2019: 29).

Finansal raporlama kalitesi bilgi kullanıcılarını doğru yönlendirerek isabetli ekonomik kararlara ulaşmalarını amaçlamaktadır. Hissedar ve yatırımcıları koruma motivasyonu ile kaliteli finansal raporlama karmaşık olmayan, tam ve şeffaf bilgiler sunmaya odaklanmıştır (Jonas ve Blancet, 2000: 354). Bu bakış açısıyla sermaye piyasalarında kaliteli finansal raporlar, sundukları kaliteli sonuçlarla kullanıcılarını oluşabilecek ekonomik dalgalanmalar ve belirsizliklerden korumaya çalışırlar.

FASB'ye göre finansal raporlamanın ana hedeflerinden biri şimdiki ve potansiyel yatırımcılara rasyonel yatırım kararlarıyla ilgili bilgiler sağlamaktır. Finansal raporlama kalitesi, finansal raporlarda sunulan bilgilerin gerçeğe uygunluk düzeyidir; işletme faaliyetleri, sonuçları ve beklenen nakit akışlarıyla ilgili bilgilerin sermaye yatırımcılarına yol göstermek üzere ne kadar doğru iletilmiştir (Biddle ve diğerleri, 2009: 113). Faaliyet sonuçlarının altında yatan temel ekonomik durumun ve temel muhasebe kavramlarının, raporlanan kazançlar aracılığıyla güvenilir biçimde yansıtılması yüksek raporlama kalitesi anlamına gelmektedir (Karabayır, 2012: 65). Kazanç kalitesi ise yöneticilerin veya yatırımcıların cari dönemin kazançlarından yola çıkarak gelecek dönem rakamlarını tahmin etme gücü olarak ifade edilmiştir (FASB, 2003: 26). Kullanıcıların tahmin gücünü artırabilmek için işletme kazançları, karları bileşenleriyle birlikte en doğru şekilde raporlanmalıdır.

Muhasebe standartlarının devreye girmesinin finansal raporlamada eşgüdüm ve güvenilirliği artırarak finansal raporlama kalitesine olumlu yansıyacağı ileri sürülmüş, bu görüş birçok çalışmayla desteklenmiştir. Finansal raporlama kalitesinin sağlanabilmesi için yüksek kaliteli kazanç rakamları önceki bölümlerde açıklanan nitelikli muhasebe bilgileriyle desteklenmelidir. Bu sayede kaliteli finansal raporlama kavramı standartlaşmanın ötesine taşınıp; yöneticilerin desteklenmesi, hissedar ve yatırımcıların korunması, sermaye piyasalarının işlerlik kazanması gibi

bakış açılarıyla değerlendirilebilir. Yüksek kaliteli kazanç rakamları, mutlak yüksek kar anlamına gelmeyip, doğru ve gerçeğe uygun rakamı ifade etmektedir. Doğru gerçeğe uygun rakam zaman zaman zararı ifade ediyor da olabilir.

2.3. KALİTELİ FİNANSAL RAPORLAMANIN FAYDALARI

Finansal raporlarla ilgilenen çıkar gruplarının beklentileri birbiriyle çelişebilir. Yüksek kaliteli finansal raporlarla tam ve şeffaf bilgi paylaşımının gerçekleşmesinin yanı sıra tüm paydaşların ekonomik çıkarları gözetilerek; yöneticilerin, yatırımcıların ve şirket çevresinin kayıplarının en aza indirgenmesi istenmektedir (Barton ve Waymire, 2004: 66). Finansal raporlama kalitesinin artırılmasının şirket iç ve dış çevrelerine getireceği faydalar aşağıda sıralanmıştır (Çavuş, 2018: 32-33; Bulmuş, 2019: 30-31; Choi ve Pae, 2011: 410; Verrechia, 2001: 164-166; Verdi, 2006: 30-31; Karabayır, 2012: 81):

- Bilgi asimetrisinin azalması: Kaliteli finansal raporlamanın bir çıktısı olarak tam, tarafsız ve ihtiyaca uygun bilgiler üretilmiş olur. Dolayısıyla kullanıcılar arasında oluşabilecek bilgi dağılımı farklılıklarının önüne geçilmesi kolaylaşır. Finansal piyasalarda bilgi asimetrisi bulunması, ters seçim problemi (tarafların bilgi farklılıklarından dolayı kalitesi düşük mal veya hizmetlerle, kalitesi yüksek olanlar arasında ayırım yapamaması; bu sorunla ilgili hatalı değerlendirme/fiyatlandırmalar) , ahlaki tehlikeler ve temsil sorunu (yöneticilerin bilgi seviyesi farklılıklarından ötürü yetki aldıkları gruplarla çıkar çatışmaları) gibi problemlere yol açabilmektedir. Raporlama kalitesi arttıkça kamuyu aydınlatma düzeyi artacak, kullanıcıların bilgi farklılıklarından veya tedarik ettikleri özel bilgilerden doğan bilgi asimetrisi önlenecektir.
- Sermaye maliyetinin düşmesi: İşletmeler yatırımlarını yabancı kaynaklar ve özkaynakları yoluyla finanse etmektedir. Yabancı kaynaklar (bankalar kredi kuruluşları vb.) faiz maliyetini ortaya çıkarırken, sermaye piyasası yatırımcılarından sağlanan fonlar ise hisse karşılığı getiri maliyetini yaratmaktadır. Bilgi asimetrisi sınırlandıkça yatırım araçlarının taşıdığı

riskler fiyatlara daha doğru yansır ve risk primleri azalır. Yüksek kaliteli finansal raporlama ve sonuçları sermaye sağlayıcılar açısından daha düşük riskler taşımaktadır. Düşük finansal raporlama kalitesi faiz ve vade yükünü artırarak borçlanma maliyetlerini olumsuz etkiler.

- Yatırım verimliliğinin artması: Kaliteli finansal raporlamada şeffaf bilgi paylaşımı sayesinde yöneticilerin yatırımcılar tarafından değerlendirilmesi mümkün olmaktadır. Hesap verebilirliğin daha önce olmadığı kadar önem kazanmasıyla yöneticilerin fırsatçı davranışları kontrol edilip kişisel çıkarları uyarınca yaptığı yatırımlar engellenebilir. İzleyen dönemlerde oluşacak nakit akışları daha doğru tahmin edilerek yatırımlardaki etkinlik artırılır.
- Kar yönetiminin azalması: Şirketlerin gelecekte elde edecekleri karların bugünkü değerinin, hisse senetlerinin değerini belirlediği kabul edilmektedir. Bu kadar belirleyici bir göstergenin kullanıcıların kararlarını etkileyecek şekilde çarpıtılmadan raporlanması esastır. Kar yönetimi, muhasebe hileleri ile standartlar ve düzenlemeler arasında kalan gri bölgeyi ifade etmektedir. Mulford ve Comisky'ye göre (2002) kar yönetimi bir manipülasyondur ve karlar önceden belirlenmiş bir hedefe doğru gri alanda kalan esnek muhasebe uygulamalarıyla yönlendirilir. Kar yönetimi çok geniş bir alan olmakla birlikte, teoride finansal raporlama kalitesinin kar yönetimi uygulamalarını azaltacağı vurgulanmaktadır. Kaliteli raporlamada mali yönetimin kendi çıkarlarına uygun düşen esnekliklerden yararlanmaması ve raporlanan sonuçlar üzerinde etkide bulunabilecek derecede sorumluluk almaması beklenir. Karın tek seferlik aktiviteler yerine uzun vadeli bileşenlerden oluşması yani sürdürülebilir kazançların oluşması önemlidir.

Sayılan çıktılar yüksek kalitede finansal raporlamanın sermaye piyasalarına ve bilgi talep eden kullanıcılara faydalarını ortaya koymaktadır. Özetlemek gerekirse, yatırım araçlarının ve fon kaynaklarının riskleri azaltılarak iç ve dış çevrede raporlama sistemi ile ilgili maliyetleri düşürmek; piyasalarda şeffaflık, güvenilirlik ve likiditenin artırılması, finansmanın kolaylaştırılması mümkündür. Kazanç kalitesi

sürdürülebilir performansların yansıtılmasını sağlayıp firmaların performans maskelemesi uygulamalarını kısıtlar.

2.4. FİNANSAL RAPORLAMA KALİTESİNİN ÖLÇÜMLENMESİ

Finansal bilgi kullanıcılarının finansal raporlardan farklı ihtiyaçları doğrultusunda yararlandıkları birinci bölümde açıklanmıştı. Bu gerçek finansal raporlama kalitesinin ölçümlenmesi de göreceli hale getirmiştir. Finansal raporlamanın kalitesini değerlendirebilmek için muhasebe ve finansal raporların kalitesini etkileyen faktörlerin bilinmesi gerekir.

Finansal raporlama kalitesi başta finansal raporları hazırlayan kişi veya kuruluş bazındaki eğilimler, işin yapılış şeklinden doğasından kaynaklanan özellikler olmak üzere raporlama sürecinde çevresel özelliklerden etkilenir (Önce ve Çavuş, 2019: 30). Yapılan araştırmalarda, iki önemli kullanıcı grubu olan yöneticiler ve yatırımcıların işletme ile ilgili değerlendirmelerinde ağırlıklı olarak kar rakamlarına başvurdukları görülmektedir (Francis ve diğerleri, 2004: 968). Böylece kar rakamlarını işletme performansı ve şirket değerinin yansıtılmasında finansal raporların nihai bir çıktısı olarak kullanmaktadırlar.

Literatürde finansal raporlama kalitesinin ölçümlenmesinde kullanılan farklı yaklaşımlar aşağıdaki gruplarda toparlanabilir. Bunlar:

- Finansal bilginin özellikleri esaslı yöntemler,
- Muhasebe esaslı yöntemler,
- Piyasa esaslı yöntemler,
- Dış göstergeleri kullanan yöntemlerdir.

2.4.1. Finansal Bilginin Özellikleri Esaslı Yöntemler

Finansal bilginin niteliksel özelliklerini temel alarak geliştirilen yöntemlerdir. Bu kapsamda geliştirilen ölçüm yaklaşımları finansal raporlarda sunulan bilgi ve sonuçların genel kabul görmüş muhasebe ilke ve standartlarına uygunluğu üzerinde durmaktadır. Finansal bilginin standartlar çerçevesinde tanımlanan temel (ihtiyaca

uygunluk, gerçeğe uygun sunum) ve destekleyici (karşılaştırılabilirlik, doğrulanabilirlik, zamanında sunum, anlaşılabilirlik) niteliksel özelliklerin karşılanarak sunulmuş olması kaliteli finansal raporlama olarak yorumlanmaktadır.

Literatürde niteliksel özelliklere dayalı ölçüm yaklaşımı van Beest modeliyle anılmaktadır. Van Beest ve diğerleri (2009), Jonas ve Blanchet'in (2000) çalışmasını geliştirerek IASB'nin belirlediği temel ve destekleyici niteliksel özellikleri ölçmek üzere 21 maddelik bir endeks oluşturmuştur. 5'li Likert ölçeği kullanılarak bu özellikler üzerinden standart skorlar belirlenmiş ve sonuçların kullanıcıların karar alma kalitesine, genel piyasa etkinliğine, sermaye maliyetlerini düşürmeye katkıları incelenmiştir. Sınırlı bir örnekleme uygulanan van Beest modeli sonraki yıllarda farklı araştırmacılar tarafından güncellenmiştir; standartlara uygunluk ölçütleri kazanç kalitesi yaklaşımlarıyla birleştirilmiştir.

Finansal raporlama kalitesini finansal bilginin niteliksel özellikleri üzerinden ölçen yaklaşımlar standartlar ve düzenlemelere uygunlukla sınırlı kalmaktadır. Faydası nesnel ölçütlerle kullanıcıların değerlendirmelerini buluşturmak anlamında değerlendirilebilir. Halihazırda sermaye piyasalarına raporlama yapan şirketler bağımsız denetime tabi tutulmakta, finansal bilgilerinin niteliksel özelliklerine ilişkin değerlendirmeler denetim raporlarında sunulmaktadır.

2.4.2. Muhasebe Esaslı Yöntemler

Finansal raporlama kalitesi, muhasebe sistemi ve çıktısı olan finansal tablolarla doğrudan bağlantılıdır. Muhasebe araştırmalarında en çok başvuru alan muhasebe esaslı yöntemler finansal tablo verilerini baz almaktadır. İşletmelerin performansı, işletme faaliyetlerinin sermaye piyasası araçlarına yansımaları ve işletmenin değer yaratma gücü gibi objektifler göz önünde bulundurulduğunda muhasebe temelli göstergeleri kullanan yaklaşımlar kazanç kalitesine odaklanmaktadır.

Finansal raporların en önemli unsuru olan kazançlar finansal tablolarda alt satır, net kar veya bileşenleri gibi çeşitli şekillerde ifade edilmektedir. Kazançların yıllar içerisinde artış göstermesi, işletme değerini yükseltirken; düşüş gösteren kazançlar işletme değerini negatif etkileyecektir. İşletmelerin gelecekte sağlaması

beklenen kazançlarının bugünkü değeri ise hisse senedi fiyatlarının belirleyicisi olmaktadır. Kazançlar aynı zamanda sermaye piyasasındaki kaynak dağılımını etkilemektedir (Sünbül Koçak, 2015: 52).

Kazanç kalitesi, diğer adıyla sonuçların kalitesi, şirketlerin kazançlarının finansal tablolara gerçek biçimde yansıtılmış olması ve bu rakamların gelecekteki kazançları tahmin etmedeki gücüdür. Aynı zamanda kazanç kalitesi raporlanan kazançların istikrarlı, sürekli ve değişkenlikten uzak olmasını belirtmektedir (Bellovary ve diğerleri, 2005: 22).

Kazanç kalitesi finansal raporlama kalitesinin muhasebe temelli en önemli göstergesidir. Bazı kaynaklarda sadeleştirmeye gidilerek kazanç kalitesi direkt olarak finansal raporlama kalitesi yerine de kullanılmaktadır. Bu iki kavrama CFA Institute'ün (Sertifikalı Finansal Analist Enstitüsü) getirdiği yaklaşım aşağıdaki gibidir.

Tablo 3. Finansal Raporlama Kalitesi ve Kazanç Kalitesi

Finansal Raporlama Kalitesi			
		Düşük	Yüksek
Kazanç (Sonuç) Kalitesi	Yüksek	Düşük finansal raporlama kalitesi kazanç kalitesinin ölçülmesini engeller.	Yüksek finansal raporlama kalitesi kazanç kalitesinin değerlendirilmesini mümkün kılar. Yüksek kazanç kalitesi şirket değerini artırır.
	Düşük		Yüksek finansal raporlama kalitesi kazanç kalitesinin değerlendirilmesini mümkün kılar. Düşük kazanç kalitesi şirket değerini azaltır.

Kaynak: CFA Institute, 2019

Yüksek kaliteli gerçeğe ve ihtiyaca uygun finansal bilgileri içeren raporların sağlanması kazanç kalitesinin ölçülebilmesi için bir önkoşul durumundadır. Kazanç kalitesi veya raporlanan sonuçların kalitesi bir ölçüm yöntemidir. Muhasebe temelli göstergeler ile değerlendirmeler yapıp kullanıcıların faydasına sunulabilmektedir.

McKee'ye göre (2005), kaliteli kar en basit şekliyle, mevcut dönem rakamlarının gelecek dönemlerde oluşacak büyüklükleri tahmin etmede başarılı olan kazançlar anlamına gelmektedir. Penman ve Zhang ise (2002), gelir tablosunda yer alan olağanüstü kalemlerden önce oluşan karın, gelecek dönemlerdeki kar tutarlarının iyi bir göstergesi olduğunda kaliteli kabul edilmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Yüksek kaliteli kazançlar, finansal analizlerde kullanılan sürdürülebilir karı ifade etmektedir. Bir muhasebe uygulaması neticesinde sürdürülemez karlar ortaya çıkıyorsa bunları düşük kaliteli kar olarak ayırt etmek gerekmektedir (Yel, 2012: 121). Dechow ve Schrand (2004), kaliteli kazançların üç özelliğine vurgu yapmıştır, bunlar:

1. Cari faaliyet performansını doğru yansıtması,
2. Gelecekteki performansın iyi bir göstergesi olması ve
3. Firmanın gerçek değerini yılsonu sonuçlarına gerçekçi indirgeyebilmesidir.

Finansal raporlama kalitesinin muhasebe temelli göstergeleri mali raporlardan elde edilen verilere dayanmaktadır. Francis'e göre (2006), kazanç kalitesinin muhasebe temelli ve piyasa temelli göstergeleri bulunmaktadır. Bunlardan muhasebe temelli göstergeler: tahakkuk kalitesi, süreklilik (sürdürülebilirlik), tahmin edilebilirlik ve düşük değişkenlik (düzlük) olarak sıralanabilir. Yel (2009), benzer şekilde kazanç kalitesini karların sürekliliğine, tahmin edilebilirliğine, değişkenlikten yoksun ve istikrarlı olmasına, ilgililiğine, güvenilirliğine, kar yönetimi uygulamalarına, karın nakit ve tahakkuklarla ilişkisine bağlamıştır.

Çalışmamızda kazanç kalitesine odaklanan muhasebe temelli yaklaşımlar aşağıdaki gruplarda toparlanmıştır:

- Kazançların sürekliliği (Persistence)
- Kazançların tahmin edilebilirliği (Predictability)
- Kazançların değişkenliği (Variability)
- Kazançların düzlüğü (Smoothing)
- Tahakkuk kalitesi
- Kâr yönetimi

2.4.2.1. Kazançların Sürekliliği

Kazancın sürekliliği veya sürdürülebilirliği, cari dönem kazançlarının yarattığı etkinin gelecekte devam etme ve gelecekte beklenen kazançları açıklayabilme derecesidir. Sürekli kazançlar zaman içerisinde tekrar oluşma, devam ettirilebilme eğilimindedir ve yüksek kalitelidir; düşük kaliteli kazançlar ise daha az kalıcıdır. Sürekli kazançlar sistematik davranış biçimi gösterirler. Önceki araştırmalarda şirketlerin raporladıkları kazanç rakamlarıyla hisse senedi getirileri arasındaki doğru orantılı ilişki kazançların sürekliliğinin göstergesi olarak yorumlanmıştır (Schipper ve Vincent, 2003: 99; Menicucci, 2020: 29). Manipülasyonlardan arındırılmış olması varsayımıyla kazançların istikrarlı olması, kesintiye uğrama riskinin az olması finansal analistler ve yatırımcıların istediği bir durumdur; kazançlardaki süreğenliğin artışıyla finansal raporlama kalitesinin yükseleceği çıkarımına varılabilir.

Kazançların sürekliliği kazançların otoregresyon modelindeki eğimin katsayısı alınarak ölçülebilir. Bir işletmenin t yılındaki kazanç sürekliliği aşağıdaki denklemde ifade edilmiştir (Menicucci, 2020: 30; Francis ve diğerleri, 2006: 43; Dechow ve diğerleri, 2010: 12):

$$X_{i,t} = \beta_0 + \beta_{1,i}X_{1,t-1} + \varepsilon_{1,t}$$

$$\text{Süreklilik} = \beta_{1,i}$$

Yukarıdaki regresyon denkleminde: $X_{i,t}$ ve $X_{i,t-1}$, i şirketinin t ve $t-1$ yıllarındaki kazançlarını, ε ise hata terimini temsil etmektedir. Buradan çıkarılan süreklilik eğimin katsayı değeridir. $\beta_{1,i}$ değeri 1'e yaklaştıkça kazançların sürekliliğinin arttığı yorumu yapılabilir. Öte yandan bu değer 0'a yakınlığı kalıcı olmayan kazançlara işaret eder.

Gerçek yansıtılmış, süregelen kazançların yakalanması, açıklanan kazanç tutarının izleyen dönemlerde de mevcut olacağı güvenini verir; geleceğe yönelik sunacağı bilgiler de düşünüldüğünde finansal raporların kalitesine olumlu etkiyeceği ileri sürülür (Durak ve Gürel, 2014: 97).

2.4.2.2. Kazançların Tahmin Edilebilirliği

Bu özellik kazançların kendilerini tahmin edebilme yeteneği olarak tanımlanabilir. Tahmin edilebilirlik, Kavramsal Çerçeve'de belirtilen ihtiyaca uygunluk özelliğinin bir unsurudur. Finansal analistler ve standart koyucuların bakış açısıyla yapılacak değerlemelerin esas bir ögesi kabul edildiğinden kazançlarda bulunması arzu edilen bir özelliktir (Francis ve diğerleri, 2004: 972). Kazançların tahmin edilebilir bir örüntü izlemesi sunulan finansal bilgilerin karar faydalılığını artırır. Yöneticilere kaynaklarını ve yatırımlarını yönetmek için esneklik kazandırır.

Geçmiş dönemlerde raporlanan kazanç tutarlarından yola çıkarak izleyen dönemlerin performansını tahmin etme gücü finansal raporlama kalitesini yükseltir. Böylece yönetimin raporları tahmin edicilik ve doğrulayıcılık boyutlarını dikkate alarak hazırladığı yorumu yapılabilir. Kazanç kalitesi değerlendirilirken tahmin edilebilirlik genellikle süreklilikle benzer davranış göstermektedir. Ancak bazı özel durumlarda, örneğin kazançların zaman ekseninde ekonomik bir şoka maruz kaldığı koşullarda, sürekliliği yüksek kazançlar düşük tahmin etme yeteneğine sahip olabilirler. Kazanç kalitesi zaman serilerinde analiz edilirken bu durumlar dikkate alınmalıdır (Çavuş, 2019: 56; Schipper ve Vincent, 2003: 100-101).

Kazançları süreklilik üzerinden ölçüldüğü model göz önünde bulundurulduğunda, tahmin edilebilirlik değerine denklemdeki hata teriminin varyansının karekökü alınarak ulaşılır (Menicucci, 2020: 30; Francis ve diğerleri, 2006: 44):

$$X_{i,t} = \beta_0 + \beta_{1,i}X_{1,t-1} + \varepsilon_{1,t}$$
$$Tahmin\ edilebilirlik = \sqrt{\sigma^2 \varepsilon_{1,t}}$$

Buradan türetilen rakamlar kazançların izleyen yıllardaki türdeşlerini tahmin etme gücünü ölçmektedir. Değerin büyük olması kazançların daha fazla sapma göstermesini ve daha az tahmin edilebilir olduğunu göstermektedir, değer küçüldükçe tahmin edilebilirlik yükselmektedir.

Tahmin etme gücünü ölçmede kullanılan bir diğer yaklaşım ise analistlerin tahminlerinden yola çıkmaktır. Kazançların zaman serisi yerine analistlerin tahminleri kullanıldığı takdirde, Bu yaklaşımda hisse başına düşen kazançların raporlanan kazançlarla arasındaki farkı alınarak tahmin gününden 10 gün öncesine kadar olan hisse değerlerine ölçeklendirilir. Bu yöntemle tahmin edilebilirlik analistlerin yıllık kazanç tutarlarına ilişkin ortalama hata payı belirlenerek ölçülür. Fakat zaman serisi yöntemlerine kıyasla tahmin edenlerin önyargılarından etkilenmesi olasıdır (Francis ve diğerleri, 2006: 44).

Finansal raporlama kalitesinin belirlenmesinde tahmin edilebilirlik yaklaşımının uygulanması durumunda belirli dönemlerde kazanç yoğunluğu yaşayan işletmeler ile büyüme trendindeki işletmelerin kazançları düşük değerde çıkabilmektedir. Yöneticilerin manipülasyon eğilimleri dikkate alınmalıdır.

2.4.2.3. Kazançların Değişkenliği

Kazançlardaki değişkenliğin göreceli yokluğu, bir diğer deyişle istikrarlılığı anlamına gelmektedir. Muhasebe ve finans araştırmalarında kazançların değişkenlikten göreceli olarak yoksun olması yüksek kaliteli kazançlarla ilişkilendirilmektedir. Kazançların istikrarlılığı aynı zamanda gelirin istikrarlı

olduğunu kanıtlamak için yapılan bir test niteliğindedir. Öte yandan kazancın bilinçli olarak yönetim tarafından istikrarlı hale getirilmesi kazanç yönetimi kapsamında değerlendirilmelidir (Sünbül Koçak, 2015: 59-60).

Değişkenlik net gelirdeki geçici değişimleri ifade ettiğinden genellikle düşük kalitede kazançların göstergesi olarak kabul edilmektedir. Değişkenliği yüksek kazançların işletmenin mevcut değerini ve risk profilini temsil etmediği düşünülmektedir. Aksine değişkenlikten göreceli uzak olmak kazançların yüksek kalitesiyle bağdaştırılır (Menicucci, 2020: 34-35).

Dechow ve Dichew (2002) değişkenliği firma bazında ölçeklendirilmiş kazançların zaman serisi üzerinden analiz etmiş, firmanın olağanüstü unsurlardan önceki net gelirinin standart sapmasını dönem başı toplam varlıklara oranlayarak ölçümlemiştir. Hodder ve diğerlerinin (2006), banka gelirlerinin volatilitelerini ölçmek için kullandığı standart sapma hesaplaması kazançların zaman serisinde de değişkenliği ifade etmektedir (Menicucci, 2020: 36):

$$X_{i,t} = \beta_0 + \beta_{1,i}X_{1,t-1} + \varepsilon_{1,t}$$
$$Değişkenlik = \sigma(X_{i,t})$$

Eşitlikte $X_{i,t}$, i şirketinin t yılındaki kazançlarıdır. Standart sapma değerinin yüksek çıkması kazançlardaki daha yüksek değişkenliği (volatilitayı) göstermekte dolayısıyla kazanç kalitesini düşürmektedir.

Kazancın değişkenlik bakımından kalitesi süreklilik, tahmin edilebilirlik aynı zamanda tahakkuk muhasebesiyle ilgilidir. Burada kazanç kalitesi bağlamında kastedilen elbette kazançların doğal yoldan istikrarlı hale getirilmesidir. İstikrarlı kazançları sağlamak için kazançların değişkenliğinin satışların değişkenliğinden düşük tutulması amaçlanmaktadır. Yönetimler yatırım ve üretim kararları neticesinde kazançlarını daha istikrarlı hale getirebilirler (Yel, 2009: 28; Önce ve Çavuş, 2019: 39).

2.4.2.4. Kazançların Düzlüğü

Kazanç kalitesinin düzlük göstergesi birçok kaynakta istikrarlılık göstergesiyle birlikte incelenmektedir. Bu ölçüt nakit akışlarının yönetilmediği sürece, istikrarsız dalgalanacağını ve raporlama kalitesine olumsuz etkiyeceğini ileri sürmektedir. Düzlük ölçütü yöneticilerin gelecekte oluşacak nakit akışlarına ilişkin sahip oldukları bilgiler ile oluşacak gelirleri geçici dalgalanmalardan arındırmasının, temsil değeri daha yüksek kazançlar sağlayacağını kabul etmektedir. Böylece mevcut gelirler gelecekteki nakit akışlarının daha iyi birer tahmincisi olacak; kullanıcılara daha faydalı bilgiler sunacaktır. Bu durum bilgilendirme özelliğinin artması sebebiyle finansal raporlama kalitesi açısından istenilen bir özelliktir (Francis ve diğerleri, 2006: 44-45; Durak ve Gürel, 2014: 97).

Diğer yandan karşıt görüşte olan araştırmacılara göre, düzlük yöneticilerin kazançların değişkenliğini muhasebe standartları ve ilgili diğer yasal düzenlemeler çerçevesinde yapay bir şekilde azaltmasını da göstermektedir. Bu bakış açısında yöneticiler düzleşmiş kazançların sermaye piyasasındaki bazı avantajlarından yararlanabilmek için finansal raporlama kalitesini düşürebilmektedir (Leuz ve diğerleri, 2003: 509-510).

Kazançların düzlüğü genellikle değişkenlik değerinin nakit akışlarının standart sapmasına oranlanması neticesinde ölçümlenir (Menicucci, 2020: 36):

$$Düzlük = \frac{\sigma (X_{i,t})}{\sigma (NKT_{i,t})}$$

Eşitlikte $X_{i,t}$, i şirketinin t yılındaki kazançlarını ve, $NKT_{i,t}$ de t yılındaki faaliyetlerden sağlanan nakit akışlarını göstermektedir. Ulaşılan değer düştükçe nakit akışlarındaki kazançların dalgalanmasından daha fazla olduğu, dolayısıyla kazançlarda yapılan düzleştirmenin daha fazla olduğu anlamına gelmektedir.

2.4.2.5. Tahakkuk Kalitesi

İşletmelerin temel ekonomik performanslarının tahakkuk esaslı muhasebe anlayışıyla daha doğru yansıtıldığı kabul edilmektedir. Fakat tahakkukların hatalı olarak öngörülmesi veya kazanç yönetimi amaçlı manipülasyon yapılması sonucunda, sunulan finansal bilgilerin güvenilirliği azalabilir. Tahakkuk kalitesi, raporlanan kazançların ne kadarının nakit akışına dönüştüğünü ortaya koymaktadır (Çavuş, 2018: 50-51). Tahakkukların nakde dönüşmesi yöneticilerin ve yatırımcıların bilgi riskini azaltır.

Tahakkuklar ile zaman içerisinde nakit akışlarının gerçekleşmesi düzenlenmektedir. Dechow ve Dichev'e göre (2002) tahakkuk kalitesi, geçmiş dönem, cari dönem ve gelecek dönemler arasında oluşan kar akışları eşleştirilerek ölçümlenebilir. Yani kazançların kaliteli kabul edilebilmesi için aynı dönemde elde edilen nakit akışlarının tahakkuk eden karları/kazançları karşılaması beklenmektedir. Tahakkukların nakit akışı gerçekleştirmeleriyle eşleştiği düzeydir. Buradaki sapma ne kadar düşükse karlar o kadar yüksek kalitededir. Nakit akışları nesnel olarak doğrulanabilir, denetçi tarafından tespit edilebilir özellik gösterirken bazı tahakkuk hesaplarının belirlenmesinde profesyonel muhakemeye ihtiyaç duyulur. Muhakeme söz konusu olduğunda ise tahakkuklar ile nakit akışlarının eşleşmesinde farklılıklar ortaya çıkabilmektedir. Bilinçli veya bilinçsiz olarak ortaya çıkan bu eşleşme probleminin varlığı tahakkuk kalitesini düşürecektir (Temiz, 2018: 83).

Karların nakit bileşenlerinin sunduğu bilgiler kazanç kalitesinin süreklilik boyutunu desteklemektedir. Ayrıca tahakkuk kalitesi arttıkça gelecek dönemlerde ortaya çıkacak karları tahmin etme gücü artacaktır (Yel, 2009: 32-33).

2.4.2.6. Kazanç (kâr) yönetimi

Muhasebe standartları ve genel kabul görmüş ilkeler mali yöneticilere bazı inisiyatifler tanımaktadır. Yöneticilerse yetkilerini kimi durumlarda işletme veya kendi çıkarları uyarınca kullanarak raporlanan kar rakamları üzerinde oynama yapabilmektedir. Bu tür kar yönetimi uygulamalar finansal verilerin gerçek olarak

sunulmasına engel olmakta; finansal raporların kalitesini düşürmektedir (Bulmuş, 2019: 35).

Kazanç yönetimi, yöneticilerin ticari işlemlerin yapılandırılmasında ve finansal raporlama süreçlerinde kişisel yargılarını kullanarak finansal raporları ve çıktılarını değiştirmesi; bazı paydaş gruplarını işletmenin finansal performansı hakkında yanlış yönlendirmesi ya da raporlanan finansal verilere dayalı sözleşme yaptırımlarından kaçınmak üzere sonuçlara etki etmesi olarak tanımlanabilir. Uluslararası standartlar uyarınca finansal raporların yöneticilerin sahip oldukları özel bilgiler de dahil tümüyle şirket performansını kullanıcılara iletmesi beklendiğinde, standartlar yöneticilere kişisel yargılarını kullanmalarına izin vermek durumundadır. Böylece yöneticiler kişisel bilgilerini kullanarak ticari faaliyetlerle, ortaya çıkacak fırsatlarla ilgili raporlama metot ve tahminlerini seçebilmektedir. Bu paradoks muhasebenin iletişim mekanizması olma özelliğini artırmasına rağmen, denetimin eksiklik gösterdiği durumlarda işletme yönetimlerine kar yönetimi adına fırsatlar tanımaktadır. Yöneticilerin fırsatçı tercihleri olması durumunda da işletmelerin temel ekonomik gerçekleri doğru aktarılamamaktadır (Healy ve Wahlen, 1998: 2-6).

Kazanç yönetimi yöneticilerin finansal raporlama çıktılarını belirli noktalara doğru yönlendirerek farklı motivasyonlarla finansal raporlama sistemine müdahale etmesini içerir. Böyle bir müdahalenin ardında yatan motivasyonlar olarak: yönetici ücretlerini veya çıkarlarını manipüle etmek; kreditorler, yatırımcılar gibi piyasa oyuncularına olumlu sinyaller vermek; şirketle ilgili algılanan riski azaltmak; halka açılma, sermaye artırımı gibi yollarla sağlanacak fon miktarını artırmak; politik ve hukuki yaptırımlardan kaçınmak; vergi avantajı sağlamak veya çeşitli ekonomik çevrelerin kazançlar üzerindeki baskısından kurtulmak sayılabilir (Küçükkoçoğlu ve Küçüksözen, 2005: 163-164).

Tahakkuk esaslı kazanç yönetimi uygulamalarıyla işletmenin raporlanan kazançları istenilen düzeye çekilmeye çalışılmaktadır. Kazanç yönetimi uygulamaları ne kadar fazla olursa kazanç kalitesi de o kadar düşecektir. Finansal raporlama kalitesi kullanıcı ihtiyaçlarına cevap vermenin yanı sıra hissedar ve yatırımcıların da korunmasını amaçlamaktadır. Fırsatçı kar yönetimi uygulamaları finansal tabloların gerçek bilgiler sunmasını engeller, finansal bilginin karşılaştırılabilirlik, tutarlılık ve doğruluk özelliklerini kaybetmesine neden olur. Dolayısıyla hem kullanıcı ihtiyaçları

açısından hem de yatırımcıların korunması açısından finansal raporlama kalitesine gölge düşürür (Önce ve Çavuş, 2019: 38).

Muhasebe literatüründe kazanç yönetimi uygulamaları finansal raporlama sistemine etki etme derecelerine göre incelenmiştir. Roonen ve Yaari (2008), kazanç yönetimi uygulamalarını yasallık durumlarına göre kademeli bir şekilde sınıflandırmıştır. Birinci kademede yöneticilerin GKMİ'deki esnekliklerden yararlanarak, gelecekteki nakit akışlarına ilişkin bilgilerini kullanarak karları yönetmeleri söz konusudur. Bu durumda finansal raporlar ve kazanç rakamları şeffaf kabul edilebilir. İkinci kademe kazanç yönetimi uygulamaları yönetimin sadece kendine dönük faydaları maksimize ederek fırsatçı yaklaşımlarını içerir. Genel ilkelere uyulmasıyla birlikte fırsatçı ve etkili müdahalelerle raporların ve sonuçlarının manipülasyonu ortaya çıkmaktadır. Üçüncü kademede ise hileler ve yanlış ifadeler söz konusudur. Mali tabloların şeffaflığı ihlal edilmiş, sunulan bilgiler yasal olmayan bir şekilde çarpıtılmıştır (Duman, 2010: 65). Belirtilen sınıflandırmadan da anlaşıldığı gibi kazanç yönetimi uygulamaları yalnızca finansal raporlama sürecini değil aynı zamanda finansman ve nakit yönetimi kararlarını da içermektedir. Bu ayırımın yapılması finansal raporlama sistemine etkileri açısından önemlidir.

Kazanç yönetiminin farklı kademeleri ve özellikleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 4. Kazanç Yönetimi Kademeleri

1. Kademe Faydacı	2. Kademe Faydacı – Fırsatçı	3. Kademe Fırsatçı
Kazanç yönetimi, şirketlerin gelecekteki nakit akışları hakkında bilgiye sahip yöneticilerin seçme esnekliği olan muhasebe uygulamaları kapsamındadır.	Kazanç yönetimi kişisel çıkarları sağlayan fırsatçı veya sadece yönetimin faydasına olacak olacak muhasebe uygulamalarını işlemleri düzeyindedir	Kazanç yönetimi amacıyla hileye başvurulur, finansal raporların şeffaflığı ortadan kaldırılmıştır. Finansal raporlar üzerinde kasıtlı oynama yapılmıştır.

Kaynak: Ronen ve Yaari, 2008; Sakarya ve Sünbül Koçak, 2016

Kazanç yönetimi yelpazesi oldukça geniştir; klasik muhafazakar muhasebe uygulamalarından ılımlı muhasebeye geçişle başlayıp, agresif (saldırgan) muhasebeye ve hileye kadar uzanmaktadır.

Kazanç yönetiminin ölçülenmesinde kullanılan modeller genellikle tahakkukları analiz etmektedir; finansal oranlar ve kazançların sıklık dağılımı gibi göstergelere başvurulmaktadır. Kazanç yönetimine dayalı yaklaşımlarda bir şirketin tahakkukları isteğe bağlı olan (ihtiyari) ve olmayan bileşenler olmak üzere ikiye ayrılır. Toplam tahakkuklar içerisinde ihtiyari tahakkuklar kazanç yönetimi imkanı sunduğundan, ihtiyari tahakkukların derecesi kazanç kalitesinin bir göstergesi olarak kullanılır. Diğer yandan isteğe bağlı olmayan tahakkuklar işletmelerin olağan faaliyet sürecinde gerçekleşen tahakkukları ifade etmektedir (Karabayır, 2019: 80-81). İhtiyari olmayan tahakkuklar yasalar/düzenlemeler gereği yerine getirilmektedir. Bu gruba yöneticilerin müdahalede bulunamayacağı kabul edilir. İhtiyari tahakkuklar ise yöneticilerin inisiyatifindedir. Yasalarda yer alan boşluklar veya esneklikler aracılığıyla ya da yasal olmayan yollarda manipülasyona açıktır (Duman, 2010: 176).

Döneme ilişkin toplam tahakkuklar net kardan (analize göre bazı kaynaklarda vergi öncesi kar tercih edilmektedir) işletme faaliyetlerinden sağlanan nakit akışları düşülerek hesaplanabilir (Karabayır, 2019: 81; Zhang, 2002, 16):

$$TT = NK - FNA \text{ eşitliğinde,}$$

TT toplam tahakkukları, NK Dönem net karı (veya vergi öncesi karı), FNA da faaliyet nakit akışlarını ifade etmektedir.

$$TT = IBT + IBOT$$

Toplam tahakkuklar da kendi içerisinde isteğe bağlı tahakkuklar (IBT) ve isteğe bağlı olmayan tahakkuklar ($IBOT$) olarak bileşenlerine ayrılabilir. İhtiyari tahakkukların kullanıldığı muhasebe işlemlerine aşağıdaki örnekler verilebilir (Robinson'dan aktaran Çavuş, 2018: 42):

- Şüpheli alacak karşılıkları, değer düşüklüğü karşılıkları, değersiz hale gelen alacakların tutarının belirlenmesi
- Faydalı ömür ve hurda değeri gibi amortismanla ilgili tahminler
- Muhasebe tahminleri ve politikalarındaki değişikliklerinin etkileri

- Stok değeri, bozuk ve hatalı malların tahmini ve değeriindeki hatalar
- Ertelenen gelirler, tahakkuk ettirilen giderler ve vergiyle ilgili tercihler.

Kar yönetimi ölçütünü kullanan çalışmalar için nakit akış verilerine ulaşmak önemli bir kısıttır. Nakit akış tablosunun hazırlanmadığı veya sağlıklı bir şekilde verilere ulaşılabilen dönemlerde çalışmalar çoğu kez bilanço yaklaşımını esas almıştır. Bilanço yaklaşımı olarak adlandırılan bu tekniğe göre toplam tahakkuklara çalışma sermayesindeki değişimlerden toplam amortisman giderleri çıkarılarak ulaşılır. Farklı çalışmalarda farklı işletme şartlarına uyarlanan bu yaklaşımda ölçümler temelde aşağıdaki hesaplama dayalıdır (Karabayır, 2019: 81, Zhang, 2002: 16; Ayarlıoğlu, 2007: 96):

$$TT = \Delta CV - \Delta CY - \Delta NAKT + \Delta KVB - AMORT$$

Eşitliğinde;

TT ,	döneme ait toplam tahakkukları,
ΔCV ,	cari varlıklardaki değişimi,
ΔCY ,	cari yükümlülüklerdeki değişimi,
$\Delta NAKT$,	nakit ve nakit benzerlerindeki değişimi,
ΔKVB ,	kısa vadeli finansal borçlardaki değişimi,
$AMORT$,	toplam amortisman ve itfa giderlerini göstermektedir.

Kar tahakkuku esaslı ölçüm yöntemleri temelde bu yaklaşımlara dayanmaktadır. Raporlama kalitesini kar yönetimi derecesi üzerinden ölçen çalışmalara Healy (1985) öncülük etmiş; kendi ismiyle oluşturduğu model, DeAngelo (1986) ve Jones (1991) tarafından geliştirilmiş sektörlere ve performansa dayalı olarak modifiye edilmiştir. Ardından gelen araştırmacılar günümüze kadar kendi analizlerine uygun modelleri geliştirerek çalışmaları ilerletmişlerdir. Geliştirilen farklı yaklaşımların incelemesine finansal raporlama kalitesine ilişkin literatür bölümünde yer verilmiştir.

Muhasebe temelli ölçütler keskin bir şekilde birbirinden ayrılan ölçütler değildir. Aksine bu ölçütleri birbirini destekleyen ve tamamlayan yaklaşımlar olarak görmek yerinde olacaktır. Araştırmacılar muhasebe temelli yaklaşımları bilgi kullanıcıları gruplarına, sektörlerle ve farklı raporlama çevrelerine göre uyarlamışlardır. Muhasebe temelli yaklaşımlar finansal raporlamaya etki eden bağımsız denetim, kurumsal yönetim ve muhasebe kültürü gibi gerçeklerle sentezlendiğinde daha etkin sonuçlara varılabilir.

2.4.3. Piyasa Esaslı Yöntemler

Bu gruptaki finansal raporlama kalitesinin ölçütleri finansal raporların yanı sıra genellikle piyasa verilerini referans almaktadır. Kazanç kalitesinin piyasa temelli ölçütleri kazançların elde edilen ekonomik gelirleri hisse senedi getirileri üzerinden yansıtacağını varsaymaktadır. Piyasa temelli yöntemler üç grupta sınıflandırılmaktadır, bunlar (Francis ve diğerleri, 2006: 38):

- Değere ilişkinlik,
- Zamanlılık (Zamanında kayıt) ve
- İhtiyatlılıktır.

Piyasa temelli yöntemler, dolaylı olarak finansal raporların ve sunduğu sonuçların piyasalarda algılandığı düzeyi ölçmeye odaklanmaktadır.

2.4.3.1. Değere ilişkinlik

Değere ilişkinlik ölçütü kazanç düzeyinin hisse senedi fiyatlarındaki değişiklikleri açıklama derecesidir. Daha açıklayıcı rakamlar daha kaliteli kabul edilirken, açıklama derecesinin düşmesi düşük raporlama kalitesi olarak yorumlanır (Barth ve diğerleri, 2008: 469).

Değer ilişkisi yaklaşımları finansal raporlarda sunulan bilgilerin borsa tepkilerini ne kadar karşıladığını ölçmektedir. Bu ilişkiyi ölçerken, hisse senedi fiyatlarının işletmenin piyasa değerini temsil ettiği varsayımıyla, finansal raporlarda

sunulan kazanç rakamlarının hisse değerine etkisi incelenir. Etki kuvvetli ise kazanç bilgilerinin ilgili ve güvenilir olduğu sonucuna varılır (Önce ve Çavuş, 2019: 41). Değere ilişkinlik ölçütü Kavramsal Çerçeve de belirtilen finansal bilginin ihtiyaca uygun ve güvenilir olması gerekliliklerine dayanmaktadır (Francis ve diğerleri, 2004: 972).

2.4.3.2. Zamanlılık

Zamanlılık da değere ilişkinlik gibi piyasa verilerine (hisse senedi fiyat ve getirileri) dayanan bir ölçüttür. Kazançların kamuya açıklanan hisse senedi fiyat ve getirilerini etkileyebilecek iyi ve kötü haberleri yansıtmaya kabiliyetini ifade etmektedir. Değere ilişkinlik yaklaşımının varsayımları zamanlılık için de geçerlidir. Zamanlılık ölçütünde işletmelerin zararlarını zamanında ertelemekten kaydetmesi önemlidir (Francis ve diğerleri, 2006: 48; Barth ve diğerleri, 2008: 475). Böylece değer ilişkisi daha kuvvetli kurulacak piyasa verileri daha zamanlı ve doğru yansıtılacaktır. Zamanında kayıt özelliği arttıkça finansal raporlama kalitesinin yükseleceği düşünülmektedir.

2.4.3.3. İhtiyatlılık

İhtiyatlılık özelliği uyarınca piyasalarda açıklanan kötü haberlere gerçekleşme ihtimallerine karşılık finansal tablolarda yer verilmekte, öte yandan iyi haberlerin yansıtılabilmesi için kesinlik kazanması beklenmektedir (Ball ve diğerleri, 2000: 8). İhtiyatlı, yüksek kaliteli, finansal raporlama olumsuz haberleri beklenen zararlar şeklinde tanımlayarak olumlu haberlerin raporlanmasından daha hızlı muhasebeleştirir (Gotti ve Mastroila, 2009: 18). İhtiyatlılığın zamanlılıktan farkı pozitif veya negatif hisse getirileri olarak ölçülen olumlu veya olumsuz haberleri ayırt etme derecesidir (Francis ve diğerleri, 2004: 973).

Piyasa temelli yöntemlerin ortak noktası finansal piyasalarda oluşan tepkileri incelemesidir. Bu sayede finansal raporlar ile piyasa tepkileri arasında bağ kurulup, finansal raporlarda sunulan bilgilerin piyasalarda ne kadar güvenilir ve aydınlatıcı olduğunu değerlendirmek amaçlanmaktadır.

2.4.4. Dış Göstergeleri Kullanan Yöntemler

Finansal tablolarda tespit edilen hata ve hileler; yapılan yeniden düzeltmeler, kazançların yanlış ifade edilmesi ve gönüllü açıklama düzeyi gibi göstergeler finansal raporların kalitesinin değerlendirilebileceği dış göstergeler olarak sıralanabilir (Çavuş, 2018: 64). Faydalı finansal raporlamanın niteliklerine göre sunulan finansal bilgiler tam, tarafsız ve hatasız olmalıdır. Hata ve hileler, geriye dönük yapılan düzeltmeler ve kazançların raporlanmasında karşılaşılan hatalar finansal raporların güvenilirliğini dolayısıyla kalitesini azaltmaktadır. Gönüllü açıklamaların miktarının fazla, içeriğinin zengin olması ise şeffaf raporlama adına olumlu gözlemlerdir.

Buraya kadar açıklanan kısımlarda finansal raporlama kalitesinin ölçülmesinde geçerli olan yöntemler incelenmiştir. Farklı yöntemlerden birinin diğerlerine üstünlüğünü aramak yerine; yöntemleri birbirini tamamlayarak, birçok kez de birlikte kullanılan yaklaşımlar olarak değerlendirmek yerinde olacaktır. Kullanılan yöntemler yapılan analizin amacına, hedeflenen bilgi kullanıcılarına uygunluk göstermelidir. Bu doğrultuda, çalışmamızın uygulama bölümünde finansal raporlama kalitesine ilişkin yapılan analizler muhasebe esaslı yöntemlere dayanmaktadır.

2.5. FİNANSAL RAPORLAMA KALİTESİNE İLİŞKİN LİTERATÜR

Bilgi kullanıcılarının nitelikli muhasebe bilgisi ihtiyacı arttıkça finansal raporlama kalitesine ilişkin yapılan çalışmalar da artmakta ve çeşitlenmektedir. Bu bölümde finansal raporlama kalitesi ve belirlenmesiyle ilgili belli başlı araştırmaların sistematik bir şekilde özetlenmesi amaçlanmıştır.

Finansal raporlama kalitesi konusunda yapılan araştırmaların öncülerinden Healy (1985), ABD’de Fortune 250 indeksinde yer alan en büyük 94 firma üzerinde yürüttüğü çalışmada muhasebeleştirme seçimlerinin yöneticilerin ikramiyeleri üzerindeki etkisini incelemiştir. Healy modelinde, toplam tahakkuklar net kar ile faaliyetlerden elde edilen nakit akışları arasındaki farka eşdeğer varsayılır; bu noktadan uzaklaştıkça yöneticilerin isteğe bağlı tahakkuklarla karı etkileyebileceği

ileri sürülür. İsteğe bağlı tahakkuklar belirli dönemlerin ortalaması alınarak tahmin edilir. Çalışma bulguları ikramiye planlarının yöneticileri kar yönetimi uygulamaları için motive ettiği ve isteğe bağlı tahakkukların bu motivasyonla kullanılabileceğini ortaya koymuştur.

DeAngelo (1986), çalışmasında şirket yöneticilerinin şirketin büyük bölümünü veya tamamını satın aldığı durumlarda (management buyout) kar yönetiminin ortaya çıkmasını ve göstergelerini araştırmıştır. DeAngelo modelinde isteğe bağlı olmayan tahakkuklar dönemin toplam tahakkuklarının önceki dönem toplam varlıklarına oranlanmasıyla hesaplanır. Çalışma sonucunda yönetimin ele geçirilmesinden önce karların sistematik olarak azaltıldığı iddiası bulgularla desteklenmemiştir. Sebepleri vekalet teorisi çerçevesinde tartışılmıştır. DeAngelo, DeAngelo ve Skinner (1994) ile aynı modelde yürüttüğü çalışmasında ise 80-85 yılları arasında zarar açıklayan 76 NYSE (New York Menkul Kıymetler Borsası) şirketinde kar artırıcı yönetim uygulamalarına rastlayamamıştır.

Jones (1991)' un araştırmasında kullandığı model literatürde çokça başvurulan yaklaşımlardan biridir. 5 farklı sektörde yer alan 23 firma üzerinden yürütülen çalışmada kar yönetimi uygulamaları değerlendirilmiştir. Jones, isteğe bağlı tahakkukları satışlar ve brüt maddi duran varlıklar üzerinden hesaplamıştır. İhtiyari tahakkukların ölçülmesinde toplam varlıklara göre gelirlerde ve sabit varlıklardaki büyümeler dikkate alınır. Uluslararası Ticaret Komisyonu'nun inceleme dönemi süresince yürütülen çalışmada, yöneticilerin gelirleri yüksek gösteren raporlama tercihleri uyguladığı bulgulanmıştır. Dechow ve Sloan (1991) isteğe bağlı olmayan tahakkuklarda sektör ortalamalarını alıp, icra kurulu başkanlarının (CEO) son dönemleri ile Ar-Ge harcamaları arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Kısa dönemli kazançları yüksek gösteren muhasebe seçimleri olduğu tespit edilmiştir. Farklı kazanç yönetimi yaklaşımlarının geçerliliğini test eden Dechow, Sloan ve Sweeney (1995), SEC (ABD Sermaye Piyasası Kurulu) tarafından uyarı almış 36 firma örneğinde, düzeltilmiş Jones modelini başarılı bulmuşlardır. Bu modelin Jones modelinden farkı satışlardaki değişimden net alacaklardaki değişimin düşülmüş olmasıdır. Benzer bir karşılaştırma yapan Kothari (2005), düzeltilmiş Jones modeline aktif karlılık oranlarını dahil ederek modeli geliştirmiş; literatüre katkıda bulunmuştur. Ayarlıoğlu (2007), da İMKB'de kar yönetimi uygulamalarının

belirlenmesi amacıyla bu modelleri kullanmıştır. 101 firma üzerinden gerçekleştirilen çalışmada zaman serisi analizleri, havuzlanmış ve yatay-kesitsel regresyon teknikleriyle ulaşılan sonuçlara göre: kar yönetiminin örneklemdeki firmaların toplam varlıklarının %14'ü büyüklüğünde olduğu saptanmış, sektörlere göre farklılık gösterdiği vurgulanmıştır. Kothari'nin yaklaşımından yararlanan Ögücü Şen (2017), Borsa İstanbul'da işlem gören 94 finansal olmayan firmada finansal raporlama kalitesiyle kurumsal yönetim arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Çalışmada kurumsal yönetimin içsel geçerlilik sorunu çözüldüğünde, şirket büyüklüğü ve halka açıklık oranıyla birlikte raporlama kalitesi üzerinde pozitif etkisi olduğu sonucuna varılmıştır.

Francis ve diğerleri 2004 ve 2006 yıllarında yürüttükleri çalışmalarda finansal raporlama kalitesini kazanç kalitesi bağlamında incelemiş; özsermaye maliyetiyle kazanç kalitesi arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Kazanç kalitesi; tahakkuk kalitesi, kazançların sürekliliği, tahmin edilebilirliği, değişkenlikten uzaklığı, muhafazakarlık, değere ilişkinlik ve zamanlılık gibi göstergeler üzerinden değerlendirilmiştir. Bu kalite göstergeleri üzerinden en düşük skorları elde eden firmaların en yüksek sermaye maliyetiyle karşılaştığı belirlenmiştir. Kaliteli finansal bilgilerin ölçümünde muhasebe temelli yaklaşımların daha yerinde sonuçlar verdiği bulgulanmıştır. Kazanç kalitesi üzerinden yürütülen çalışmalarda süreklilik ölçütü Dechow ve Dichev (2002), Comiskey ve Mulford (2000) tarafından kullanılmıştır.

Penman ve Zhang (2002), kazanç kalitesinin sürdürülebilirlik boyutuna odaklanmıştır. Yatırımlarla kazanç kalitesi arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmasında yatırımlardaki değişikliğin geçici olması durumunda, mevcut kazançların değerinin de belirli bir süre içinde az veya fazla gösterilebileceğini ve yatırımlardaki geçici değişimin gelecekteki kazançların iyi bir göstergesi olmadığı sonucuna varmıştır. Dichev ve Tang (2009)'a göre, tahmin edebilirlik yeteneği yüksek kazançlar kaliteli kazançlardır. Araştırmada kazançların volatilitésinin tahmin edilebilirliği azalttığı varsayımı, panel veri analizi kullanılarak ampirik sonuçlarla 5 yıllık projeksiyona göre desteklenmiştir. Volatilitenin, süreklilik ve tahmin edilebilirlik özelliklerinin değerlendirilmesinde ihmal edilmemesi gerektiğini ortaya koymuşlardır.

Schipper ve Vincent (2003), finansal raporlama kalitesi ölçütlerini zaman serileri ve gelir, tahakkuk, nakit ilişkileri üzerinden gözlemlenen iki grupta

incelemiştir. Bu doğrultuda FASB uygulamalarını da referans alarak en kaliteli raporlama bilgisinin karar faydalılığı en yüksek bilgiler olduğunu belirtmiştir. Finansal raporlama kalitesini kararlara faydalılığı üzerinden tanımlayan bir başka çalışmada ise Ball ve Shivakumar (2005), Birleşik Krallık kamu ve özel sektör şirketlerinde kazanç kalitesini zararın zamanında kaydı ve tahakkuk temelli metotlar üzerinden ölçmüştür. Çalışma sonucunda özel sektör şirketlerinin raporlama kalitesinin daha düşük olduğu hipotezi desteklenmiştir. Düzenlemelerin etkin olmasına rağmen farklılaşan piyasa taleplerinin buna sebep olarak gösterilmiştir.

Leuz ve diğerleri (2003), çalışmalarında kazanç kalitesini kazançların değişkenliği üzerinden ele almış, kar yönetimi ile yatırımcı korunması arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Woldscope veri tabanından sağlanan 2000 yılı verileriyle 31 ülke için yapılan analizlerde, regresyon sonuçları zayıf dış koruma ve mali kontrolden sağlanan özel faydaların kar yönetimi amaçlı inisiyatifleri teşvik ettiği hipotezini desteklemiştir. Abdelghany 2005 yılında yaptığı çalışmasında kazanç kalitesini ölçmede kullanılan farklı teknikleri konu almıştır. NYSE'deki 90 şirket örneğinde yürütülen araştırmada şirketlerin kazanç kalitelerinin ölçülmesi amaçlanmıştır. Araştırmada farklı yaklaşımların farklı sonuçlar vermesinden ötürü yatırımcılara ve finansman kuruluşlarına kararlarını birden fazla yaklaşımla desteklemeleri tavsiye edilmiştir. Bellovary ve diğerleri (2005), kazanç kalitesinin ölçülmesinde ve raporlanmasında denetimin rolü üzerine odaklanmış; daha kaliteli finansal bilgilerin kullanıcılara ulaşması için kazanç kalitesi raporlarının denetçiler tarafından hazırlanıp kamuya açıklanması gerekliliğini savunmuşlardır. Gotti ve Mastrolia (2009), çalışmalarında raporlama kalitesini; ihtiyatlılık, anormal tahakkuklar ve kazançların tahmin edilebilirliği olmak üzere üç kazanç kalitesi ölçütü üzerinden değerlendirmiştir. ABD'de, SEC'in zorunlu gerekliliklerde istisna uyguladığı şirketlerde raporlama kalitesi daha düşük bulgulanırken, kuruluşun yatırımcıları koruma görevi bu kapsamda sorgulanmıştır.

Küçüksözen (2004), 1992-2002 döneminde İMKB'de 27 manipülatör ve 99 kontrol şirketi üzerinde yürüttüğü çalışmasında finansal bilgi manipülasyonunu test etmiştir. Baneish modeli (ağırlıklandırılmamış probit model kullanılarak her şirket için manipülasyon skoru geliştirilmiştir) uygulanarak muhasebe standartlarını ihlal eden ve etmeyen şirketler için kukla değişkenler atanmıştır. Çalışma sonucuyla

İMKB’de kar yönetiminin yapıldığı, özellikle İMKB 100 endeksinde yoğunlaştığı belirlenmiştir. Bu çalışmanın devamı niteliğinde Küçükkocaoğlu ve Küçüksözen (2005), gerçeğe aykırı finansal tabloların belirlenmesi amacıyla İMKB şirketleri üzerinde yürüttükleri araştırmada SPK’nın 2001 yılı tablolarında düzeltme yaptırdığı 23 şirketi manipülatör şirket olarak belirlemiştir. Raporlarında gerçeğe aykırı bilgi saptanmayan diğer 99 şirket yine kontrol şirketi olarak seçilmiş, çok boyutlu logit modelinin kullanıldığı çalışmada net karın toplam aktiflere aynı zamanda toplam finansman giderlerinin toplam faaliyet giderlerine oranı gerçeğe aykırı finansal tabloları başarılı tahmin eden değişkenler olarak bulgulanmıştır.

Literatürde UFRS/TFRS’lerin muhasebe ve finansal raporlama kalitesine etkilerini araştıran çalışmalar da yer almaktadır. Barth ve diğerleri (2008), çalışmalarında Uluslararası Muhasebe Standartlarının kabulünün yüksek muhasebe kalitesiyle nedensellik bağı olup olmadığını araştırmıştır. 1993-2004 dönemini kapsayan çalışmada 21 ülkeden 327 şirketin verisi analiz edilmiştir. Çalışma sonucunda ABD dışındaki UMS/UFRS uygulayan şirketlerde uygulamayan şirketlere göre muhasebe kalitesi; daha az kazanç manipülasyonu olması, zararların zamanında kaydı ve piyasa fiyat-getirilerini yansıtması bakımından daha yüksek gözlemlenmiştir. Chen ve diğerleri (2010), aynı konuyu AB üyesi 15 ülke kapsamında araştırmış, iş, piyasa ve yönetsel çevrelerden bağımsız, UFRS’lerin muhasebe kalitesine yerel standartlara oranla pozitif etkisi olduğunu raporlamıştır. Ertan (2011), 2005 yılından itibaren TMS/TFRS’lere geçişin denetim ve muhasebe kalitesine etkisini araştırdığı çalışmasında tahakkuk kalitesi ve karın uyumlaştırılması göstergelerini kullanmıştır. Panel veri analizi yönteminin kullanıldığı çalışmada geçiş sürecinde tahakkuk kalitesinin düştüğü fakat karın uyumlaştırılarak manipüle edilmesinin azaldığı saptanmıştır. Muhasebe kalitesinin incelenmesinde sadece standartlara geçme boyutunun incelenmesinin yeterli olmadığı sonucuna varılmıştır. Karabayır (2012), İMKB’de işlem gören 115 şirkette 1998-2002 ve 2006-2010 dönemlerinde muhasebe kalitesinde meydana gelen değişiklikleri incelemiştir. Çalışmada muhasebe kalitesiyle ilgili belirlenen 6 göstergeden 5’inde UFRS döneminin muhasebe kalitesi lehine sonuçlar verdiği havuzlanmış regresyon analizleri vasıtasıyla ortaya konmuştur. TMS/TFRS’lerin uygulamaya konulmasıyla finansal raporlama kalitesi arasındaki ilişkinin incelendiği

bir başka çalışmada Bulmuş (2019), kazanç yönetimi potansiyeli ve finansal tablo bilgilerinin değer ilgisi üzerinden yola çıkmıştır. Ampirik sonuçlarda kar yönetimi uygulamalarında anlamlı bir düşüş gözlenemezken, Borsa İstanbul şirketlerinin piyasa değeri ile defter değeri üzerinden hesaplanan değer ilgisinde artış kaydedilmiştir. Aynı problemi farklı bir şekilde ele alan çalışmasında Köse (2019), standartlara geçişin Türkiye’de ve farklı ülkelerde gözlemlenen etkilerini karşılaştırmıştır. Düzeltilmiş Jones modelinden faydalanan araştırmanın sonuçlarına göre Türkiye’de faaliyet gösteren işletmelerde, standartları zorunlu olarak uygulayan AB ülkelerinde ve gönüllü olarak uygulayan ülkelerde bu geçişin muhasebe kalitesine pozitif etkileri olduğu sonucuna varılmıştır.

Biddle ve Hilary (2006), finansal raporlama kalitesiyle yatırım verimliliği arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. 1975-2001 dönemi verileri üzerinden yürütülen çalışmada ABD’de ve Japonya’da faaliyet gösteren şirketler karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. ABD’de finansal raporlama kalitesinin yatırım verimliliğine olumlu katkısı olduğu sonucuna varılırken, Japonya’da bu etki desteklenememiştir. Biddle ve diğerleri (2009), finansal raporlama kalitesinin yatırım verimliliğini artıracığı hipotezini 1993-2005 periyodunda ABD şirketlerinde test etmiştir. Lojistik regresyon modelinin uygulandığı çalışmada, finansal raporlama kalitesiyle aşırı yatırımlar (over-investment) arasında negatif, düşük yatırımlarla (under-investment) ise pozitif yönlü ilişki olduğu tespit edilmiştir. Cengiz ve diğerleri (2017), raporlama kalitesiyle yatırım verimliliği ilişkisini Borsa İstanbul’da araştırmışlardır. Bu çalışmada 2010-2014 yılları arasında 70 şirketin verilerinden faydalanılmıştır. Panel regresyon analizi sonuçlarında finansal raporlama kalitesiyle yatırım verimliliği arasında hem aşırı hem de düşük yatırım eğilimleri için negatif ilişki bulunmuştur.

Sünbül Koçak (2015), kazanç kalitesinin ve kazanç yönetiminin finansal performansla aralarındaki ilişkiyi ISO 500 şirketleri üzerinde incelemeyi amaçlamıştır. 2006-2013 yıllarına ait verilerin, çoklu doğrusal regresyon analizine tabi tutulduğu çalışmada ISO 500 listesi içinde yer alan işletmelerde kazanç yönetimi olduğuna yönelik hipotez halka açık şirketler için desteklenmiştir. Çavuş (2018), araştırmasında kazanç kalitesinin ölçümüne ilişkin yaklaşımlardan Larker-Richardson ve Ohlson modellerini kullanmıştır. Finansal raporların kalitesine etki etmesi beklenen faktörlerden; denetim komitesinde yer alan bağımsız üye oranı,

halka açıklık oranı, işletme büyüklüğü ve kaldıraç oranı değişkenleriyle anlamlı ilişki bulunmuştur. Ayrıca Türk Ticaret Kanunu'nun değişmesinin ve işletmelerin Kurumsal Yönetim Endeksinde yer almalarının finansal raporlama kalitesini artırdığı sonucuna varılmıştır.

Finansal raporlama kalitesi ayrı bir araştırma alanı oluşturmanın yanı sıra farklı alanlarla da birleştirilmekte; literatür araştırma konusuna göre çeşitlenmektedir. Tespit edilen problemlere daha geniş bakış açısı kazandıran branşlar arası çalışmalar son yıllarda yoğunlaşmaktadır. Bu kısımda özetlenen çalışmalar uygulamalı araştırmalardan seçilmiş olup, bunların dışında literatüre kavramsal boyutta katkı veren birçok çalışma mevcuttur.

3. BÖLÜM

MUHASEBE KÜLTÜRÜ

Yazılı tarihin başlangıcı M.Ö. 3.000 – 3.500 yıllarına kadar uzanmaktadır. İnsan türünün tarihinin bir muhasebesinin yapıldığı son dönemlerin popüler bilim kitabında Harari (2012) tarihte adı kaydedilmiş ilk insanın bir peygamber bir şair veya bir ordu komutanı değil bir muhasebeci olduğuna dikkat çekmektedir. Bununla birlikte ilk metinlerin ise felsefe veya şiirler, efsaneler, savaşlar hakkında değil de mülkiyet hakları ile vergi ve borç ödemeleri hakkındaki ticari kayıtlar olması ilginçtir.

Muhasebe mesleğinin tarihinin Mezopotamya'daki Fırat ve Dicle havzasına, Mısır'daki Nil vadisine kadar uzandığı söylenmektedir. Bu bölgelerde medeniyetin yerleşmesiyle ortaya çıkan ticari ilişkilerin ve ekonomik gelişmelerin kayda geçirilme ihtiyacı muhasebenin gelişimini tetiklemiştir (Tekbaş, 2019: 39). Muhasebenin bağımsız bir şekilde gelişmediği aksine ihtiyaçların bulunduğu çevreyle etkileşimli olarak geliştiği ve yer aldığı çevrenin bir ürünü olduğu saptanmıştır (Hassabelnaby vd., 2003: 3). Bu bölümde muhasebe sistemlerinin nasıl farklılaştığı sorusuna cevap aranacak, bu farklılıklar sonucunda ortaya çıkan muhasebe kültürü özellikleri incelenecektir.

3.1. MUHASEBE ÇEVRESİ

Muhasebenin gelişimine tarihsel açıdan bakıldığında muhasebenin ve muhasebe uygulamalarının çevrenin taleplerini karşılamaya yönelik geliştiğini ve muhasebe biliminin pek çok çevresel faktörünün bir çıktısı olduğu anlaşılır. Tarih sürecinde iş ilişkilerinde, ticari ilişkilerde yaşanan gelişmelere uyum sağlayabilmek amacıyla muhasebe de evrilmiştir. Yeni yöntemler, kurallar ve ilkeler geliştirilerek ortaya çıkan ihtiyaçlara göre değişime uğramıştır, günümüzde bu değişim halen devam etmektedir. Muhasebenin çevreyle olan etkileşiminin tıpkı işletmelerin çevreyle ilişkisinde olduğu gibi çift yönlü olduğu kabul edilmektedir. Yani muhasebenin çevresinin bir ürünü olması gerçeğinin yanında çevreyi de biçimlendiren; işletmelerde ekonomik, sosyal veya örgütsel kararlar alınmasına

yardımcı olarak ve faaliyetlerin yürütülmesini sağlayarak bulunduğu çevreye etki eden bir rolü de bulunmaktadır (Sürmen ve Aygün, 2013: 366).

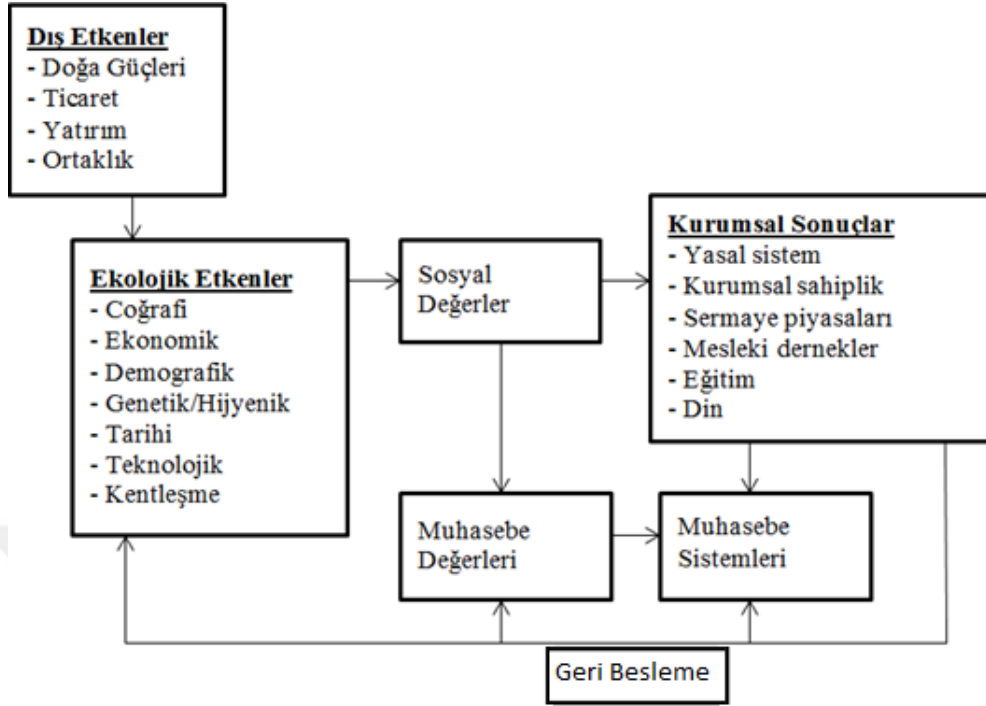
İşletmelerde çok farklı sosyal politik ve ekonomik çevrelerde fonksiyon gösteren muhasebe, uygulamalarını çevresel faktörlere göre şekillendirmektedir. Son dönemde küreselleşmenin etkisiyle bu çevreler yalnızca ulusal değil uluslararası boyutta algılanmalıdır. Aşağıda sıralanan gelişmeler muhasebe ve finansal raporlama ortamına etki edip muhasebenin son dönemlerdeki dönüşümüne zemin hazırlamıştır. Bunlar (Nobes ve Parker, 2006: 6):

- Önemli politik değişimler, dominant güçlerin yayılması, A.B’nin genişlemesi
- Ekonomik küreselleşme; uluslararası ticaret ile doğrudan yabancı yatırımlardaki serbestleşme ve büyük artış
- Uluslararası finansal piyasaların ortaya çıkması
- Özelleştirme etkisiyle bağlantılı mülkiyet paylaşım şekillerinde yaşanan değişiklikler, yatırımcı doğasının farklılaşması
- Uluslararası para sistemlerindeki değişimler
- Çokuluslu işletmelerin yükselişi

Bu etkilerden de çıkarılacağı üzere muhasebe çevresi politik ve ekonomik gelişmeler, teknolojik ilerlemeler, yasal düzenlemeler, uluslararası çevre ve kültürel çevre tarafından kapsamaktadır. Çevrenin yarattığı etkiler muhasebe uygulamalarının ve finansal raporlama sistemlerinin neden farklılaştığı sorusuna cevap ararken başvurulacak önemli unsurlardır.

Muhasebe bilgisi üretiminin ülkeden ülkeye bir çevreden diğerine farklılık göstermesinin temel nedenleri muhasebenin fonksiyon gösterdiği çevreye bağlanabilir. İşletmelerin ve yatırımcıların ilişkileri temel finansal bilginin üretildiği muhasebe çevresinden çok fazla etkilenir. Çevre farklı değişkenlerden ve onların etkileşiminden oluşmaktadır, bu sebeple her çevre farklı muhasebe ihtiyaçlarını ortaya çıkarmıştır ve ülkeler arası muhasebe sistemleri farklılaşmıştır (Fritz ve Lammle, 2003: 17).

Şekil 3. Muhasebe Çevre Etkileşimi

Kaynak: Gray, 1998:7; Karabınar, 2005:14

Yukarıda muhasebe sistemlerinin ve muhasebe değerlerinin çevresel etmenlerle nasıl etkileştiği şema şeklinde gösterilmiştir. Kendini içerden besleyerek ilerleyen bu döngü daha sonraki bölümlerde incelenecek olan muhasebe kültürünü oluşturan muhasebe değerlerinin ve muhasebe sistemlerine etki eden çevresel unsurların gelişim zeminini ortaya koymaktadır.

Tüm bu sosyo-ekonomik döngünün bir ögesi olan muhasebe içinde bulunduğu toplumun değerleriyle yakın etkileşim içindedir, bu çevrenin sosyolojik gerçekleri tarafından şekillendirilir. Muhasebenin görevleri, kapsamı, işleyişi ve önemi olarak değerlendirilebilecek muhasebe iklimi bu etkenler çerçevesinde sürekli olarak değişip gelişir (Karabınar, 2005:13).

3.2. MUHASEBEDE ÇEVRESEL FARKLILIKLAR

Muhasebenin içinde bulunduğu, geliştiği çevrenin bir ürünü olduğunu söyledikten muhasebe bilgisini ve finansal raporlamayı etkileyen çevresel farklılıkları açıklamak yerinde olacaktır. Farklı ülkelerde veya aynı ülke içindeki

farklı şirketlerde muhasebeye etki eden farklı çevresel faktörler finansal raporlama sistemlerini birbirinden ayırmakta ve finansal raporlama kalitesini belirlemektedir.

Belirli bir şirkette yürürlükte olan finansal raporlama uygulamaları bir araya gelerek muhasebe sistemini teşkil eder (Nobes ve Parker, 2006: 25). İçinde bulunulan ekonomik ve politik koşullar, hukuk sistemi, finansman kaynakları, vergilendirme, finansal piyasaların gelişmişlik düzeyi, mesleki örgütlenmeler ile muhasebe kültürü finansal raporlama sistemlerinin farklılaşmasına neden olan dolayısıyla finansal raporlama kalitesine etki eden faktörlerin başlıcaları olarak sayılabilir.

Bu başlıkta muhasebe sistemlerini şekillendiren çevresel farklılıklar incelenecektir.

3.2.1. Ekonomik ve Politik Koşullar

İşletmeler ile yatırımcılar arasındaki etkileşim ekonomik ve politik koşullar tarafından belirlenmektedir. Ekonomik sistemler ve koşullar ticari ilişkilerin doğasını ve akışını şekillendirirken, politik koşullar bu ilişkileri düzenleyen yasama kanalıyla etkili olmaktadır.

Bir ülkenin ekonomik gelişmişlik düzeyi o ülkedeki finansal raporlama uygulamalarını belirleyerek muhasebe sisteminin ne yönde gelişeceğini tayin eder. Teorik yönden beklenti, gelişmiş bir ekonomide finansal raporlamanın ve muhasebe sisteminin az gelişmiş ekonomilere göre daha karmaşık şekilde yapılacağı yönündedir; gelişmişlik düzeyi azaldıkça muhasebede karmaşık sistemlere duyulan ihtiyaç da azalmaktadır (Schoeder ve diğerleri, 2005: 72).

Ekonomilerde yaşanan gelişim ve değişimlerin muhasebeyi nasıl etkilediği ekonomik kalkınmayı oluşturan sektörler incelenerek gözlenebilir. Örneğin, son yüzyılda birçok ekonomide yaşanan ekonomiyi oluşturan sektörler arasındaki payın büyük ölçüde tarım sektöründen sanayi sektörüne geçmesi muhasebedeki değişimleri beraberinde getirmiştir. Sanayi sektörünün önem kazanması üretim faktörleri ve araçlarını değiştirmiş, en önemli üretim aracı olan makinelerin satın alınmasından kullanım ömrünün sonuna dek oluşan maliyetlerin nasıl hesaplanacağına, leasing işlemlerinden amortisman muhasebesine pek çok farklı konuyu gündeme getirmiştir. Gelişmekte olan ülkelerde sıklıkla görülen enflasyon ve paranın satın alma

gücündeki değişiklikler muhasebe sistemlerinin farklılaşmasına yol açmıştır. Enflasyonist ekonomilerde bilanço kalemlerinin revize edilmesi yani fiyat endeksine göre düzeltilmesi gerekmektedir. Bu amaçla enflasyon muhasebesi uygulamaları ortaya çıkmaktadır (Elitaş ve diğerleri, 2011: 4-5; Nobes, 1998: 174).

Bunun yanında günümüz bilgi çağında ise gelişmiş ekonomilerdeki lokomotif sektörler hizmet sektörü ve bilgi iletişim teknolojileri olmaktadır, bu da muhasebenin ilgi alanını, çözmesi gereken sorunları farklılaştırmaktadır.

Teknolojik devrimler ve hizmet sektörünün gelişmesiyle birçok ülkede maddi duran varlıkların yerine maddi olmayan duran varlıklar üretimde önemli pay sahibi olmuştur. Soyut varlıkların muhasebeleştirilmesi, beşeri ve entelektüel sermaye, marka değeri gibi konular muhasebenin gündemini belirler hale gelmiştir. Bilgi ekonomilerinin gelişmesiyle satın alınma ve şirket birleşmelerinde şirketlerin defter değerleriyle teklif edilen satın alma fiyatları arasındaki önemli farklar muhasebede gerçek değer (fair value) kavramının önem kazanmasına sebep olmuştur. Yine ekonomik gelişmelerin neticesi olarak finansal araçlar da değişmekte ve çeşitlenmekte; hedge muhasebesi ve türev ürünlerin muhasebesi gibi konular muhasebe sistemini yönlendirmektedir (Radebaugh ve Gray'den aktaran Elitaş ve diğerleri, 2011: 5).

Endüstriyel devrimler de üretim sistemleri kanalıyla muhasebeye etki etmektedir. Endüstri 4.0 adıyla bilinen 4. Sanayi devrimi ile üretim sistemleri yeniden şekillenecektir. Yapay zekanın ve üretim hatlarında tam otomasyon teknolojilerinin devreye girmesiyle üretim süreçleri değişecek buna ilişkin muhasebe sistemlerinin de kendini güncellemesi gerekecektir

Muhasebe sistemlerine etki eden bir diğer önemli çevresel farklılık ise politik sistemlerdir. Ekonomik koşullarla sürekli etkileşim içinde olan politik şartlar ülkeden ülkeye değişerek muhasebe uygulamalarını etkilerler. Genellikle merkezi otoritenin baskın olduğu politik çevrelerde muhasebe devlet otoritesi ve ihtiyaçları yönünde gelişirken daha liberal toplumlarda muhasebenin ürettiği bilgilerden faydalanan farklı yapılanmalar mevcuttur.

Politik sistemlerin birbirinden ayrıştığı konular arasında halkın yönetime katılma ölçüğü, ifade özgürlüğü, adil ve bağımsız yargılanma vardır. Politik baskıların fazla olduğu rejimlerde bağımsız muhasebe örgütlerinin kurulması ve

yapılanması zordur. Vatandaşların yasa koyucuları seçememesi ve çıkarılan yasalar üzerinde etkisinin bulunmaması gibi durumlar muhasebecilerin tam ve doğru açıklama ilkesi çerçevesinde çalışmasını güçleştirir. İşletmeler ve politik otoriteler arasındaki ilişkiler finansal raporlama sistemlerini ve finansal raporlama kalitesini önemli ölçüde etkiler. İşletmeler politik bağlantılara dayalı faaliyet gösterdiği ölçüde muhasebe/finansal bilgi kalitesini ihmal etmektedirler. Politikacılarla olan bağlantıların işletmelere borçlanma maliyetlerini azaltma, cezalandırılmama, lobi faaliyetleri gibi konularda avantaj sağlayarak finansal raporlama sistemlerine etki ettiği söylenebilir (Chaney ve diğerleri, 2007: 6; Belkaoui, 1994: 55).

Muhasebe bir çevreden alınıp bir başkasına bir ülkeden diğerine kolay transfer edilebilen bir teknolojidir. Politik ve ekonomik bağlar aracılığıyla ülkelerden birbirlerine aktarılmaktadır. Buna örnek olarak kolonileşme döneminde İngiltere ve Fransa'nın muhasebe sistemlerini dünya üzerindeki çok çeşitli ülkelere aktarması gösterilebilir. İngiliz stilineki muhasebe sistemleri Avustralya ve Zimbabve kadar uzaklarda bulunabilmektedir. Fransız sistemleri ise Batı Afrika'nın eski Fransız sömürgelerine kadar yaygındır. Daha güncel olarak Amerikan sisteminin ekonomik bağları aracılığıyla Kanada, Meksika ve İsrail gibi ülkelerde yaygın kabul görmesi politik ve ekonomik koşulların etkisini örneklemesi açısından önemlidir (Doupnik ve Perera, 2012: 30).

3.2.2. Hukuk Sistemi

Muhasebe doğası gereği işletmeler ve üçüncü şahıslar arasında hesap verebilirlik, mali sorumluluk gibi işlevleri sağlamaktadır. Bu ilişkileri düzenleyip muhasebenin gelişimini etkileyen en önemli çevresel faktörlerden biri de muhasebenin icra edildiği ülkedeki hukuk sistemidir.

Dünyada ticari ilişkileri etkileyen iki ana hukuk sisteminden söz edilebilir. Batılı hukuk düzenlerine ait olan bu iki ana sistem Anglo-Sakson Hukuk Sistemi (İçtihat Hukuku, Common Law) ve Kıta Avrupası Hukuk Sistemidir (Roma Hukuku, Codified Law).

3.2.2.1. Anglo-Sakson Hukuk Sistemi

İçtihat Hukuku veya Common Law olarak da bilinen bu hukuk sistemi uygulamalarına ilk olarak İngiltere’de başlanmıştır. İngilizce konuşulan ülkelerdeki yasal düzen temelde içtihat hukukuna dayanmaktadır. İctihat hukuku ülkelerinde sınırlı miktarda yazılı yasa ve mevzuat bulunmaktadır. Mahkemeler bu yasaları yorumlayarak hukuk yaratmakla yetkilendirilmiştir. Mahkemelerin verdiği emsal teşkil eden kararlar, içtihatlar, dava başına uygulamalar hukuk sisteminin özünü oluşturur. Kamu hukuku - özel hukuk ayrımı görülmez (Doupnik ve Perera, 2012: 28).

Bu tür hukuk düzeninin yürürlükte olduğu ülkelerde harfiyen uyulması gereken ayrıntılı yasalar oluşturulmamıştır. Kolektif olarak kamunun menfaatlerini korumak yerine bireylerin menfaatini korumak ön plandadır.

İctihat hukuku uygulanan ülkelerde emredici yasal hükümlerin yerine mahkemelerin hukuk yaratma konusunda söz sahibi olması muhasebenin gelişimini yönlendirmiştir. Böyle bir çevrede gelişen muhasebe sistemleri hukuk kurallarına dayanmamakta bunun yerine profesyonel muhasebe örgütleri tarafından düzenlenmektedir (Joumal ve Vulin, 2004: 14). İctihat hukukuna dayanan Anglo-Sakson Hukuk Sisteminde şirket faaliyetlerini ve şirket hesaplarını açıklama görevi üstlenen şirketler hukuku bulunmaz, muhasebenin özel sektörü şirketler hukuku düzenlemelerinden bağımsız tanımlama rolü vardır. Yasaların daha az ayrıntılı olduğu bu ülkelerde muhasebe çerçevesi şirketler hukukuna uymadığı gibi vergi hukukuna da uyum göstermemektedir. Bu durum muhasebe ve vergi uygulamaları arasında ikilik oluşturmaktadır. Örneğin gecikmeli vergi ile ilgili standartların oluşturulması uygulamalar arasında ortaya zamansal farklılıklardan dolayı zorunlu hale gelmektedir (Seçgen, 1998: 22-23).

Hukuksal sistem ortaya çıkabilecek özel durumları tek tek açıklamak yerine genel kuralları düzenleme prensibi üzerine kurulmuştur. Doğal olarak ticaret hukuku da dava hukuku (Case Law) uygulamalarının etkisi altındadır, geleneksel olarak şirketlere faaliyetlerini nasıl yürüteceklerine veya finansal raporlarını nasıl hazırlayacaklarına yönelik kurallar reçete edilmez. Böyle bir ortamda muhasebe büyük oranda yasalardan bağımsız bir şekilde gelişir, muhasebeciler daha sonraları

referans alınabilecek veya standart halinde yazılı biçime dönülebilecek uygulamaları kendileri geliştirirler (Nobes ve Parker, 2006: 28). İtihat hukuku ülkelerinde muhasebe standartlarının yasama organları dışındaki organizasyonlarca belirlenme eğilimi daha fazladır ve bu durum çok daha detaylı kurallara ihtiyaç duyulmasına ayrıntılı standartların geliştirilmesine sebep olur. ABD'deki Finansal Muhasebe Standartları Kurulu (FASB) bu konuda uç bir örnek konumundadır. Muhasebe standartlarında yaptığı çeşitli kodlama ve güncellemelerle önemli miktarda uygulama rehberi yayımlayan kurum standartlar anlamında aşırı yükleme yaptığı iddia edilmektedir (Doupnik ve Perera, 2012: 29).

3.2.2.2. Kıta Avrupası Hukuk Sistemi

Kıta Avrupası Hukuk Sisteminin temeli “Ius Civile” olarak bilinen Roma medeni hukukuna dayanmaktadır. İlk olarak Roma imparatoru Justinian tarafından derlenip, 12.yüzyıldan itibaren Avrupa Üniversitelerinde geliştirilmiştir. Kıta Avrupası veya Roma Hukuk Sistemi dünya üzerinde en eski ve en fazla etkisi görülen hukuk düzenidir. Bu sistemde hukuk kaynağı olarak bilim adamlarının düzenleyip kanun haline getirdiği kanunlar kullanılmaktadır (Akman, 2009: 40).

Kıta Avrupası deyişle Birleşik Krallık ülkeleri hariç diğer Avrupa ülkeleri kastedilmektedir. Türk hukuk sistemi de Kıta Avrupası Hukuk Sistemine dahildir. Bu sistemde hukuk yazılı metinlerce düzenlenir, anlaşmazlıklar halinde başvurulacak kaynaklar önceden belirlenmiş hukuki konularda detaylı mevzuat geliştirilmiştir. Kamu hukuku - özel hukuk ayırımına yer verilmiştir; yargı ayrılığı bulunurken yargı kararları yardımcı hukuk kaynağı olarak görülür (Elitaş ve diğerleri, 2011: 7).

Yasalara harfiyen uyma zorunluluğu getiren bu sistemde yazılı kurallar açıkça kodlanmış (Codified Law), doktrin haline gelmiştir (Seçgen, 1998: 22). İtihat hukukunda görülen uygulamaların aksine kodlanmış hukuk yapısında muhasebe ve finansal raporlama için ulusal hukuk kuralları içinde ayrıntılı düzenlemeler geliştirme ihtiyacı doğmuştur. Muhasebe kuralları hukuk yapısı içinde detaylandırılmış, geniş bir mevzuat oluşturulmuştur. Ulusal yasalar içine entegre edilen muhasebe kuralları emredici ve prosedürel olma eğilimindedir. Kodlanmış hukuk uygulayan ülkelerde şirketlerin faaliyetlerini düzenleyen ayrı bir şirketler hukuku yapılanmıştır. Ticari

yasalar ticari faaliyetleri düzenler ve finansal tabloların açıklanmasına yönelik ayrıntılı reçeteler sunar (Choi ve diğerleri 2002: 43; Fritz ve Lamme, 2003: 18). Kodlanmış hukuk düzeninde muhasebe uygulamalarının, muhasebe standartlarının gelişimde profesyonel meslek örgütlerinin katkısı ise sınırlı düzeyde kalmaktadır (Nobes ve Parker, 2006: 28).

Diğer yandan işlevini ulusal hukuk yasalarına bırakan muhasebe yasaları kodlanmış-yazılı hukuk sistemi uygulanan ülkelerde daha genel kalmakta, muhasebe uygulamalarıyla ilgili çok fazla detay ve yönlendirme içermemektedir. Almanya ve Alman muhasebe yasası bu sisteme iyi bir örnektir. 1985 yılında yürürlüğe giren Alman muhasebe yasası kira sözleşmeleri, yabancı para dönüşümleri ve nakit akış tabloları gibi konularda hükümler içermemektedir. Bu durumda Alman şirketleri muhasebe uygulamaları hakkında vergi yasası, muhasebe standartları ve denetim alanına başvurmaktadır. Muhasebe akademisyenlerinin yazdığı ders kitaplarının da uygulamada önemli bir kaynak kabul edilmesi sistemdeki farklılaşmayı göstermektedir (Doupnik ve Perera, 2012: 28).

Genellikle İngilizce konuşmayan ülkelerde icra edilen Kıta Avrupası Hukuk Sistemi'nin içerisinde Roma-Germen ekolünden gelen Fransız Hukuk Sistemi, Alman Hukuk Sistemi ve daha az Roma hukuku olarak bilinen İskandinav Hukuk Sistemleri yer alır. Sosyalist Hukuk Sistemi de yazılı-kodlanmış hukuk sistemlerindendir. Ayrıca bu sistemlerin etki ettiği birçok ülkede Roma hukuku uygulanmaktadır (La Porta ve diğerleri, 2008: 288).

Tablo 5. Muhasebeyi Şekillendiren Hukuk Sistemleri

İçtihat Hukuku	Yazılı Roma Hukuku
İngiltere ve Galler	Fransa
İrlanda	İtalya
Amerika Birleşik Devletleri	Almanya
Kanada	İspanya
Avustralya	Hollanda, Belçika, Lüksemburg
Yeni Zelanda	Portekiz
Hindistan	Japonya (Ticari)
İskoçya, İsrail, Güney Afrika, Quebec, Louisiana ve Filipinler gibi bölgelerde her iki sistemin de özellikleri görülmektedir.	

İçtihat hukuku ve Roma hukuku tarih boyunca işgaller, emperyalist politikalar veya etkilenmeler yoluyla farklı yayılma alanları bulmuştur. Aktarılan bölgenin koşullarına göre uygulamaları değişikliklere uğramıştır (Akman, 2009: 39). Yukarıdaki tabloda iki hukuk sisteminin görüldüğü belli başlı ülkeler gösterilmiştir. Hukuk literatüründe her ne kadar daha farklı hukuk sistemleri yer alsa da (Örneğin yasaların din temelli referanslara dayalı uygulandığı dini hukuk veya ideolojiye dayalı hukuk sistemleri) muhasebe hukuk etkileşimi modern ekonomilerde bu iki sistem üzerinden gerçekleşmektedir.

Özetle muhasebenin Kıta Avrupası Hukuk Sisteminde, ulusal hukuk düzenlemeleri ile biçimlendirildiği ve kamunun ihtiyacını karşılamaya yönelik bir kamu hizmeti olarak geliştiği sonucuna varılabilir. Muhasebe sistemlerinde devletin belirgin bir rolü vardır (Elitaş ve diğerleri, 2011: 7). Anglo-Sakson hukuk sisteminin benimsendiği ülkelerde ise her olayda aynı şekilde uygulanacak yazılı kurallar bulunmadığından yatırımcıların korunması esastır. Muhasebe meslek örgütleri, ilkeler ve içinde bulunulan duruma göre yorumlanabilecek prensipler yani profesyonel mesleki yargı çerçevesinde gelişir.

3.2.3. Finansman Kaynakları

Tıpkı hukuk sistemleri gibi finansman yapısı ve işletmelerin finansman kaynaklarını nereden tedarik ettiği muhasebede farklılaşmalara neden olmaktadır. Farklı dış finansman tedarikçileri kendi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla işletmelerden farklı bilgiler talep etmektedir. Bu durum da finansman kaynaklarının çeşidine ve yoğunluğuna göre muhasebe sistemlerini farklılaştırmaktadır (Çankaya ve Aydoğan, 2008: 303).

İşletmeler için en önemli finansman kaynakları bankalar, kamu, hissedarlar ve ailelerdir. Finansmanın yoğun olarak ailelerden, bankalardan veya hükümet kanalından sağlandığı ülkelerde muhasebe sisteminin üzerinde kamuya hesap verilebilirlik, bilgi açıklamaları gibi konularda baskı yoktur. Bankaların veya kamu otoritelerinin temsilcileri yönetim kurullarında temsil edilir ve şirket içinden bilgi

toplayabilme imkanına sahiptir. Şirketler finansmanlarını hisse senedi ve tahvil gibi halka açık kaynaklardan sağladığı ölçüde dış paydaşlara açıklaması gereken bilgi miktarı da artar. Hissedarlar kar ve kar payı gibi göstergelerle daha fazla ilgilendiğinden gelir tablosuna ağırlık vermekte, bankalar ise borç ödeme gücü ve likidite gibi verilerden ötürü bilançoya önem vermektedir. Kredi veren bankalar muhafazakar muhasebe uygulamalarını tercih ederler (Doupnik ve Perera, 2012: 30). Bankaların finansman sağlayıcısı rolü üstlendiği ülkelerde banka sermayesinin ve banka yatırımcılarının korunmasına öncelik verilmiştir. Bu sebeple pasiflerde aşırı değerlendirme yapılırken aktiflerde düşük değerlendirme söz konusu olmaktadır. Hükümetlerin işletmelerin fon ihtiyacını karşıladığı durumlarda ise muhasebe uygulamaları hükümet plancılarının ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde gelişir (Çankaya ve Aydoğan, 2008: 303).

İngiltere ve ABD gibi hisse senedi piyasası güçlü kabul edilen ülkelerde hissedarlar en önemli finansman kaynağı durumundadır. Böyle piyasalarda bankalar ve hükümetlerin fon kaynağı olduğu piyasalara göre finansal bilgilerin açıklaması daha önemlidir. Yatırımcıların çok sayıda olmaları nedeniyle şirket hakkındaki bilgi ihtiyacını karşılamalarında güçlük ortaya çıkmaktadır. Sonuç olarak hisse senedi piyasası güçlü olan bir ortamda muhasebe bireysel yatırımcıların bilgi ihtiyaçlarını karşılamak üzere gelişmek durumundadır (Joumal ve Violin, 2004: 15).

İşletmelerde hisse senedi sahiplerinin finansman kaynağı olarak kullanılması durumunda varlıklar özkaynaklar yoluyla finanse edilmiş olur; yatırımcıların bilgilendirilmesi açısından şirketlerin karlılık, risk ve performans gibi bilgileri finansal raporlamada önem kazanır. Finansman kaynağı olarak dış kaynaklara (bankalar, hükümetler vb.) yönelmek ise muhasebenin kredi verenleri koruma amaçlı muhafazakar bir yapıda gelişmesini sağlayacaktır.

3.2.4. Vergilendirme

Muhasebe sistemlerini etkileyen bir diğer dışsal unsur vergilendirme düzenidir. Vergi matrahı kimi durumlarda yasal otoriteler tarafından tespit edilirken kimi durumlarda ise kişiler veya kurumlar vergi matrahlarını kendileri hesaplayarak vergi idaresine bildirmektedir. Ülkemizde de vergi matrahının işletmeler kendileri

hesaplayarak bildirmektedir. Bu gibi durumlarda muhasebe uygulamaları ve vergi uygulamaları arasında yakınsama ihtiyacı ortaya çıkmaktadır (Belkaoui, 1994: 58). İki uygulama arasında yakınsama daha çok kodlanmış hukuk temelinde gelişen muhasebe ve vergilendirme anlayışında görülürken; Anglo-Sakson muhasebe geleneğinde muhasebe ile vergi uygulamaları arasında daha keskin ayrım görülür.

Muhasebe ve vergi uygulamalarının birbiriyle etkileşme konusundaki en bariz örnekler Almanya ve Fransa'dır. Bu ülkelerde vergi kuralları tamamen muhasebeye yansımakta, uygulamada etkileri görülmektedir, muhasebe kuralları kanunla düzenlenmiştir (Sanli, 2002: 2). Almanya örneğinde bağlayıcılık ilkesi gereği şirketlerin sunduğu ticari bilançolar ile vergi amaçlı bilançoların tamamen aynı olması gereklidir (Nobes ve Parker, 2006: 33).

Vergilendirme muhasebe sistemlerine varlık ve borçların değerlemesi konusunda da etki etmektedir. Kıta Avrupası hukukunda ticari yasalarca yapılan değerlemeler ve vergi yasaları uyarınca yapılan değerlemeler çelişmektedir. AB ülkelerinde muhasebe ve vergilemede ciddi farklılıklar görülmektedir. Ticaret hukuku kreditorleri korumak ve firmaların varlıklarını aşırı değerlendirme ihtimaline karşı yüksek değerlendirme seti kullanırken vergi kanunları varlıklardaki azalışları göz önünde bulundurabilmek için düşük değerlendirme eğilimdedir (Joumal ve Violin, 2004: 16). ABD'de ise vergi ve muhasebe uygulamaları birbirinden ayrı durumda olmasına rağmen vergilendirmenin etkisi envanter değerlendirme yöntemlerinden LIFO'nun (son giren ilk çıkar yöntemi) halen kullanımda olmasıyla görülebilir (Choi ve Meek, 2011: 33).

3.2.5. Finansal Piyasaların Gelişmişlik Düzeyi

Şirketler varlıklarını ve yatırımlarını finanse etmek için özkaynaklar dışındaki unsurlara ne kadar başvururlarsa finansal piyasaların özelliklerinden o kadar fazla etkilenirler. Faaliyet gösterilen finansal piyasanın niteliği de muhasebe sistemlerine yansımaktadır.

Büyük ve gelişmiş sermaye piyasalarının etkin olduğu ülkelerde şirketler büyük oranda bu piyasalardan sermaye sağlama yoluna gitmektedir. Yatırımcılar ve kreditorlerin kararlarında destekleyici bir bilgi sistemi olarak gelişen muhasebe

kamuyu aydınlatma amacı doğrultusunda şekillenmiştir. Günümüzde birçok ülkenin muhasebe sistemi üzerinde etkili olan İngiliz-Amerikan modeli muhasebe bu durumun en tipik örneklerindendir (Sanli, 2002: 2).

Nobes ve Parker (2006), aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi finansal piyasa türlerini A ve B tipi piyasalar olarak genel hatlarına göre ikiye ayırmıştır.

Tablo 6. Finansal Piyasa Türleri

A	B
Görülen Özellikler	
Güçlü hisse senedi piyasaları Çok sayıda dış hissedar Gelişmiş, yaygın denetim mesleği Ayrı muhasebe ve vergi kuralları	Zayıf hisse senedi piyasaları Temel, şirket içi hissedarlar Dar kapsamlı denetim mesleği Verginin muhasebe kurallarını tayin etmesi
Örnek Ülkeler	
Avustralya Amerika Birleşik Devletleri Birleşik Krallık	Fransa Almanya İtalya

Kaynak: Nobes ve Parker, 2006: 32

A grubunda sınıflanan finansal piyasaların gelişmişlik düzeyi yüksek kabul edilmektedir, bu piyasalarda borsa tabanlı ve güçlü sermaye piyasaları bulunmaktadır. Hissedarlar çok sayıda ve işletme dışındandır. Bu durumda muhasebede bilgilerin geniş kitlelere açıklanmasının, finansal raporlamada doğru bilgi ve gerçeğe uygun sunumun önemi artmaktadır. B grubunda ise daha az gelişmiş sermaye piyasalarında görülen özelliklere yer verilmiştir. Bu piyasalarda kredi tabanlı finansman sistemi görülmektedir.

Farklı niteliğe ve büyüklüğe sahip finansal piyasalarda muhasebenin farklı yöne evrilmesi doğal bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır. Gelişmiş piyasalarda ortaya çıkan yoğun bilgi talebi kaliteli finansal raporlamaya verilen önemi artırmaktadır. Şirketlere duyulan güvenin sarsılması, hisselerin değer kaybetmesine ve yatırımcı portföyünün daralmasına sebep olacaktır (Durak ve Eymen, 2014: 100)

Sermaye piyasalarının büyüklüğü ve gelişmişliği finansal tablolarda yer alan açıklamaların daha fazla yapılması sonucunu doğurmuştur (Akman, 2009: 23). Özetle güçlü bir sermaye piyasasında finansal tabloları olduğundan farklı göstererek gerçeği çarpıtacak muhasebe uygulamalarına, sistemdeki esneklikten yararlanarak bilgi kullanıcılarını etkileyecek manipülasyonlara daha az rastlanır.

3.2.6. Mesleki Örgütlenmeler

Muhasebe mesleğindeki örgütlenmeler meslek mensuplarının mesleki rollerini belirlemektedir. Muhasebecilerin eğitim ve öğretimi, mesleğin nasıl uygulanacağı, mesleki etik ve sosyal sorumluluk gibi konular mesleki çevreyle yakından ilişkilidir. Bir toplumda muhasebe mesleğinin sahip olduğu konum, muhasebe yönelik bakış açısı ve mesleğe verilen önem muhasebenin gelişimini etkilemektedir. Muhasebe mesleğinin yasalarda yer bulması, mesleki birlik ve odaların gelişmesi, sivil toplum örgütleriyle dayanışma içinde olunmasının muhasebe sisteminin gelişimine katkısı fazladır (Sürmen, 2013: 378).

İyi derece eğitilmiş nüfusa sahip ve gelişmiş eğitim sistemleri bulunan ülkelerde muhasebe sistemlerinin ileri düzeyde olduğu ifade edilebilir. Okuma-yazma oranının, yükseköğretim mezuniyet oranının yüksek olması; mesleki eğitimin, sahaya dönük uygulamaların fazla olması yine muhasebeyi olumlu yönde farklılaştıran özelliklerdendir (Schoeder ve diğerleri, 2005: 72). Mesleki yeterliliğin üst düzeyde ayrıca güncel tutulması amacıyla gerekli eğitimlerin gerçekleştirilmesi; etik değerlere bağlı kalınmasının meslek mensupları arasında yer etmesi ve uygulamaya yön verecek düzenlemelerin sağlanması gelişmiş mesleki örgütlenme ile mümkün olabilir.

3.3. MUHASEBE KÜLTÜRÜ

Muhasebenin geliştiği çevreye göre nasıl farklılaştığı ve çevresel farklılıkların muhasebe sistemlerine nasıl etki ettiğini açıkladıktan sonra bu aşamada muhasebe kültürü incelenecektir. Muhasebe kültürü muhasebe sistemlerine etki eden bir çevresel faktör olarak değerlendirilebilir, fakat literatürde diğer tüm çevresel

bileşenlerin bir çıktısı olarak da muhasebe sistemlerine bir sınıflandırma getirmektedir. Bu ayrı başlıkta değerlendirilen muhasebe kültürü diğer çevresel unsurlarla etkileşimli biçimde onları sentezlemektedir.

Kültür kelimesi dünyadaki tüm dillerde oldukça karmaşık bir şekilde açıklanmaktadır. İddialara göre İngilizcedeki en karmaşık iki üç kelimeden biridir (Williams, 2016: 105). Kültürün en yaygın kabul gören başlıca dört anlamı öne çıkmaktadır, bunlar (Eagleton, 2019: 15):

1-Sanatsal ve düşünsel eserlerin bir toplamı

2-Zihinsel ve ruhsal gelişim süreci

3-İnsanların yaşamlarını yönlendiren değerler, gelenekler, inançlar ve simgesel önem taşıyan pratikler

4-Bütün bir yaşayış tarzıdır.

Hofstede'e göre (1984) ise kültür zihnin kolektif bir biçimde programlanmasıdır, bu sayede bir toplumun veya grubun üyelerini diğerlerinden ayırmak mümkün olmaktadır. Kültür bir değerler sistemidir. Kültürel değerler üzerine çalışmalar yapan Geert Hofstede'in tanımladığı değerler günümüzde de halen geliştirilerek kabul görmektedir. Bir alt kültür olarak kabul edebileceğimiz muhasebe kültürü literatüründe yine Hofstede'in kültürel değerleri temel alınmıştır. Çalışmanın araştırma bölümü de aynı altyapıyı kullanmaktadır.

3.3.1. Hofstede'in Kültürel Boyutları

Kültür kolektif bir bilincin ürünüdür. Hofstede'in kültürel boyutlar teorisi ölçümlenmesi güç olan bu değerler bütününe farklı sınıflara ayırarak tespit yapma imkanı vermiştir ve alandaki akademik çalışmalara öncülük etmiştir. Herhangi bir sosyal yapının bir işletmenin, bir kurumun veya bir toplumun kültürel değerlerinin farklı boyutlar bazındaki yeri Hofstede'in kültürel boyutları sayesinde incelenebilmektedir.

Modern kültürel sınıflandırma çalışmalarına öncülük eden Hofstede fikirlerini insan toplulukları üzerine yapılan birkaç temel araştırmanın sonuçlarına dayandırmaktadır.

Bunlardan ilki Amerikalı antropologlar Kluckhohn ve Strodtbeck'in (1961) kıtanın güneybatısında yaşayan yerli toplumlar üzerinde yaptığı değer eğilimlerini belirlemeye yönelik çalışmadır. Coğrafi kısıtlar dahilinde yapılan bu araştırmaya göre toplumların aşağıdaki temel boyutlarda kültürlerine göre sınıflandırılabilceğı ileri sürölmüştür, Bunlar:

- 1- İnsan doğasının değerdendirilmesi (kötü – karma – iyi)
- 2- İnsan ile doğal çevresi arasındaki ilişki (boyun eğen – uyumlu – hakim olan)
- 3- Zamansal eğilimleri (geçmişe – şimdiye – geleceğe yönelik)
- 4- Eylemlere yönelik eğilimleri (var olmak – olarak var olmak – yaparak var olmak)
- 5- İnsanlar arasındaki ilişki düzenidir (lineer hiyerarşik – yatay – bireysel).

Kültürel boyutlar toplumlarda emir zincirinin nasıl işlediğini izah ederken Britanyalı antropolog Douglas'ın (1973) iki boyutlu teorisi üzerine inşa edilmiştir. Buna göre emir ve talimatların aktarımı:

- 1- Grup veya dahil etme: grupların üyeleri üzerindeki istemleri
- 2- Kafes veya sınıflandırma: ilişkilerin kurallara bağılı olma derecesi

şeklinde gerçekleşmektedir.

Hofstede'in tanımladığı kültürel boyutların bir diğdr öncülü ise Inkeles ve Levinson'un (1969) kültürel değerler üzerinde belirlediğı üç standart kriter olmuştur. Bu kriterler:

- 1- Otoriteyle ilişkiler
- 2- Bireylerin erillik ve dişillik kavramlarını da içeren benlik anlayışı
- 3- Birincil çatışma sebepleri ve onlarla başa çıkma yolları; saldırganlığın kontrolü, ifade etme veya gizleme eğilimleridir.

Bu öncüllerden yararlanarak 1980 yılında başlayıp günümüze kadar uzanan Hofstede'in çalışmaları ilk olarak IBM şirketinin 40 ülkedeki bağılı ortaklığı üzerinde gerçekleştirilmiştir. Anketler yardımıyla şirket çalışanların tutum ve davranışları ölçölmüştür. Bugün ise araştırmanın çapı 70'in üzerinde ülkeye genişletilmiş ayrıca

birçok ülkeye ilişkin projeksiyonlarda bulunulmuştur. Ampirik bulgularla doğrulanmış olmasıyla akademik araştırmalarda referans olarak başvurulmaktadır.

Hofstede (1991) yaptığı çalışmalarla kültürel değerlere ilişkin başlangıçta 4 farklı ölçüt getirmiştir. Bunlar; güç mesafesi, belirsizlikten kaçınma düzeyi, bireyselci - kolektivist yapı ve eril - dişil topluluk boyutlarıdır. Temeldeki bu 4 boyuta 2010 yılına kadar alandaki araştırmalara dayandırılarak uzun vadeli – kısa vadeli yönelim ve serbestlik – sınırlılık boyutları eklenmiştir. Böylece kültürel değerlere ilişkin özellikler toplam 6 boyutta incelenmektedir (Hofstede, 2011: 7).

Tablo 7. Kültür Boyutları

Kültürel Boyut	Araştırma Konusu
Güç mesafesi	Eşitsizlik problemine getirilen farklı çözümler
Belirsizlikten Kaçınma	Belirsiz bir gelecek, belirsiz insanlar ve fikirlere karşı duyulan endişe
Bireysellik - Kolektiflik	Bireylerin ana gruplara ne kadar entegre ve bağlı olduğu
Erillik - Dişillik	Duygusal rollerin ve davranışların topluluk düzeyinde nasıl paylaşıldığı
Uzun Vadeli - Kısa Vadeli Yönelim	İnsanların çabalarının ve tercihlerinin odaklandığı zaman aralığı
Serbestlik - Sınırlılık	Hayata bakış açısının görev veya eğlence odaklı olması

Kaynak: Hofstede, 2011: 8

Yukarıdaki tabloda son haliyle Hofstede'in tanımladığı kültürel boyutlar ve sosyal yapılar içerisinde araştırdığı temel problemler verilmiştir. Söz konusu kültür boyutlarında saptanan puanlar yapılan sıralamalar ülkelerin, organizasyonların veya diğer çeşitli toplulukların kültürel değerlerini ölçümlemeye yardımcı olmaktadır. Alt başlıklarda kültürel boyutların detayları açıklanacaktır.

3.3.1.1. Güç Mesafesi

Bir toplulukta yer alan kurum veya organizasyonlarda, güç eşit olmayan bir şekilde dağılmış olabilir. Güç ya da otorite mesafesi olarak adlandırılan bu kavram bireyler arasındaki eşitsiz güç dağılımının kabullenilme derecesini ifade etmektedir. Güç/otorite mesafesi yüksek olan toplumlarda hiyerarşik örgüt yapılanmalarının daha fazla kabul gördüğü, bireylerin bu tür yapılar içindeki konumlarını kolaylıkla kabullendiği ve otorite dağılımının sorgulanmadığı ifade edilebilir. Toplulukta veya organizasyondaki konumu yüksek olan bir bireyin yetkisi yüksek nüfuz alanı geniştir. Diğer yandan, güç mesafesi düşük topluluklarda otoritenin paylaşılması ve etki alanının daralması istenilen bir durumdur. Hiyerarşik düzenlere karşı çıkarlar, otoritenin eşit dağılmadığı durumlarda direnç gösterme eğiliminde olurlar (Hofstede, 1991: 28).

Güç mesafesi boyutu bir toplulukta eşitsizlik halinde otoritenin nasıl dağıldığını sorgular. Belirli bir kültürün üyeleri tarafından otoriteden kaynaklı etkilerdeki farklılıkların onaylanma veya meşru görülme düzeyini tanımlamaktadır. Güç mesafesinin yüksek olduğu toplumlarda yöneticilere özgü birtakım ayrıcalıklar ve statü sembolleri gelişmiştir. Yöneticiler otokratik figürlerdir, emirle iş yaptırma geleneği gelişmiştir, yönetsel kararlara katılım düşük, merkeziyetçi yapı yüksektir. Güç mesafesinin düşük olduğu hallerde ise daha demokratik yönetim görülür, kararlara katılım yüksektir, insanlar arasında eşitlik teşvik edilir (Aydoğan ve Zemestani, 2014: 53). Organizasyonlarda güç mesafesi ne kadar yüksek olursa çalışanlar arasındaki ast-üst etkisi o kadar yoğun yaşanır, sorumluluk ve yetki tek bir merkezde toplanır.

Güç mesafesi düşük olan yapılarda ast-üst ilişkileri eşitlik ve bağımsızlık çerçevesinde yürümektedir; karar alma mekanizmalarında üst-ast arasında danışma ve fikir paylaşımı beklenir. Oysa güç mesafesinin yüksek olduğu durumlarda astların üstleri tarafından alınan kararları sorgulamadan yerine getirmeleri beklenmektedir. Güç mesafesi yüksek toplumlarda otorite farklılıkları statü farklılıklarını da beraberinde getirir, otoritenin kaynağı organizasyon içindeki hiyerarşik yapıdır. Güç mesafesi düşük toplumlarda ise otorite kazanılması gereken bir kavramdır. Burada

otoritenin kaynağı olarak başarı, bilgi ve yetenekler görülmektedir (Akman, 2009: 29).

Güç kullanımı; güç mesafesi kısa olan kültürlerde ancak iyi/kötü temeline dayandırılarak meşrulaştırılırken, güç mesafesi uzadıkça alakasız dayanaklarla toplumun esas gerçeği haline gelir. Yine güç mesafesi düşük olan topluluklarda ebeveynler çocuklara eşitleri gibi davranırken, yaşlılara saygı düşüktür, eğitim öğrenci merkezlidir; güç mesafesi yüksek kültürlerde çocuklara itaat etme öğretilmektedir, yaşlılara saygı ve onlardan çekinme yüksektir, eğitim ise öğretmen merkezli olarak değerlendirilmektedir. Güç mesafesi kısa olan kültürlerde yolsuzluklar göreceli olarak daha az, gelir dağılımı daha dengelidir. Ortaya çıkan skandallar politik kariyerleri bitirmektedir. Güç mesafesi uzun olan sosyal yapılarda yolsuzluklara daha sık rastlandığı ve skandalların örtbas edilmeye çalışıldığı belirlenmiştir. Gelir dağılımındaki eşitsizlik daha fazladır (Hofstede, 2011: 9).

Hofstede'in ölçümlerine göre güç mesafesi puanı yüksek olan ülkeler: Malezya, Guatemala, Panama, Filipinler ve Meksika'dır. Güç mesafesi en düşük ülkeler ise: Avusturya, Danimarka, Yeni Zelanda, İrlanda ve İsveç şeklinde sıralanmaktadır. Türkiye bu indekste 76 ülke arasında 32. sırada yer alarak Avrupa ülkelerine göre yüksek bir güç mesafesi taşımaktadır. (Aydoğan ve Zemestani, 2014: 53; Hofstede ve diğerleri, 2010: 59).

3.3.1.2. Belirsizlikten Kaçınma

Belirsizlikten kaçınma bir topluluğu oluşturan bireylerin belirsiz durumlardan ne kadar rahatsızlık duyduğunu ifade eden kültürel boyuttur. Riskten kaçınma ile aynı değerlendirilmemesi gerekir. Belirsizliğin ne kadar hoşgörülle karşılandığı veya yapılandırılmamış durumlar olarak bilinen yeni, bilinmeyen, normalden farklı durumlara karşı nasıl tepkiler gösterdiğini ölçer. Belirsizlikten kaçınan toplumlar katı davranışsal kodlar kullanarak belirsiz durumların oluşma ihtimalini düşürmeye çalışırlar. Bu kültürlerde sadece tek mutlak gerçekliğe olan inanç, aykırı fikirlerin onaylanmaması, kurallar ve yasalarla belirsizlikten olabildiğince uzak durulur (Hofstede, 2011: 10).

Bir sosyal yapının kültüründe belirsizlikten kaçınma ne kadar yüksekse bireylerin davranışları katı kurallara o kadar bağlıdır, değişim ve yeniliklere tolerans o kadar düşüktür. Belirsizlikten kaçınma derecesi yüksek toplumlarda kurumlar sabit ve güvenli bir ortam oluşturmak için çalışırlar. Belirsizlikten kaçınma azaldığında ise değişime uyum gösterme özelliği bireyler arasında yaygınlaşmaktadır. Serbestlik, yeniliğe açıklık, kurallar ve ilkelere tercih edilmektedir (Karabınar, 2005: 37). İnsanların geleceğe dönük endişeleri belirsizlikten kaçınmanın fazla olduğu kültürlerde daha yoğundur. Bu kültürlerde iş stresi yüksek seviyede olduğundan, çalışanlar iş değiştirmeye yatkın değildirler, uzun süre aynı işverenle kalma eğilimi fazladır (Ronen ve Shenkar, 1985: 446).

Ekonomik gelişmişlik ile belirsizlikten kaçınma derecesi arasında net bir ilişki kurulamamıştır. Belirsizlikten kaçınma eğilimi gösteren topluluklar kuralların olmadığı durumlarda rahatsızlık duyarlar ve sonucun belli olmadığı pazarlık ortamlarında başarısız olurlar. Belirsizlikten kaçınma derecesinin yüksek olduğu bir ortamda yöneticiler kısa ve orta vadeli planlamaya odaklanırken, belirsizlikten kaçınma düştükçe stratejik planlamaya verilen önem artmaktadır (Akman, 2009: 30). Bu durumda belirsizlikten kaçınmayan topluluklarda geleceğe yönelik tahminlerin yapılması, yatırımcıların cesaretlendirilmesi gibi davranışların daha fazla karşılık bulduğu sonucuna varılabilir.

Hofstede'in indeksine göre belirsizlikten kaçınma puanı yüksek ülkeler: Yunanistan, Portekiz, Guatemala, Uruguay ve Belçika olarak sıralanmaktadır. Bu boyutun düşük olarak gözlemlendiği ülkeler ise: Singapur, Jamaika, Danimarka, İsveç ve Hong Kong olmuştur. Bu indekste Türkiye 76 ülke arasında 23. sırada olup, belirsizlikten kaçınması yüksek olan gruba daha yakındır. (Aydoğan ve Zemestani, 2014: 54; Hofstede ve diğerleri, 2010: 192-194).

3.3.1.3. Bireysellik – Kolektiflik

Bireysellik ve kolektiflik boyutu bir topluluğu oluşturan bireylerin birbirlerine bağlılık derecelerini ve birlikte hareket etme eğilimlerini konu alan bir kültürel değerdir.

Bireysel topluluklarının üyelerinin birbirine olan bağılılıkları azdır. Bireysel toplumlarda bireyler yalnızca kendilerinin veya çok yakın aile üyelerinin sorumluluğunu taşırlar. Kolektivist yapılarda ise bireyselliğin aksine bireyler birbirlerine sıkı bağlarla kenetlenmiştir. Bireylerin karşılıklı dayanışma içinde olması kolektivizmin temelini oluşturur. “Ben” ve “biz” merkezli bakış açıları bu kültürleri ayıran en önemli özelliktir (Hofstede, 1991: 51).

Bireyciliğin ön plana çıktığı kültürlerde bireyler öncelikle kendi çıkarlarını ardından işverenin veya topluluğun çıkarlarını gözetirler; işverenle kurulan bağlar sözleşme dışında anlam ifade etmez. Çalışma süresi ve iş yükü fazladır, terfiler bireysel yetenekler doğrultusunda gerçekleşir. Kolektif toplumlarda topluluğun faydası bireylerin çıkarlarından üstün tutulur. İşverenle aile bağının benzeri güçlü bağlar kurulur, çalışma süreleri azdır, terfiler gruba göre değerlendirilir. Bireysellik arttığında görev bağı ilişki bağından daha kıymetli hale gelirken, kolektiflik arttığında ilişki bağı görevlerden daha üstün tutulur. Bireycilik ortamı düşüncelerin açık ifade edilmesi, dürüstlük gibi değerlerin sağlanmasına uygunken; kolektiflik ortamında ahenk ve çatışmalardan kaçınma sağlanır (Hofstede ve diğerlerinden aktaran Bitlisli, 2017: 16).

Bu kültürel değer boyutunda bireysellik yönünde ilerlendikçe kişisel zaman, özgürlük, rekabetçilik ve meydan okuma gibi özelliklere imkan tanınırken kolektiflik yönünde ise öğrenme, eğitim fırsatları, becerilerin ve fiziksel imkanların kullanılması ön plana çıkmaktadır. Türkiye 76 ülke arasında bireysellik endeksinde 43. sırada yer almaktadır. Bireysellik düzeyinin en yüksek olduğu ülkeler Anglo-Sakson kültürünün halim olduğu ABD, Avustralya, Birleşik Krallık ve Kanada’dır. Latin Amerika toplumları: Guatemala, Ekvator, Panama, Venezuela ve Kolombiya en yüksek kolektiflik puanına sahiptir. Bunları Pakistan ve Endonezya izlemektedir. (Hofstede ve diğerleri, 2010: 92-97).

3.3.1.4. Erillik – Dişillik

Hofstede (1991), erillik ve dişillik kültürel değerlerini biyolojik cinsiyetlerden bağımsız bir şekilde, üstlenilen roller ile ilgili olarak tanımlamıştır. Buna göre erillik, bir toplulukta iddialılık, başarı odaklılık ve maddi başarıların elde edilmesi gibi

özelliklerin öncelikli olmasını ifade eder. Dişillik ise alçakgönüllüğü, ilişkilerde başarıyı, yaşam kalitesini ön planda tutan bir kültürel değerdir. Eril toplumlar performans odaklı, dişil toplumlar refah odaklı toplumlardır. Eril topluluklarda rekabet olumlu karşılanırken, dişil topluluklarda dayanışma ve güçsüzün korunması daha önemli kavramlardır. Kurumlar da bu temel motivasyonlar doğrultusunda oluştur ve yönetilirler. Erillik - dişillik boyutunun ekonomik gelişmişlikle net bir ilişkisi kurulamamıştır (Akman, 2009: 30).

Bir kültürel değer olarak dişillik cinsiyetler arası eşitlik, cinsiyetle ilgili rollerde esneklik, düzenlilik, yaşamak için çalışmak, duygusallık, bağımlılık ve yardımseverlikle özdeşleştirilmektedir. Erillik ise başarı, kahramanlık, ataerkillik, çalışmak için yaşamak, bağımsızlık, para ve eşya gibi materyallere verilen önem, mantıklılık, hırs, saldırganlık gibi değerlerle bağdaştırılır. Kadınların iş gücüne niceliksel ve niteliksel katılımları da topluluğun kültürel özelliklerine göre değişmektedir. Bazı toplumlarda kadınların yönetsel kademelerde daha fazla istihdam edildiği görülmektedir. Örneğin, Avustralya ve Kanada gibi kültürlerde yönetici pozisyonlarının %40'ından fazlası kadınlar tarafından doldurulmaktadır. Buna karşın Japonya ve Güney Kore'de yöneticilerin %5'i kadınlardan oluşmaktadır. Türkiye'de ise dişil toplumun etkileri gözlenmesine rağmen, bu etkiler iş hayatına yansımamıştır. Yöneticilerin %8'i kadınlardan oluşmakta bu oran profesyonel ve teknik çalışanlarda %30'lara yükselmektedir. Türk kültürü görüntüde eril, gerçekte dişil olarak değerlendirilebilir (Aydoğan ve Zemestani, 2014: 55).

Hofstede'in araştırmalarına göre erillik düzeyi yüksek toplumlar Japonya, Slovakya, Macaristan, Avusturya olurken, dişil kültürün hakim olduğu ülkeler İsveç, Norveç, Letonya, Hollanda ve Danimarka'dır. (Hofstede ve diğerleri, 2010: 141-143).

3.3.1.5. Uzun Vadeli - Kısa Vadeli Yönelim

Hofstede'in orijinal 4 kültürel boyutuna Kanadalı psikolog Michael Harris Bond'un Çin'de yaptığı araştırmaları dahil ederek eklenen beşinci boyuttur. Konfüçyüs Dinamikliği olarak da literatürde yer eden bu kavram, sosyal yapıların zaman ufukları üzerinde durmaktadır. Toplulukların beklenti, plan veya hedeflerinin

kısa veya uzun vadeli olmasına göre ölçülmekte bu zaman ufkunda geliştirdiği davranışlarla ilgilenmektedir.

Uzun dönem odaklı toplumlar daha çok gelecekle ilgili planlar yapmakta ve kendi çıkarlarını uzun vadede koruyacak biçimde davranmaktadır. Uzun vadeli kültürlerde birikim yapmak, yatırım yapmak ve kalıcı olmak önemlidir. Gelenekler koşullara göre değiştirilebilir. İyi ve kötü kavramları mutlak değildir ve koşullara göre yorumlanabilir. İyi bir insan değişen şartlara uyum sağlayabilendir. Aile hayatı görev paylaşımı tarafından yönlendirilir, eğitim hayatında başarı veya başarısızlık çaba düzeyine bağlı olarak değerlendirilmektedir. Kendi kültürlerine ilişkin gurur duyguları yoğundur. Bunun karşıt ucunda kısa dönem odaklı toplumlar yer almaktadır. Kısa vadeli bir kültürde gelecekte çok geçmiş ve şimdiye göre hareket edilir. Geçmişten gelen geleneklere saygı, şu anki toplumsal sorumlulukların yerine getirilmesi daha fazla önem verilen değerlerdir; sosyal harcamalar ve tüketim ön plandadır. İyi ve kötü kavramları hakkında evrensel kuralların geçerliliğine inanılır. İyi bir insan her zaman aynı kalabilendir. Aile hayatı zorunluluklar tarafından yönlendirilir; eğitimde ise öğrenciler başarı veya başarısızlığı şansa bağlama eğilimindedir. Başka kültürlerden öğrenmeye değer verilmektedir. Uzun vadeli yönelimdeki kültürle Doğu Asya ile Doğu ve Orta Avrupa ülkeleri örnek verilebilir. Kısa vadeli yönelimi olan ülkeler ise ABD, Avustralya, Latin Amerika, Afrika ve Müslüman ülkelerdir. Türkiye bu ölçekte orta sıralarda (76 ülke arasından 47.) yer almaktadır (Hofstede, 2011: 14-15; Hofstede ve diğerleri, 2010: 257).

Kültürün uzun dönem yönelimli olması yatırımlar için tasarruf oluşturmayı ve sabır göstermeyi beraberinde getiren bir özelliktir. Uzun dönem odaklı bir firma belirli aşamalardan, süreçlerden geçtikten sonra kar amacını gerçekleştirmeyi beklemektedir. Diğer yandan kısa dönem odaklı firmalar ise mümkün olan en kısa vadede işletme faaliyetlerinden kar elde etmeyi amaçlamaktadırlar (Altay, 2004: 306).

3.3.1.6. Serbestlik – Sınırlılık

Michael Minkov'un araştırmaları sonucu kültürel değerlere eklenen altıncı ve son boyuttur. Serbestlik ucunda bir topluluğun üyelerinin istek ve heveslerini yerine

getirme konusunda özgür davranması, toplum tarafından müsamaha görmesi yer alırken sınırlılık ucunda ise zevk ve heveslerin katı kurallar tarafından kontrol edilip kısıtlanması yer almaktadır. Hofstedeler ve Minkov' göre (2010), hoşgörüsü yüksek toplumlarda bireylerin karar mekanizmalarına hissettikleri dürtüler, zevk ve eğlence gibi heveslerini dahil etmelerine müsaade edilmektedir. Sınırlılıkta ise toplum oluşturduğu sosyal normlar yoluyla bireylerin ihtiyaçlarını karşılamasına müdahale etmekte, tatmin boyutunu bastıran kısıtlayıcı bir yapı oluşturmaktadır. Hedonistik davranışlarla ilgilenen bu boyut topluluktaki bireylerin ihtiyaç ve arzularını karşılarken özgür mü davrandığını yoksa sosyal normlarını mı izlediğini sorgular (Lenaro De Vito, 2014: 53).

Serbestliği yüksek toplumlarda daha fazla insan kendilerini mutlu olarak tanımlamaktadır, pozitif duyguları hatırlama eğilimi daha fazladır. Boş zaman aktivitelerine daha fazla önem verilir, sporlar uğraşan insan sayısı fazladır. İfade özgürlüğü yüksek önem taşır. Eğitimli nüfuslarda yüksek doğum oranına rastlanmaktadır. Gıda yeterliliği halinde obez insan yüzdesi fazladır. Kamu düzeninin sağlanması yüksek öncelikli değildir. Sınırlılığın arttığı durumlarda ise mutluluk oranları daha düşük çıkmakta, çaresizlik hissiyatı daha fazla görülmektedir. Boş zaman aktivitelerine verilen önem ve sporla uğraşan insan sayısı azdır. İfade özgürlüğü birincil öncelik değildir. Eğitimli nüfuslarda düşük doğum oranına rastlanmaktadır. Kamu düzeninin sağlanması için yüksek sayıda polis görevlendirilir (Hofstede, 2011: 16).

Yüksek hoşgörü puanına sahip toplumlar Latin ülkeleri ile İskandinav ve Anglo-Sakson dünyasıdır. Sınırlılık düzeyi yüksek toplumlar ise Pakistan, Mısır, eski Sovyet ülkeleri ve Baltık ülkelerinden oluşmaktadır. Türkiye görece yeni araştırılan bu boyutta orta sıralarda yer alıp baskın bir özellik taşımamaktadır (Hofstede ve diğerleri, 2010: 282-285).

Kültürel değerlerin tanımlanması yüzyıllara dayanmaktadır. Hofstede'in kültürel boyutları da bu birikim üzerine inşa edilmiş ve günümüzde halen geçerliliğini korumaktadır, literatüre yeni boyutlar ilave edilmektedir. Muhasebe kültürü alanındaki güncel araştırmalar Hofstede'in kültürel boyutlarını temel olarak ilerlemektedir.

Şekil 4. Kültür Boyutlarına İlişkin Puanlar

Kaynak: Corporate Finance Institute, 2018

Yukarıdaki şekilde önceki başlıklarda ele alınan kültürel boyutlara ilişkin ölçülen puanların topluluklar için ne anlama geldiği, hangi değeri ön plana çıkardığı özetlenmiştir. Kültürel alan sınıflamalarında Türkiye, Yunanistan, İran ve Arap Ülkelerinin de içinde yer aldığı Yakın Doğu kültür alanına dahil edilmektedir. Ülkemiz ticari hayatında çokuluslu şirketler ve yabancı yatırımcılar artmış, finansal piyasalarda serbestleşmeye gidilmiştir. Hofstede'in puanlamaları doğrultusunda Türkiye'de görülen kültürel değerlerin güç mesafesi yüksek, belirsizlikten kaçınma eğilimi fazla, kolektif ve dişil topluma daha yakın olduğunu söylenebilir (Hofstede Insights, 2019).

3.3.2. Muhasebe Kültürel Değerleri

Muhasebe ticari ilişkilerini düzenlediği çevrenin bir ürünü olarak farklı çevresel etmenler tarafından şekillendirilmektedir. Uluslararası muhasebe araştırmaları ve muhasebe sistemlerinin karşılaştırılması kültürel değerlerin bu etmenlerin en önemlilerinden olduğunu göstermektedir (Akman, 2009: 26). Bir kurumun veya bir ülkenin muhasebe sistemi ile çevresel ve toplumsal etmenler arasında güçlü bir ilişki vardır. Muhasebe alt kültürü toplumsal kültür değerlerinin ve bu değerleri oluşturan çevresel unsurların muhasebe sistemlerini nasıl farklılaştırdığını inceleyen bir araştırma dalıdır.

Nobes'e göre (1998) muhasebe sistemlerinin ve uygulamalarının farklılaşması temelde iki sebebe dayanmaktadır. İlk sebep, muhasebe sistemlerini içinde barındıran kurumsal yapıların toplumsal kültürden etkilenmesi, ikincisi ise ülkelerin finansal sistemlerinin farklı yapılarda olmasıdır. Bununla birlikte finansal sistemler yine ülkelerin kendilerine özgü kültürel yapısından etkilenmektedir.

Gray ise (1988), muhasebe ve kültür arasında etkin bir ilişki olduğunu ortaya atarak muhasebe alt kültürünü kuramlaştırmıştır. Muhasebe ve finansal raporlama alanında görülen farklılıkların Hofstede'in kültürel boyutlarıyla açıklanabileceğini savunan Gray, muhasebe alt kültürü değerlerini 4 grupta toplamıştır. Bu muhasebe değerleri:

- 1- Profesyonelliğe karşı statükoculuk,
- 2- Tekdüzelığe karşı esneklik,
- 3- Tutuculuğa karşı iyimserlik, ve
- 4- Gizliliğe karşı şeffaflıktır.

Gray Hofstede'in toplumsal değerler ile ilgili modelini genişleterek kaynağını toplumsal değerlerden ve çevresel öğelerden alan bir muhasebe alt kültürünü literatüre kazandırmıştır.

3.3.2.1. Profesyonelliğe karşı statükoculuk

Bu boyut muhasebe ile ilgili çalışmalarda otoriteden beklenen etki düzeyini ifade etmektedir. Profesyonellik - statükoculuk boyutu, profesyonel ve mesleki yargının üst kontrole ve diğer yasal gerekliliklere tercih edilip edilmemesini araştırır. Profesyonelliğin yüksek olduğu bir kültürde muhasebe uygulayıcılarının mesleğin gerektirdiği süreçlerde kendi kendine yetebilmesi söz konusudur. Öte yandan profesyonelliğin düşük olduğu kültürlerde otoriteden müdahale beklentisi artmakta, karar mekanizmalarının bağımsız yürütülmesi güçleşip otoritelere bağlılığı artmaktadır (Gray, 1988: 8; Karabınar, 2005: 47).

Bir muhasebe sisteminin profesyonelliği veya statükoculuğu kültürel değerlerden bireysellik, güç mesafesi ve belirsizlikten kaçınma ile ilişkilendirilmiştir. Gray'ın hipotezine göre (1988): bir kültürde bireysellik ne kadar yüksek; güç mesafesi ve belirsizlikten kaçınma ne kadar düşükse muhasebe kültürü daha

profesyonel hale gelmektedir. Profesyonel mesleki yargıya yönelik eğilim sıkı olmayan sosyal çevreyle daha uyumludur. Güç mesafesi arttıkça otoriteye olan bağlılık artmakta bağımsızlık düşmektedir. Ayrıca belirsizlikten kaçınma derecesinin yüksek olması detaylı kural ve yönlendirmelerin tercih edilmesi anlamına gelmektedir. Profesyonellik muhasebe değerinde uygulamaya önem verilmesi, tarafsızlık, bağımsızlık, mümkün olduğunca az kural ve düzenlemenin bulunması ayırt edici noktalardır (Gray, 1988: 8). Yüksek bir profesyonellik ortamında sistem içindeki bireyler ve unsurlar kendi kendine yeterli durumdayken, profesyonellik düştükçe otoritelerin müdahalesi, yasal kontrol gerekli olmaktadır (Karakelleoğlu, 2018: 2484).

Karşılaşılan ekonomik olayları kaydederken, bu olaylar hakkında karar verirken muhasebe yetkililerinin yeterli özerkliğe sahip olması, mesleki bilgi ve yargılarını özgürce kullanabilmesi bir ülkedeki muhasebe kültürünün profesyonel olduğuna işaret eder. Diğer yandan statü kontrolleri fazlalaştıkça muhasebe profesyonellerinin bağımsızlığı zedelenmektedir. Buna benzer durumlarda ülkelerdeki muhasebe kültürü statükocu olarak sınıflanmaktadır (de Lima, 2016: 357).

Özetle profesyonellik-statükoculuk boyutu muhasebe uygulamalarında otorite ve yetki kullanımını değerlendirmekte; meslek profesyonellerinin bağımsız mı yoksa zorlamaya tabi mi hareket ettiğini incelemektedir.

3.3.2.2. Tekdüzelğe karşı esneklik

Tekdüze muhasebe kültürü işletmelerde yürütülen muhasebe uygulamalarının yeknesak olması bu uygulamaların tutarlı bir şekilde süreklilik arz ederek kullanılmasıdır. Esneklik ise işletmelerin değişen şartlara göre muhasebe uygulamalarında esnek davranabilme özelliğidir. Tutarlılık ve karşılaştırılabilirlik gibi tüm dünyada kabul edilen muhasebenin temel ilkeleri tekdüzellikle bağdaştırılmaktadır (Yaşar ve Alkan, 2016: 819).

Tekdüzelikte dönemler ve şirketler arasında mukayese edilebilirlik ve uygulamalarda tutarlılık sağlanırken, esnekliğin fazla olması şirketlerin kendi isteklerince belirlediği politika ve kuralların muhasebe mensuplarınca uygulanmasını

artıran bir özelliktir (Tecimer, 2010: 37). Tekdüzelik kavramı muhasebe politikalarında tutarlı olunması, söz konusu politikalarda yıllar itibariyle herhangi bir değişikliğe gitmemesi şeklinde finansal raporlara yansımaktadır (Kıymık, 2015: 60). Muhasebe uygulamalarında esneklik düzeyi fazla olduğunda ise yeni yöntem ve yaklaşımların benimsenmesi kolaylaşmaktadır (Öztürk, 2015: 22).

Bu boyuttaki muhasebe değerleri kolektiflik, güç mesafesi ve belirsizlikten kaçınma ile ilişkilendirilmiştir. Gray'ın hipotezine göre bir ülkede bireysellik ne kadar düşük (yani kolektiflik yüksek), güç mesafesi ve belirsizlikten kaçınma ne kadar yüksekse o ülkenin muhasebe kültürü daha tekdüzedir. Tekdüze uygulamalar düzen ve sosyal bağlılığın esas olduğu topluluklara daha uygundur. Tekdüzelik aynı zamanda kuralların varlığını ve devamlılığını gerektirdiğinden belirsizlikten kaçınma kültürel değeriyle uyumludur. Ayrıca güç mesafesiyle tekdüzelik arasında zayıf bir ilişki kurulmuş, güç mesafesi yüksek toplumların otoriteyi sorgulamamaları nedeniyle tekdüze uygulamaları benimsemeye yatkın olduğu ileri sürülmüştür (Gray, 1988: 9).

3.3.2.3. Tutuculuğa karşı iyimserlik

Gelecekteki olayların belirsizliğiyle baş edebilmek amacıyla temkinli olunması tutuculuk kapsamında değerlendirilirken, risk alan yaklaşımların benimsenmesi iyimserlik olarak kabul edilmektedir. Riskten kaçınma, varlık kaydedilmesinde ve değerlemesinde muhafazakar muhasebe uygulamaları, vergi kanunlarının muhasebe uygulamalarına etki etmesi tutucu muhasebe kültürünün özelliklerindendir. Serbest ölçüm ve şirket yönetimlerindeki risk alma eğilimleri arttıkça muhasebe kültürü iyimser olarak değerlendirilir. İyimserlikte iktisat literatüründe “laissez-faire” olarak tabir edilen “bırakınız yapsınlar” yaklaşımı benimsenir. Bu boyutun kültürel değerlerle ilişkisi bir ülkedeki belirsizlikten kaçınma derecesi ne kadar yüksekse; bireysellik ve erillik derecesi ne kadar düşükse tutuculuk düzeyi o kadar yüksek olur şeklinde hipotezleştirilmiştir (Gray, 1988: 10).

Eril değerler ve bir kültürde bireysel başarıları performansa önem verilmesi risk almayı artırırken, iyimser raporlamayla uyumludur. Bu boyutun en fazla ilişkilendirildiği kültürel değer ise belirsizlikten kaçınmadır. Finansal raporlamada

ihtiyatlılık ilkesi, tutuculuk muhasebe değerinin temelini oluşturmaktadır. Gelecekteki olayların riskini üstlenmemek amacıyla varlık değerlemesi ve karın raporlamasında ihtiyatlı davranılması tutucu uygulamaları örneklemektedir (Yaşar ve Alkan, 2016: 819).

Belirsizlik riskini azaltma amacının, ihtiyatlılık uygulamalarının muhasebeyi tutucu yönde geliştirdiği sonucuna varılabilir. Risk düzeyindeki artışa uyum gösterebilen yapılarda ise iyimser finansal raporlama söz konusu olmaktadır.

3.3.2.4. Gizliliğe karşı şeffaflık

Gizlilik şirkete ait finansal bilgilerin sadece yönetim kademesinde tutulması veya yakından alakalı kişiler paylaşılmasını ifade eder. Şeffaflıkta ise hesap verebilirliğin sağlanması amaçlanmaktadır, paylaşılan bilgiler açık ve doğrulanabilir olmalıdır. Gizlilik anlayışında bilgiler işletme yönetimi ve finansmanı ile ilgili kişiler arasında aktarılırken, şeffaflık daha açık ve topluma karşı sorumluluğu yüksek bir yaklaşım olarak tanımlanabilir. Gizlilik-şeffaflık boyutu farklı kültürel değerlerle ilişkilendirilmiştir. Bir ülkede güç mesafesi ve belirsizlikten kaçınma ne kadar yüksekse; bireysellik ve erillik düzeyi ne kadar düşükse gizlilik derecesi o kadar artmaktadır. Belirsizlikten kaçınma eğiliminin fazla olduğu kültürlerde kısıtlı açıklamalar yapılarak çatışmadan uzak durulmaktadır. Yüksek güç mesafesi de güç eşitsizliklerini koruyarak şirket bilgilerine erişimde bilgi asimetrisi oluşturmakta ve gizliliği artırmaktadır. Gizlilikte dış paydaşlardan çok şirketle yakından ilişkili taraflar göz önünde bulundurulur, bu bakımdan bireyselliğin aksine kolektif kültürlerle uyumludur. Ayrıca çevreye daha fazla önem veren kültürlerde bilgi akışı daha açıktır (Gray, 1988: 11; Yaşar ve Alkan, 2016: 820).

Gizlilik derecesi muhasebe uygulamalarının şirket içi yöneticilere göre mi yoksa kamuyu aydınlatmaya yönelik mi yapıldığıyla ilgilidir. Mali tablolarla hangi bilgilerin yer aldığı, açıklanacak bilgilerin kapsamı ve ayrıntıları gizlilik derecesini etkiler (MacArthur, 1999: 322). Şeffaflık kültürünün yüksek olduğu sistemlerde raporlanan finansal bilgiler, gizliliğin yüksek olduğu kültürlerle göre daha fazla ve çeşitlidir. Bu boyutta görülen kültürlerarası farklılaşma finansal tablo sunuluşunun derinliğini etkilemektedir (Karabınar, 2005: 49).

Gizliliğe karşı şeffaflık muhasebe değeri; bilgilendirme düzeyi, açıklık ve hesap verilebilirlikle ilgilidir. Yönetim yapılanmalarının muhasebe bilgi akışına nasıl etki ettiği gizlilik-şeffaflık boyutunda önemlidir.

Aşağıdaki matrikste Hofstede'in tanımladığı toplumsal kültür boyutları muhasebe değerleriyle eşleştirilip, bu değerleri hangi yönde etkilediği gösterilmiştir.

Tablo 8. Muhasebe Değerleri - Kültür İlişkisi

Muhasebe Değerleri	Hofstede'in Kültürel Boyutları			
	Güç Mesafesi	Belirsizlikten Kaçınma	Bireysellik	Erillik
Profesyonellik	Negatif	Negatif	Pozitif	İlişki Kurulmamıştır
Tekdüzelik	Pozitif	Pozitif	Negatif	İlişki Kurulmamıştır
Tutuculuk	İlişki Kurulmamıştır	Pozitif	Negatif	Negatif
Gizlilik	Pozitif	Pozitif	Negatif	Negatif

Kaynak: Kolesnik, 2013: 36

Yukarıdaki matrikste Hofstede'in tanımladığı toplumsal kültür boyutları muhasebe değerleriyle eşleştirilip, bu değerleri hangi yönde etkilediği gösterilmiştir.

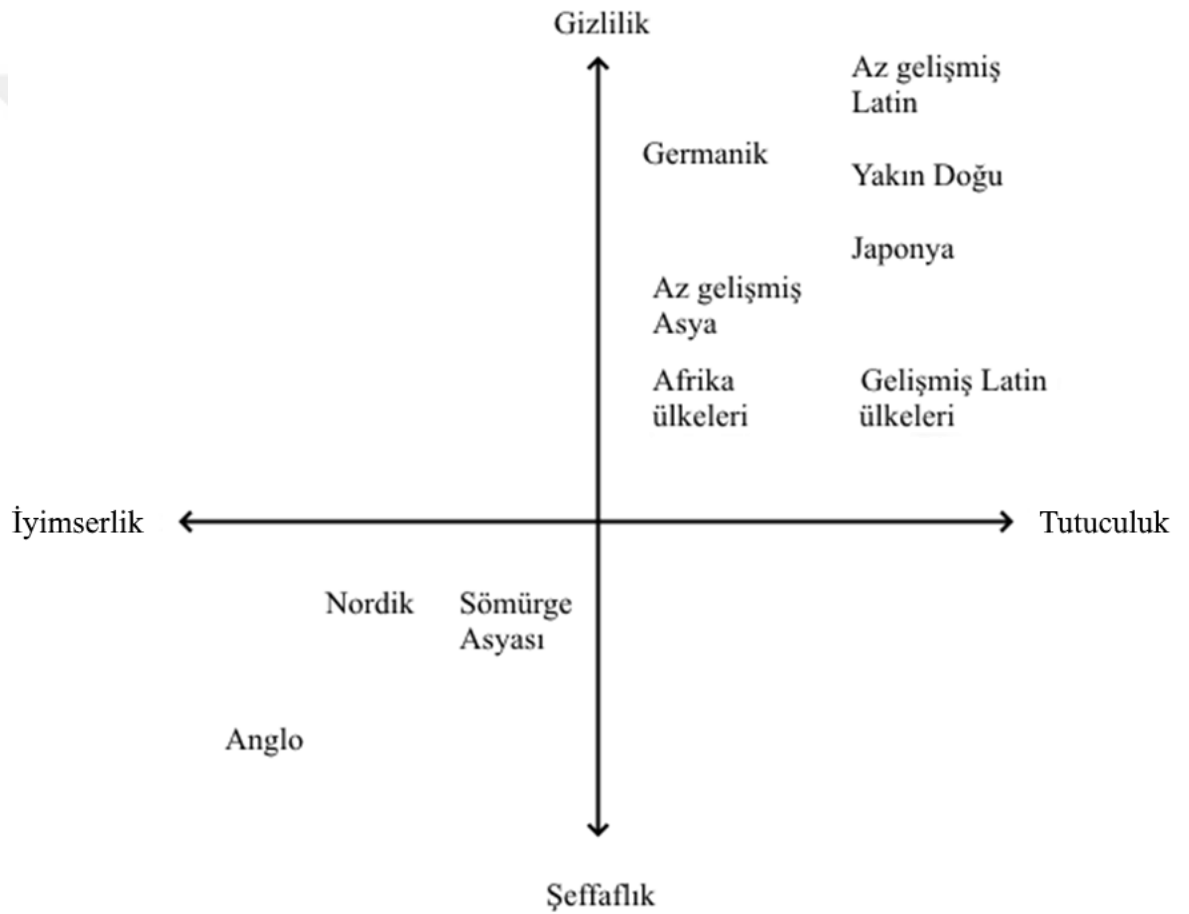
Bir çevrede güç mesafesinin ve belirsizlikten kaçınmanın düşmesi muhasebe sistemlerine profesyonelliğin artışı olarak yansımaktadır. Tekdüze muhasebe kültürü güç mesafesi ve belirsizlikten kaçınmayla doğru orantılı olarak artar, yüksek bireysellikte ise düşüş gösterir. Tutucu muhasebe kültürü ise yine belirsizlikten kaçınmayla artarken, bireysellik ve eril değerler ile ters orantılıdır. Muhasebe sistemlerinde şeffaflık güç mesafesi ve belirsizlikten kaçınma düştükçe, bireysellik ve erillik arttıkça gelişmektedir.

Uluslararası muhasebe ve finansal raporlama standartlarının misyonu yalnızca ortak bir muhasebe dili sağlamak olarak değerlendirilmemelidir. Standartlar muhasebe alt kültürü açısından ele alındığında profesyonellik, esneklik, iyimserlik ve şeffaflık özellikleri ile uyumlu olduğu söylenebilir. UFRS'lerde yansıtılan muhasebe

kültürü ekonomik açıdan gelişmiş, sermaye piyasası düzeni olan Anglo-Amerikan ve İskandinav yaklaşımlarına uygundur. (Karabınar ve diğerleri, 2014: 41, Karabınar, 2005: 96).

Muhasebe alt kültüründeki özellikler farklı kültürlerde farklı yönlerde gelişme imkanı bulmuştur. Aşağıdaki şekilde gizlilik-şeffaflık ve tutuculuk-iyimserlik eksenlerinde dünya üzerindeki belli başlı muhasebe sistemlerinin gösterdiği özelliklere yer verilmiştir.

Şekil 5. Muhasebe Sistemleri (Şeffaflık-İyimserlik Boyutu)

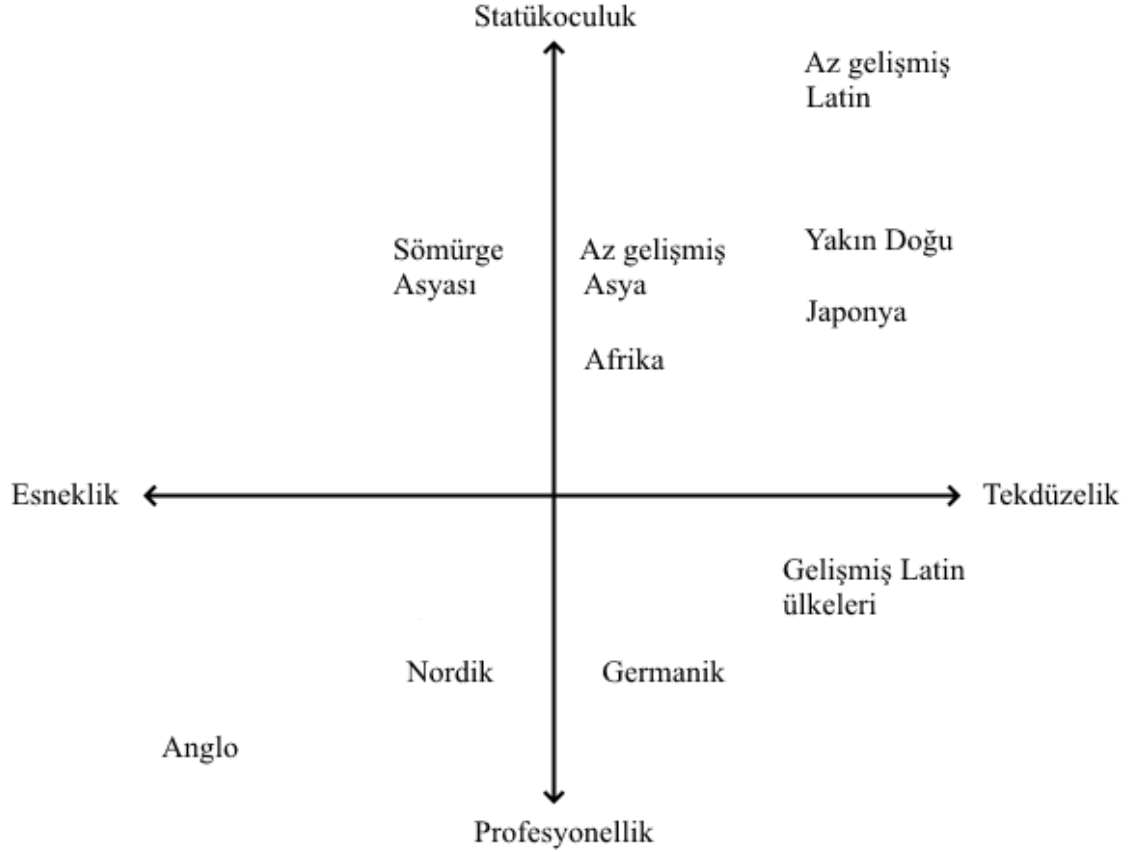

Kaynak: Gray, 1988: 13

Şeffaflık boyutunda önde gelen kültürler daha önceki başlıklarda açıklandığı gibi Anglo-Sakson ve Nordik ülkeleridir, bunları Anglo-Sakson kültürünün yayılma alanlarından Hong-Kong, Singapur gibi eski sömürge ülkeleri takip etmektedir. Germanik kültürlerde (Almanya, Avusturya, İsviçre gibi) rapor Latin kültürünün

etkisindeki ekonomik yönden az gelişmiş ülkelerde (Kolombiya, Meksika, Portekiz, Şili gibi) ise gizlilik geleneği yaygındır. Yine Latin ülkeleri, Japonya ve Yakın Doğu tutucu muhasebe kültürünün önde olduğu bölgelerdir.

Şekil 6. Muhasebe Sistemleri (Profesyonellik-Statükoculuk)

Kaynak: Gray, 1988: 12

Yukarıdaki şekilde ise muhasebe sistemleri profesyonellik-statükoculuk ve tekdüzelik-esneklik eksenlerinde ele alınmıştır. Anglo-Sakson, Nordik ve Germanik muhasebe sistemleri toplumsal kültürleriyle bağlantılı olarak profesyonel muhasebe kültürü gösterirken, az gelişmiş Asya (Endonezya, Pakistan, Tayland, Malezya gibi) ve Latin ülkeleri bu boyutta statükocu eğilimdedir. Anglo-Sakson kültürünün etkisi daha esnek bir muhasebe kültürü yaratırken, Japonya, Yakın Doğu, Latin ve Germanik gruptakilerde tekdüze uygulamalar daha etkilidir.

Gray'in muhasebe kültürü hipotezleri Türkiye'de de test edilmiştir. Bu konuda yapılan araştırmalar ülkemizde muhasebe kültürünün tekdüze ve tutucu muhasebe uygulamaları konusunda eğilimli olduğunu, otorite bakımından

profesyonelliğe, açıklık ve hesap verebilirlik bakımından şeffaflığa yakın olduğunu göstermektedir (Askary ve diğerleri, 2008: 85-86).

Bugünün muhasebe sistemlerinde özellikle sermaye piyasalarında küreselleşme fenomeni sonrası dönemde muhasebe kültürü farklı dinamikler kazanmıştır. Çok uluslu şirketlerin yaygınlaşması, satın almalar, birleşmeler, yabancı ortak ve yatırımcıların artması, personel ve yönetici hareketliliği gibi sebeplerle muhasebe kültürü artık bir ulus kültürü olmaktan çıkmış, bir şirket kültürü haline gelmiştir.

4. BÖLÜM

FINANSAL RAPORLAMA KALİTESİNE ETKİ EDEN MUHASEBE KÜLTÜRÜYLE İLİŞKİLİ FAKTÖRLERİN ARAŞTIRILMASI: BIST İMALAT SANAYİ UYGULAMASI

Sermaye piyasalarında kaliteli bilgi talebi ancak finansal raporların ve kullanıcılarla buluşan çıktılarının yüksek kalitede olmasıyla karşılanabilmektedir. Finansal raporların kalitesine etki eden unsurlar arasında muhasebe kültürüyle ilgili faktörler birçok çevresel koşulu yansıtmaları bakımından diğerlerinden ayrılmaktadır. Bu bölümde birbiriyle etkileşim içerisinde olduğu düşünülen finansal raporlama kalitesi ve muhasebe kültürü özellikleri arasındaki ilişki araştırılacaktır. Araştırmanın ampirik uygulaması Borsa İstanbul’da işlem gören, imalat sanayi endeksine dahil 177 şirket üzerinden gerçekleştirilmiştir.

4.1. ARAŞTIRMA PROBLEMİ VE MOTİVASYON

Finansal istikrar sürdürülebilir ekonomi için oldukça önemlidir. Araştırma konumuz temelde finansal istikrarın ve sürdürülebilir piyasaların yakalanmasında finansal raporlamanın rolü nedir? sorusundan yola çıkmaktadır. Fon tedarikçileri ile fon talep edenleri buluşturan finansal piyasalarda iletişim dili muhasebe/finansal raporlama bilgisidir. Finansal bilgilerin doğru şekilde kullanılması kaynakların etkin dağılımına, verimli kullanılmasına katkı sağlayacaktır (Bu başlangıç sorusu bölüm 2.3.’te detaylı irdelenmişti).

Günümüze kadar sermaye piyasalarında çeşitli düzenlemelerle ve özellikle muhasebe/finansal raporlama standartlarının devreye sokulmasıyla finansal raporlama sistemi güvence altına alınmaya çalışılmıştır. Bu düzenlemelerin finansal raporlamanın uyumlaştırılması ve güvenilirliği anlamında önemli katkıları olmuş, gelişmeler pek çok akademik çalışmada ampirik bulgularla da desteklenmiştir. Bununla birlikte; küresel ve yerel çapta yaşanan finansal krizler, muhasebe hile ve manipülasyonları finansal raporlama sistemini sekteye uğratmaya devam etmektedir.

Düzenleyici otoriteler (ülkemizde SPK, KGG, BDDK gibi) ortaya çıkan usulsüzlük ve manipölasyonlarla ilgili cezai yaptırımlar uygulamak zorunda kalmaktadırlar.

Peki uyumlaştırılmış finansal raporlama açısından tartışılmaz bir temel teşkil eden finansal raporlama standartlarına uygunluk finansal raporların değerlendirilmesinde yeterli bir ölçüt müdür? Sistemde yaşanmaya devam eden sorunlar, bilgi dağılımındaki eşitsizlikler yatırımcılar başta olmak üzere bilgi kullanıcılarını olumsuz etkilemekte; sermaye piyasalarının verimliliğini azaltmaktadır. Ayrıca piyasalarda kullanıcılara sunulan bilgilerin nicelik olarak çok fazla ve karmaşık yapıda olması da finansal bilgi kirliliği yaratmaktadır. Tüm bu gerçekler bilgi kullanıcılarının ilgilerine göre faydalanabileceği ve karar alma süreçlerinde başvurabilecekleri süzgeçten geçirilmiş, nitelikli finansal raporlama bilgisi ihtiyacını ortaya çıkarmıştır.

Finansal raporların niteliklerini etkileyen en önemli unsurlardan biri işletmelerin ticari ilişkilerinin şekillendiği çevresel koşullardır. Finansal raporların temelini oluşturan muhasebe sistemleri işletmelerin içinde bulundukları sosyal, ekonomik ve hukuki çevreyle etkileşimleri sonucu gelişmektedir. Farklı çevresel koşulların etkileri neticesinde işletmelerin muhasebe yapıları farklılaşmakta ve farklı muhasebe kültürü özellikleri ortaya çıkmaktadır. Nedensellik bağıyla genelden özele gidildiğinde, çalışmamızın yöneldiği nihai soru ise bu muhasebe kültürü özelliklerinin finansal raporlama kalitesine ne şekilde etki ettiği.

4.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Muhasebe/finansal raporlama literatürü incelendiğinde, endüstriyel otomasyon ve bilgi sistemlerinin yoğun kullanımıyla finansal raporlama kalitesine yönelik araştırmaların öneminin arttığı görülmektedir. Araştırmalar finansal raporların kalitesinin belirlenmesi, finansal bilginin niteliklerine uygunluğu, standart ve düzenlemelerin raporlama kalitesine katkıları gibi konularda yoğunlaşmaktadır. Fakat finansal raporlama kalitesini muhasebe kültürü açısından değerlendiren bir yaklaşım geliştirilmemiştir.

Muhasebe kültürü de literatürde pek çok kez incelenmiş, teorisi günümüze kadar geliştirilerek gelmiştir. Ancak teorisi çok zengin olan araştırma konumuzun bu

ikinci unsuru hakkında yapılan uygulamalı çalışmalar, ülkesel bazda Hofstede'in geliştirdiği puanları yorumlamakla sınırlı kalmıştır.

Araştırmamızın amacı finansal raporlama kalitesi ile muhasebe kültürü arasındaki ilişkiyi incelemektir. Bu çalışmada:

- Bugüne kadar iki farklı araştırma alanı olarak değerlendirilen konular arasında kurulan nedensellik bağının ispatlanması;
- Muhasebe kültürüyle ilişkili özelliklerin işletme bazlı somutlanması, finansal raporlama kalitesine etkilerinin incelenmesi ve
- Bilgi kullanıcılarına yol gösterecek sentez bilgi sistematığını geliştirip, finansal raporların değerlendirilmesine katkı sağlamak temel hedeflerdir.

Birikimli olarak ilerleyen alandaki araştırmalara yeni bir bakış açısı kazandırılması planlanmaktadır. Bu sayede yatırımcıların faydalı ve ilgili ölçütlerle korunması; iç paydaşların ise organizasyonun durumunu neden-sonuç ilişkisi içerisinde görebilmesi çalışmanın önemini ifade etmektedir.

4.3. ARAŞTIRMANIN TASARIMI

Araştırma probleminin ortaya konmasının ardından bu bölümde araştırmanın hipotezleri ve değişkenleri açıklanacak, kapsamı ile hangi verilerin kullanıldığı aktarılacaktır.

4.3.1. Araştırma Hipotezleri

Çalışmanın araştırma sorusu olan “Finansal raporlama kalitesi ile muhasebe kültürü özellikleri arasında ilişki var mıdır?” çerçevesinde farklı hipotezler oluşturulmuştur. Bu ilişkiyi test etmek, varsa hangi özelliklerle bağlantılı olduğunu bulmak amacıyla oluşturulan hipotezler muhasebe kültürünün dört temel boyutuna dayanmaktadır. Karşılıklı özelliklerin gözlemlendiği bu boyutlar: profesyonellik-statükoculuk, tekdüzelik-esneklik, tutuculuk-iyimserlik ve gizlilik-şeffaflık

şeklindedir. Belirtilen özelliklerin etkilerini incelemek için kurulan hipotezler aşağıdaki gibidir:

H_{1a} = Finansal raporlama kalitesi ile, profesyonellik muhasebe kültürü özelliği arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H_{1b} = Finansal raporlama kalitesi ile, statükoculuk muhasebe kültürü özelliği arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H_{2a} = Finansal raporlama kalitesi ile, şeffaflık muhasebe kültürü özelliği arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H_{2b} = Finansal raporlama kalitesi ile, gizlilik muhasebe kültürü özelliği arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H_{3a} = Finansal raporlama kalitesi ile, tutuculuk muhasebe kültürü özelliği arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H_{3b} = Finansal raporlama kalitesi ile, iyimserlik muhasebe kültürü özelliği arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H_{4a} = Finansal raporlama kalitesi ile, tekdüzelik muhasebe kültürü özelliği arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H_{4b} = Finansal raporlama kalitesi ile, esneklik muhasebe kültürü özelliği arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Hipotezler muhasebe kültürünün farklı özelliklerinin etkilerini test etmek amacıyla her kültürel boyutun iki karşıt özelliği üzerinden oluşturulmuştur. Aynı boyutu oluşturan karşıt özelliklerde bir özelliğin varlığı diğerinin yokluğunu gerektirdiğinden bu özelliklerin finansal raporlama kalitesiyle ilişkisinin ters yönlü olması beklenmektedir. Oluşturulan hipotezler sağkalım analizi ve iktisadi uygulamalarıyla test edilecektir

4.3.2. Araştırmanın Kapsamı

Ampirik araştırma hem şirketlerin finansal raporlama kalitelerinin ölçümlenebileceği hem de muhasebe kültürünün hangi özelliklerini yansıttıklarının belirlenebileceği bir kapsamda yürütülmüştür. Ayrıca çalışmanın amaçları arasında sermaye piyasalarında verimliliğin artırılması ve bilgi kullanıcılarının finansal raporları değerlendirmesine katkı sağlamak bulunmaktadır. Bu sebeple örneklem

halka açık şirketler arasından seçilmiş, Borsa İstanbul imalat sanayi endeksinde işlem gören şirketlerin tamamı örnekleme dahil edilmiştir.

Kapsam imalat sanayinde faaliyet gösteren toplam 177 şirketten oluşmaktadır. Örnekleme dahil edilen şirketlerin sektörler bazında dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 9. Araştırma Kapsamının Sektörel Dağılımı

Faaliyet Gösterilen Sektör	Şirket Sayısı
Gıda, içecek ve tütün	27
Tekstil giyim eşyası ve deri	23
Orman ürünleri ve mobilya	5
Kağıt ve kağıt ürünleri, basım ve yayın	13
Kimya ilaç petrol lastik ve plastik ürünler	31
Taş ve toprağa dayalı	26
Ana metal sanayi	18
Metal eşya makine elektrikli cihazlar ve ulaşım araçları	33
Diğer imalat sanayi	1
Toplam	177
*Adana Çimento ve Kardemir Demir Çelik Sanayi şirketlerinin üçer grupta işlem gören hisseleri olmasına rağmen aynı şirketi temsil ettiğinden tek grupta toplanmıştır.	

İmalat sanayi gerek GSYİH ve istihdama katkısı gerekse de dış ticaretteki yeri bakımından ülkemiz ekonomisi için oldukça önemlidir. Tabloda sektörler bazında gösterilen şirketlerden birden fazla hisse senedi işlem gören şirketler tek şirket olarak değerlendirilmiştir. Çünkü verilerin toplanması ve analizi kısımları bireysel olarak şirket bilgilerini konu almaktadır.

4.3.3. Değişkenler ve Verilerin Toplanması

Çalışmanın hipotezlerini araştırmak için kullanılacak modeldeki değişkenler bağımlı ve bağımsız değişkenler olarak sınıflandırılmıştır. Değişkenlere ait veriler ise aşağıdaki ana kaynaklardan toplanmış, analize uygun şekilde sınıflandırılmıştır. Bu kaynaklar:

- Şirketlerin yıllık finansal tabloları ve dipnot açıklamaları
- Yıllık faaliyet raporları
- Kamuyu aydınlatma platformuna sunulan şirket bilgileri

Bağımlı Değişken: Oluşturulan araştırma hipotezlerinde finansal raporlama kalitesi bağımlı değişken olarak belirlenmiştir. Literatürde çalışmanın 2. Bölümünde detaylı açıklanan kaliteli finansal raporlamanın üç özelliğine vurgu yapılmaktadır. Bu özellikler: cari faaliyet performansını doğru biçimde yansıtmayı, gelecekteki performansın iyi bir göstergesi olması ve sonuçların firma değerini gerçekçi temsil etmesidir.

Hipotezler araştırılırken finansal raporlama kalitesinin ölçülmesinde muhasebe esaslı yöntemlerden faydalanılması uygun görülmüştür. Muhasebe esaslı yöntemler; kazançların sürekliliği, kazançların tahmin edilebilirliği, kazançların değişkenliği, kazançların düzlüğü, tahakkuk kalitesi ve kâr yönetimi göstergelerine dayanmaktadır.

Çalışmada finansal raporların düzenleme ve standartlara uygunluğundan öte yatırımcılara ve diğer bilgi kullanıcılarına yön gösterici boyutu incelenmiştir. Bu doğrultuda raporların denetimden geçmiş, yasal otoriteler tarafından onaylanmış olmasının temel şartları yerine getirdiği kabul edilmektedir. Sonraki aşamada ise muhasebe esaslı yöntemlerin kazançların kalitesine odaklandığı görülmektedir.

Bağımlı değişken finansal raporlama kalitesinin hesaplanmasında hem test grubunu oluşturmak hem de farklı kazanç kalemlerindeki etkileri gözlemlemek amacıyla şirketlerin iki kar kalemi kullanılmıştır. Bu kazanç kalemleri vergi öncesi kâr (sürdürülen faaliyetler vergi öncesi kârı/zararı) ve faaliyet kârıdır. Aşağıdaki tabloda bağımlı değişkenin ölçümünde yılsonu rakamları kullanılan kâr kalemlerinin yıllara göre dağılımı gösterilmiştir.

Tablo 10. Analizde Kullanılan Kazanç Rakamlarının Dağılımı

Yıl	Yatay Kesit Sayısı (Vergi Öncesi Kâr)	Yatay Kesit Sayısı (Faaliyet Kârı)
2013	177	177
2014	177	177
2015	177	177
2016	177	177
2017	177	177
Toplam	885	885

Esas faaliyet kârı bir şirketin brüt satış kârı ile faaliyet giderleri arasındaki farktan oluşmaktadır. Şirketin esas faaliyetlerden elde ettiği kazanç tutarı kazanç kalitesinin en önemli bileşenlerindendir. Esas faaliyet alanındaki yeterlilik ve nakit yaratma gücü faaliyet kârına bakılarak değerlendirilebilir. Dönemsel değişimleri ifade eden ve tekrar etmemesi muhtemel giderlerden kambiyo giderleri, faiz giderleri gibi unsurlar kapsam dışında bırakılmış olur. Vergi öncesi kâr ise vergilendirmeye tabi tutulacak kar rakamlarını ifade etmektedir. Durdurulan faaliyetler ihmal edilirken yatırım faaliyetlerinden gelen gelirler/giderler ve paylar hesaba katılmış olur. Bağımlı değişkenin iki farklı kazanç kalemi baz alınarak modele katılması ölçümlere karşılaştırma ve doğrulama imkanı katacaktır.

Bağımsız Değişkenler: Hipotezlerde ifade edilen, finansal raporlama kalitesine etkileri araştırılan muhasebe kültürü özelliklerinden oluşmaktadır. Bağımsız değişkenler, birbiriyle ödünleşimli konumda bulunan özellikleri içeren dört muhasebe kültürü şeklinde toparlanabilir bunlar:

- Profesyonellik/statükoculuk
- Şeffaflık/gizlilik
- Tutuculuk(muhafazakârlık)/iyimserlik
- Tekdüzelik/esneklik boyutlarıdır.

Buradaki değişkenler kukla değişken şeklinde araştırmaya dahil edilmiştir. Değişkenlere ilişkin ampirik gözlemler şirketlerin yıllık faaliyet raporlarından ve Kamuyu Aydınlatma Platformu'na aktarılan bilgilerden elde edilmiştir. şirketlerin muhasebe sistemine etki edecek yapılanmaları incelenerek her kültürel boyut için kukla değişkenler atanmıştır.

Profesyonellik/statükoculuk özelliğine ilişkin veriler şirketlerin muhasebe bölümlerinin bağlı olduğu mali işler yapılanmalarından elde edilmiştir. Profesyonel muhasebe kültüründe bağımsız mesleki yargıya önem verilmektedir; unsurların kendi kendine yeterliliği önemlidir; bireysellik fazla güç mesafesi düşüktür. Bir organizasyonda bağımsız mali işler/muhasebe yapılanmasının bulunması profesyonellik özelliğiyle ilişkilendirilmiştir. Öte yandan statükocu muhasebe kültürü tersi özellikleri taşımaktadır. Otoriteye olan bağlılık fazla, unsurlara müdahale eğilimi yüksek; bağımsızlık düşüktür. rneklemdeki şirketlerin mali yönetim yapıları incelendiğinde, finansal raporların mali işler müdürlüğü kontrolünde olduğu görülmektedir. Yetkili merci şirketlerde muhasebe müdürlüğü, mali işler müdürlüğü finansal genel müdür yardımcılığı veya CFO isimleriyle yapılanmıştır. Burada muhasebe kültürü açısından önemli olan mali işler/muhasebe idaresinin yönetim kurulundan bağımsız durumda olup olmadığıdır. Çalışmamızda mali işler/muhasebe bölümü yönetiminde yönetim kurulu yesi veya genel müdür bulunmayan (genel müdürün de yönetim kurulu yesi olduğu durumlarda) şirketlerin bağımsız mali yapılanmaları olduğu tespit edilmiş muhasebe kltrlerinin profesyonel özellik gösterdiği kabul edilmiştir. Aksi, yani bağımsız yapılanmanın ihlal edildiği şirketlerde ise muhasebe merkezizetçi kltrde olduğundan statükocu olarak değerlendirilmiştir.

şeffaflık/gizlilik özelliği şirketlerin iç denetim mekanizmaları üzerinden gözlemlenmiştir. İmalat sanayi şirketlerinin faaliyet raporları incelendiğinde iç denetim mekanizmalarının ikiye ayrıldığı görülmektedir. Bazı şirketlerde yönetim ve icra kurulundan bağımsız iç denetimden sorumlu ayrı bir birim (iç denetim müdürlüğü, iç denetim direktörlüğü vb.) bulunmasına rağmen diğerlerinde bulunmamakta veya ancak KAP'a bildirilen denetimden sorumlu YK yelerinden ibaret olmaktadır. Bir ana ortaklığa bağlı olan şirketler ise ana ortaktan destek almakta, grup denetimine tabi tutulmaktadır. şeffaflık özelliği hesap verilebilirliği ve

finansal bilgilerin doğrulanabilir olmasını gerektirmektedir. Gizlilik kültüründe ise bilgiler işletme içinde kapalı bir döngü oluşturmaktadır. Bu bilgiler doğrultusunda şirketlerde ayrı iç denetim mekanizmalarının bulunması şeffaf muhasebe kültürünün uygulanması olarak değerlendirilmiş, kukla değişkenler atanmıştır.

Tutuculuk/iyimserlik özelliğiyle ilişkili veriler şirketlerin risk yönetimi yapılanmalarından elde edilmiştir. Tutucu veya muhafazakar muhasebe kültürü yüksek belirsizlikten kaçınmayla ilişkilendirilmektedir. Bu özellik aynı zamanda ihtiyatlılığı gerekli kılarken belirsizliklerin öngörülmesi ve riskten kaçınma önemlidir. Kurum bazında yapılan araştırmalarda, risk yönetiminde de iç denetim sistemlerine benzer ayrışmalar görülmüştür. Faaliyet raporları incelendiğinde YK'dan bağımsız kurumsal risk yönetimi (kurumsal risk müdürlüğü) olan şirketler tutucu muhasebe kültürü gösteren grupta sınıflandırılmıştır. Tutucu muhasebe kültürünü yansıtan şirketlerin faaliyet raporlarında risk yönetim sistemleri ve kurumsal uygulamaları açıklanmış; risk unsurları (likidite riski, kur riski, faiz riski, fiyat riski, kredi riski vb.) ve alınacak önlemler tanımlanmış durumdadır. Bazı şirketlerde risk yönetiminin ana ortaklığa bırakılması veya dışarıdan tedarik edilmesi söz konusudur. İyimserlik özelliğinde ise bu uygulamalar daha esnek görüldüğünden ya hiç yer verilmemiş ya da risk yönetimi YK üyeleriyle sınırlı kalmıştır.

Tekdüzelik/esneklik boyutunun araştırılmasında şirketlerin muhasebe politikaları ve tahminleri esas alınmıştır. Tekdüze muhasebe kültüründe yürütülen muhasebe politika ve uygulamalarının zaman içerisinde tutarlı olması ve süreklilik göstermesi arzu edilmektedir. Tersinde ise yeni yöntem ve uygulamalara esneklik gösterilmektedir. Bu doğrultuda kapsanan zaman diliminde muhasebe politika ve tahminlerinde değişikliğe giden şirketlerin (hasılatın kaydedilmesi, finansal varlıkların sınıflandırılması, ölçüm değerlendirme ve faydalı ömür değişiklikleri vb.) esnek muhasebe kültürü; tahmin ve politikaları süreklilik gösteren şirketlerin de tekdüze muhasebe kültürü gösterdiği kabul edilmiş, buna göre değişkenler atanmıştır.

İmalat sanayi şirketlerine ait, açıklanan sistematikte araştırılan, muhasebe kültürü özellikleri aşağıdaki tabloda detaylı olarak görülmektedir.

Tablo 11. Bağımsız Değişkenlerin Dağılımı

Sıra	Şirket	PROF	ŞEFF	TUTC	TEKD
1	ACSEL	1	0	0	1
2	ADANA	1	0	0	1
3	ADEL	1	1	1	1
4	ADESE	0	1	0	1
5	AEFES	1	1	1	0
6	AFYON	0	1	0	1
7	AKCNS	1	1	1	1
8	AKSA	0	1	1	0
9	ALCAR	0	0	0	1
10	ALKA	0	0	0	1
11	ALKIM	0	0	0	1
12	ALYAG	1	1	0	1
13	ANACM	0	0	0	0
14	ANELE	1	1	0	1
15	ARCLK	1	1	1	0
16	ARSAN	0	0	0	1
17	ASLAN	1	0	0	1
18	ASUZU	1	0	1	0
19	ATEKS	0	0	0	1
20	ATPET	0	0	0	1
21	AVOD	1	0	0	1
22	AYES	0	0	1	1
23	AYGAZ	1	1	1	1
24	BAGFS	0	0	1	1

25	BAKAB	1	1	0	0
26	BALAT	0	0	1	1
27	BANVT	1	1	1	1
28	BASCM	1	0	1	1
29	BFREN	1	1	1	1
30	BOLUC	1	0	0	1
31	BOSSA	1	0	0	1
32	BRISA	1	1	1	0
33	BRKO	1	0	0	1
34	BRKSN	0	0	0	1
35	BRMEN	0	0	0	1
36	BRSAN	1	1	0	1
37	BSOKE	0	1	0	1
38	BTCIM	1	1	0	1
39	BUCIM	1	0	0	1
40	BURCE	1	0	0	1
41	BURVA	1	0	0	1
42	CCOLA	1	1	1	1
43	CELHA	1	1	1	1
44	CEMAS	1	0	0	1
45	CEMTS	1	0	0	1
46	CIMSA	1	1	1	1
47	CMBTN	1	1	1	1
48	CMENT	1	1	1	1
49	DAGI	0	0	0	1
50	DARDL	1	0	0	1
51	DENCM	1	0	0	1

52	DERIM	0	0	0	1
53	DESA	1	0	0	1
54	DEVA	0	1	1	1
55	DGZTE	1	0	0	1
56	DIRIT	0	0	0	1
57	DITAS	1	0	0	1
58	DMSAS	1	0	0	1
59	DOBUR	1	1	1	1
60	DOGUB	1	0	0	1
61	DURDO	0	0	0	1
62	DYOBY	1	0	0	0
63	ECILC	1	1	1	1
64	EDIP	1	1	0	1
65	EGEEN	1	0	0	1
66	EGGUB	0	0	0	1
67	EGPRO	1	1	0	1
68	EGSER	1	0	0	1
69	EKIZ	1	0	0	1
70	EMKEL	0	0	0	1
71	EMNIS	0	0	0	1
72	EPLAS	1	1	1	1
73	ERBOS	1	0	0	1
74	EREGL	1	1	0	0
75	ERSU	0	0	0	1
76	ETILR	0	0	0	1
77	FMIZP	1	1	0	1
78	FRIGO	0	0	0	1

79	FROTO	1	1	1	1
80	GENTS	0	0	0	1
81	GOLTS	1	1	0	1
82	GOODY	0	0	0	1
83	GUBRF	1	1	0	1
84	HATEK	0	0	0	1
85	HEKTS	1	0	1	0
86	HURGZ	1	1	1	1
87	IEYHO	0	1	0	1
88	IHEVA	0	0	0	1
89	IHGZT	0	0	0	1
90	IPEKE	0	0	0	1
91	IZMDC	1	0	0	1
92	IZOCM	1	0	0	1
93	JANTS	0	0	0	1
94	KAPLM	0	0	0	1
95	KARSN	1	1	1	1
96	KARTN	1	0	0	1
97	KENT	0	0	0	1
98	KERVN	1	0	0	1
99	KERTV	1	0	0	0
100	KLMSN	1	1	0	1
101	KNFRT	0	0	0	1
102	KONYA	1	0	0	1
103	KORDS	1	1	1	1
104	KOZAA	1	0	0	1
105	KOZAL	1	0	0	1

106	KRDMA	1	1	0	1
107	KRSAN	1	1	1	1
108	KRSTL	0	1	1	1
109	KRTEK	0	0	1	1
110	KUTPO	1	0	0	1
111	LUKSK	1	0	0	1
112	MAKTK	1	0	0	1
113	MEGAP	0	0	0	1
114	MEPET	0	0	0	1
115	MERKO	0	0	0	1
116	METRO	1	1	0	1
117	MNDRS	0	0	0	1
118	MRDIN	1	0	0	1
119	MRSHL	0	0	0	1
120	NIBAS	1	1	0	1
121	NUHCM	1	1	0	1
122	OLMIP	1	1	1	1
123	ORMA	1	0	0	1
124	OTKAR	0	1	1	1
125	OYLUM	0	0	0	1
126	OZBAL	1	0	0	1
127	PARSN	1	1	0	1
128	PENGD	1	0	0	1
129	PETKM	1	1	1	1
130	PETUN	1	1	1	0
131	PINSU	1	1	1	0
132	PNSUT	1	1	1	0

133	PRKAB	0	1	1	1
134	PRKME	1	1	0	1
135	PRZMA	0	0	0	1
136	ROYAL	0	0	0	1
137	SAMAT	0	0	0	1
138	SANFM	0	0	0	1
139	SARKY	1	0	1	1
140	SASA	0	0	0	1
141	SAYAS	0	0	0	1
142	SELGD	1	0	0	1
143	SERVE	1	0	0	1
144	SEYKM	0	0	0	0
145	SILVR	1	0	0	1
146	SKTAS	1	0	0	0
147	SNPAM	1	0	0	1
148	SODA	1	1	0	1
149	SODSN	1	0	0	1
150	SONME	1	0	0	1
151	TATGD	1	1	1	1
152	TBORG	1	0	0	1
153	TIRE	0	1	0	1
154	TKURU	0	0	0	1
155	TMSN	1	0	0	1
156	TOASO	1	1	1	1
157	TRCAS	0	0	0	1
158	TRKCM	1	1	0	1
159	TTRAK	1	1	0	1

160	TUCLK	0	0	0	1
161	TUKAS	0	0	0	1
162	TUPRS	1	1	1	1
163	ULAS	0	0	0	1
164	ULKER	1	1	0	0
165	UNYEC	0	0	0	1
166	USAK	0	0	0	1
167	UZERB	1	0	0	0
168	VAKKO	1	0	0	1
169	VANGD	0	0	0	1
170	VESBE	1	1	1	1
171	VESTL	1	1	1	1
172	VKING	1	1	1	1
173	YAPRK	0	0	0	1
174	YATAS	1	0	0	1
175	YONGA	1	0	0	1
176	YUNSA	1	1	1	1
177	YYAPI	0	0	0	1
Toplam		111	65	46	159

Muhasebe Kültürü	Gösterge	Gözlem	Yüzde
PROFESYONEL	Bağ. Mali İşler	111	%62,71
STATÜKOCU		66	%37,28
ŞEFFAFLIK	İç Denetim	65	%36,72
GİZLİLİK		112	%63,27
TUTUCULUK	Kur. Risk Yönetimi	46	%25,98
İYİMSERLİK		131	%74,01
TEKDÜZELİK	Muh. Politika/Tahm.	159	%89,83
ESNEKLİK		18	%10,16
Toplam		177	%100

Yukarıdaki tabloda aktarılan bilgilerin gösterdiği gibi araştırmanın örneklemini oluşturan şirketlerden 111 tanesinde profesyonellik; 65 tanesinde şeffaflık özelliklerinin görüldüğü tespit edilmiştir. 46 şirkette risklerin yönetimi ve belirlenmesi bakımından muhafazakar muhasebe kültürü gözlemlenirken; 159’u tutarlı muhasebe politika ve tahminleri uygulayarak tekdüzelik kültürü göstermiştir. 177 şirketten 24’ünün bu özelliklerden dördünü de gösterdiği belirlenirken; 2 şirkette hiçbirinin gözlenmediği saptanmıştır. Ayrıca bağımsız değişkenlere ilişkin diğer tanımlayıcı istatistikler aşağıdaki gibidir.

Tablo 12. Bağımsız Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikler

	Değişkenler			
	PROF.	ŞEFF.	TUTC.	TEKD.
Ortalama	0,629834	0,371271	0,254144	0,899448
Medyan	1,000000	0,000000	0,000000	1,000000
Std. Sapma	0,483116	0,483412	0,435619	0,300902
En Yüksek	1,000000	1,000000	1,000000	1,000000
En Düşük	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000
Skewness (Çarpıklık)	-0,537784	0,532881	1,129391	2,656473
Kurtosis (Basıklık)	1,289212	1,283962	2,275523	8,056849
Gözlem Sayısı	885	885	885	885

Araştırmada kullanılan değişkenler açıklanırken dikkat edilmesi gereken bir diğer önemli nokta bu değişkenlerin birbirlerinden etkilenip etkilenmediğidir. Bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla korelasyon testi gerçekleştirilmiştir. Aşağıdaki tabloda bağımsız değişkenlere ilişkin korelasyon katsayıları ve t-istatistiği değerleri gösterilmiştir.

Tablo 13. Bağımsız Değişkenlere Ait Korelasyon Matriksi

Korelasyon t-Testi Sonuçları	PROF.	ŞEFF.	TUTC.	TEKD.
PROF.	1,000000 -----			
ŞEFF.	0,352285 11.31128	1,000000 -----		
TUTC.	0,210975 6.485760	0,549504 19.76391	1,000000 -----	
TEKD.	-0,142184 -4.316479	-0,130912 -3.968063	-0.184589 -5.643891	1,000000 -----

Tabloda görülen değişkenler arası ilişkiler iki değişken arasında hesaplanan korelasyon katsayıları (0-1 arasındaki r değerleri) üzerinden yorumlanabilir. Bu katsayının sıfıra yakın olduğu durumlarda ilişkinin olmadığı veya çok zayıf ilişki bulunduğu sonucuna varılır. Araştırmanın değişkenleri arasındaki en dikkate değer ilişki şeffaflık ve tutuculuk değişkenleri arasında görülen orta düzeyde (r: 0, 54) kabul edilebilecek ilişkidir. Diğer değişkenler arasındaki ilişkiler zayıf veya çok zayıf düzeydeyken şeffaflık-tutuculuk arasında gözlenen korelasyon bu iki değişkenin birlikte değişim derecesinin önemli olduğunu ifade etmektedir. Araştırmanın bulguları değerlendirilirken bu ilişkinin etkileri açıklanmıştır.

4.4. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Çalışmada finansal raporlama kalitesine muhasebe kültürüne bağlı değişkenlerin etkisini incelemek amacıyla sağkalım analizi (survival analysis) uygulanmıştır Literatürde sağkalım, hayatta kalma veya yaşam analizi isimleriyle tanımlanan bu metot ilgilenilen olayın belirli bir başlangıç noktasından itibaren

gerçekleşmesine kadar geçen sürede elde edilen verileri analiz etmekte kullanılmaktadır. Analizde temel olan bu verilere bağlı olarak başarısızlık süreleri veya yaşam sürelerinin incelenmesidir (Saygı 2007: 4-5).

Sağkalım analizinin ilk uygulamaları ikinci dünya savaşı döneminde askeri teçhizatların güvenilirliği üzerinde başlamış; günümüzde en yaygın sağlık bilimlerinde kullanılmakla birlikte fen ve sosyal bilimlerde devam etmektedir. Yöntemin farklı kullanım alanları arasında tıp, biyoistatistik, sosyoloji, ekonometri, iktisat, kalite ve risk analizleri yer almaktadır. Yaşam süresi tıp alanında hastanın ölümüne kadar geçen süre; mekanik sistemlerin kalitesinde bir parçanın bozuluncaya kadar geçen süre; ekonomide bir işyerinin faaliyetlerini sürdürebildiği süre; risk analizinde trafik veya maden kazası oluncaya kadar geçen süre olarak kullanılabilir. Sağkalım analizinde temel amaçlar (Vupa Çilengiroğlu, 2019: 38; Karakoç Kanıbol, 2019: 33-34):

- Aynı olmayan zamanlarda yaşam olasılığı öngörülerini elde etmek,
- Farklı grupların yaşam süresi dağılımlarını karşılaştırmak ve
- Yaşam süresi ile bu süreye etki eden faktörler arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır.

Bu yöntemde araştırma periyodunu kapsayan t gibi bir sürede izlenen n sayıda olgudan elde edilen yaşam sürelerinin dağılımı izleyerek yaşam süresini etkileyen veya etkilemesi muhtemel değişkenleri içeren modeller kurmak ve bu modellere göre değişkenleri açıklamak amaçlanmaktadır (Özdamar, 2019: 480). Sağkalım çözümlemelerinde problem ele alınırken izlenen yollar; parametrik yaşam analizi dağılımı ve verilere dayalı hipotez testlerinin oluşturulmasını, parametrik olmayan modellemelerde tahminleme yapılmasını ve başarısızlık zamanlarıyla açıklandığı düşünülen farklı değişkenlerin yer aldığı modellerin kurulmasını içermektedir (Saygı, 2007: 21).

Araştırmamızda sağkalım analizi muhasebe kültürünün finansal raporlama kalitesine nasıl etki ettiğini göstermek üzere kullanılmıştır. Analizdeki yaşam süreleri veya başarısızlık süreleri çalışmamızda hipotezlerdeki bağımlı değişken olan finansal raporlama kalitesini, işletmelerin ne kadar süreyle kaliteli finansal raporlama sağlayarak faaliyetlerini sürdürebileceğini temsil etmektedir. Bu şekilde kazanç kalitesi üzerinden ölçümlenen (kazançların sürekliliği, tahmin edilebilirliği,

değişkenliği, düzlüğü) kaliteli finansal raporlamanın hangi şirkette ne kadar sağlanabileceği yaşam süreleriyle tespit edilip; muhasebe kültürünün etkilerini inceleme imkanına erişilmiştir.

Analizin yaygın kullanıldığı alanlardan örneklemek gerekirse, bir hastanın tedavisine etki eden ilaçlar veya risk faktörleri araştırılırken sağkalım analizi hastanın sağlıklı ömrünün bu faktörlere bağlı olarak nasıl değişebileceğini ortaya koymaktadır. Çalışma ile bu örnek vaka arasında analoji yapıldığında yöntem daha açık anlaşılabilir. Finansal raporlama kalitesine ait yaşam süreleri tıpkı bir hastanın sağlıklı ömrüne benzetilebilir; diğer yandan muhasebe kültürüne bağlı değişkenler ise faaliyet süresince etki eden risk faktörleri olarak düşünülebilir.

4.4.1. Cox Regresyon Yöntemi

Cox Regresyon Yöntemi veya Cox Orantılı Riskler Regresyon Yöntemi olarak bilinen bu yöntemin sağkalım analizlerinde geniş bir kullanım alanı bulunmaktadır. Yaşam zamanının modellenmesine dayanan bu yöntemle sağkalım analizi verilerini çözümlmek; bir takım faktör değişkenlerin yaşam zamanı üzerindeki etkilerini araştırmak mümkün olabilmektedir (Metin, 2016: 23).

Açıklayıcı değişkenler arasında oransal ilişkiler de bulunduğundan Cox regresyon modeline oransal hazard (risk) modeli de denmektedir. Her birime ait açıklayıcı değişken değerleri çalışma başında belirlenmelidir. Bu modelde değişkenlerin dağılımı ile ilgili kısıt bulunmamaktadır. Cox regresyon modelinde açıklayıcı değişkenlerin hazard fonksiyonu üzerindeki etkilerinin log-lineer (logaritmik olarak doğrusal) olduğu ve açıklayıcı değişkenlerin log-lineer fonksiyonu ile hazard fonksiyonu arasında çarpımsal bir ilişki bulunduğu kabul edilir (Lee ve Wang, 2003: 298; Özdamar, 2019: 496).

Sağkalım analizlerinde bu yöntem uygulanırken bağımlı değişkene etki eden bağımsız değişken sayısına göre Cox regresyon eşitlikleri aşağıdaki gibidir (Saygı, 2007: 66; Lee ve Wang, 2003: 16-18; Özdamar, 2019: 495-496; Kaya, 2017: 15):

Tek değişkenli model:

$$h(t) = [h_0(t)] x e^{\beta X_1} \text{ biçiminde,}$$

Çok değişkenli model:

$$h(t) = [h_0(t)] e^{(\beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \dots + \beta_n X_n)} \text{ biçiminde ifade edilir.}$$

Bu modeli basit bir dille açıklayacak olursak; z açıklayıcı değişkenler ve t 'de yaşam süresi olmak üzere: bir olayın (bireyin) z_i ortak değişkenlerine göre yaşam fonksiyonu $h(t; z)$ olarak tanımlanır. Açıklayıcı değişkenlere göre temel regresyon modeli $h(t; z) = h_0(t) \exp(\beta' z)$ şeklindedir. Burada β , regresyon katsayıları $h_0(t)$ ise $z = 0$ olduğunda yani hiçbir faktör etkisi bulunmadığında doğal riske maruz olan temel ölüm fonksiyonunu ifade etmektedir. Çalışmamızda kullanılan çoklu eşitlikte ise $X_1, X_2, \dots, X_n$ yaşam süresine etki eden ortak değişkenlerdir. Bunlar sürekli değişken biçiminde olabileceği gibi kategorik değişkenler de olabilir.

Araştırmada sağkalım analizinde kullanılan çoklu Cox regresyon modeli aşağıdaki gibi ifade edilebilir:

$$h(t_{FRK}) = [h_0(t_{FRK})] e^{(\beta_1 PROF. + \beta_2 ŞEFF. + \beta_3 TUTC. + \beta_4 TEKD.)}$$

Burada;

h_0 = temel birikimli hazard risk fonksiyonu ($z = 0$ iken)

t_{FRK} = Finansal raporlama kalitesi yaşam süresi

β_n = Regresyon katsayıları vektörü

$PROF.$ = Profesyonellik ortak değişkeni

$ŞEFF.$ = Şeffaflık ortak değişkeni

$TUTC.$ = Tutuculuk ortak değişkeni

$TEKD.$ = Tekdüzelik ortak değişkenini ifade etmektedir.

Analizde kaliteli finansal raporlamanın yaşam süresi hesaplamalarına ilişkin iki farklı bağımlı değişken kullanılmıştır. Bu bağımlı değişkenler şirketlerin 5'er yıllık vergi öncesi kâr ve faaliyet kârı rakamlarından türetilmiştir. Sağkalım analizine dahil edilen kar kalemlerinin her şirket için 5'er yıllık aritmetik ortalamaları alınmıştır; her yıl verisinin varyansı süreye oranlanarak sağkalım fonksiyonuna girişi yapılmıştır.

Neden-sonuç ilişkileri klasik regresyon yöntemiyle araştırılırken bağımlı değişken, bağımlı değişkene ait hata terimleri ve sürekli bağımsız değişken normal dağılımda olmalıdır. Bağımsız değişkenler arasında ilişki bulunmaması gereklidir. Fakat araştırılan olaydaki bağımlı değişken olan yaşam süreleri normal dağılımda değilse veya olayın gerçekleşmediği gözlemler bulunuyorsa klasik regresyon yerine Cox regresyon çözümlemesine başvurulur (Vupa Çilengiroğlu, 2019: 40).

4.4.2. Kaplan Meier Yöntemi

Kaplan ve Meier'in sağkalım fonksiyonunun tahminine ilişkin geliştirdiği Product-Limit metoduna dayanmaktadır. Kaplan Meier yöntemiyle özel bir sonuç olayı değerlendirmek için (yaşam süresinin sonlanması, faaliyetlerin sonlanması, kalitesizlik vb.) yapılan izleme çalışmalarında olay sıklığının zamana bağlı değişimi gösterilir. Yaşam olasılıklarının zamanı bir fonksiyon biçiminde tahmin edilir ve grafik olarak yansıtılır. Her olay zamanı için yeni bir olasılık tahmini yapılır, bu da sonuçta basamaklı bir yapı ortaya çıkarır (Saygı, 2007: 44).

Kaplan Meier yöntemi ilişkili olayların tahmin edilmesi için kullanılan parametrik olmayan bir yöntemdir. Gözlemlenen tüm bilgiyi sansürlü veya sansürsüz olarak analiz etmektedir. Bu yöntem gruplar arasındaki sağkalım fonksiyonlarını karşılaştırmak amacıyla kullanılır. Sağkalım veri analizlerinde dağılımların şekille gösterilmesini sağladığından yaygın kullanım alanı bulmuştur. (Karakoç Kanıbol, 2019: 51).

4.5. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Araştırma hipotezleri Sağkalım Analizi (Survival Analysis) yöntemiyle Stata programında test edilmiştir. Finansal raporlama kalitesine etki ettiği ileri sürülen muhasebe kültürü faktörleri kategorik bağımsız değişkenler aracılığıyla incelenmiştir.

Kaliteli finansal raporlamanın yaşam süreleri vergi öncesi kâr ve faaliyet kârı üzerinden hesaplanmıştır. Sağkalım sürelerine etkileri incelenerek muhasebe kültürü değişkenlerinin finansal raporlama kalitesiyle ilişkisini tespit etmek mümkün olmuştur. Aşağıdaki tabloda vergi öncesi kara bağlı finansal raporlama kalitesinin yaşam süresine etki eden değişkenler görülmektedir.

Tablo 14. Sağkalım Analizi Cox Regresyonu Sonuçları 1

<i>Yatay Kesit: 177 İşletme</i>			<i>Gözlem Sayısı: 885 yıl-işl.</i>	
<i>Log likelihood: -5158, 442</i>			<i>LR chi2 (4): 159, 97</i>	
			<i>Prob > chi2: 0,0000</i>	
Bağımsız Değişkenler	Risk Oranı (HR)	Standart Hata	Z değeri	P değeri
PROF.	0, 7526290	0, 0577866	-3, 70	0, 000**
ŞEFF.	0, 5113523	0, 0462084	-7, 42	0, 000**
TUTC.	0, 9565836	0, 0886435	-0, 48	0, 632
TEKD.	1, 4911220	0, 1717264	3, 47	0, 001*
* %5 düzeyinde istatistiksel anlamlılığı göstermektedir.				
** %1 düzeyinde istatistiksel anlamlılığı göstermektedir.				

Tabloda finansal raporlama kalitesine ilişkili olduğu ileri sürülen değişkenlerin etki düzeyleri görülmektedir. Profesyonellik-statükoculuk, şeffaflık-gizlilik, ve tekdüzelik-esneklik boyutlarında toplanan muhasebe kültürü özellikleri ile finansal raporlama kalitesi arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulgulanmıştır. Buna karşın tutuculuk-iyimserlik boyutunda bu testte finansal raporlama kalitesine anlamlı bir etki tespit edilememiştir. LR testinin olasılık değeri

(prob>chi2: 0,0000) modelin açıklayıcılığının %5 önem düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir.

Aşağıdaki tabloda ise aynı sağkalım analizi sonuçları regresyon katsayıları (β) cinsinden gösterilmiştir. Bir önceki tabloda gösterilen risk oranları (hazard ratio) bu katsayıların e^{β_n} fonksiyonunu ifade etmektedir. Detaylı ifade etmek gerekirse, burada anlamlı ilişki tespit edilen her değişkendeki 1 birimlik değişimin risk oranlarına e^{β} kadar etki edeceği söylenebilir.

Tablo 15. Sağkalım Analizi Cox Regresyonu Sonuçları 2

<i>Yatay Kesit: 177 İşletme</i>			<i>Gözlem Sayısı: 885 yıl-ışl.</i>	
<i>Log likelihood: -5158, 442</i>			<i>LR chi2 (4): 159, 97</i>	
			<i>Prob > chi2: 0,0000</i>	
Bağımsız Değişkenler	Katsayı (β)	Standart Hata	Z değeri	P değeri
PROF.	-0, 2841829	0, 0767797	-3, 70	0, 000**
ŞEFF.	-0, 6706965	0, 0903651	-7, 42	0, 000**
TUTC.	-0, 0443871	0, 0926667	-0, 48	0, 632
TEKD.	0, 3995291	0, 1151659	3, 47	0, 001*
* %5 düzeyinde istatistiksel anlamlılığı göstermektedir.				
** %1 düzeyinde istatistiksel anlamlılığı göstermektedir.				

İlk olarak profesyonellik-statükoculuk boyutunda şirketlerin muhasebe kültürünün profesyonel özellik göstermesinin finansal raporlama kalitesine pozitif etki ettiği görülmektedir. Elde edilen sonuçlara göre; p-değeri < 0,05 bulunmuş, yokluk hipotezi (H_0 = Finansal raporlama kalitesi ile profesyonellik özelliği arasında anlamlı bir ilişki yoktur) reddedilmiştir. Bu durumda profesyonellik özelliğinin şirketlerin finansal raporlama kalitesine pozitif etki ettiği sonucuna varılabilir. Statükocu muhasebe kültürü gösteren şirketlerde ise profesyonelliğin bulunmaması finansal raporlama kalitesiyle ters ilişkilidir.

Hazard (risk) oranları yorumlandığında ise, bu değerlerin birden küçük olmasının başarısızlık riskini (araştırmamızda başarısızlık kaliteli finansal raporlamanın sona ermesi olarak tanımlanmıştır) azaltacağı ifade edilebilir. Bu

rakamlar test edilen tüm özellikler için temel olarak aşağıdaki rasyoyu göstermektedir:

$$\frac{\text{Hazard (deney grubu, özelliği gösterenler)}}{\text{Hazard (kontrol grubu, özelliği göstermeyenler)}}$$

Test sonuçlarına dönüldüğünde, profesyonellik özelliğinde $HR < 1$ olduğu görülmektedir. Bu çarpanın anlamı profesyonel muhasebe kültürünü yansıtan firmalarda başarısızlık riskinin daha düşük olduğu; yani kaliteli finansal raporlama yapma, kaliteli kazançlar açıklayabilme süresinin uzadığıdır. Profesyonellik özelliğine ilişkin bulgular katsayılar üzerinden de yorumlanabilir. Değişkene ilişkin katsayının üstel fonksiyonu, e^{β^1} , bu boyuttaki hazard oranını ($\sim 0,75$) vermektedir. Profesyonellik özelliğinin görülmesi başarısızlık riskini düşürmekte, kaliteli finansal raporlamaya ilişkin yaşam süresini uzatmaktadır.

Analizin bu bölümünde kazanç kalitesi vergi öncesi kar üzerinden hesaplanmıştır ve profesyonelliğin sürekli, tahmin edilebilir, değişkenliği az, istikrarlılığı fazla kazançların oluşmasına katkı sağladığı sonucuna varılmıştır.

İkinci sırada şeffaflık-gizlilik boyutunda kültürel özelliklerin finansal raporlama kalitesine etkisi incelenmiştir. Şirketlerin şeffaf muhasebe kültürü özelliği göstermesinin finansal raporlama kalitesine pozitif etkisi olduğu bulgulanmıştır. Analiz sonuçlarında; p-değeri $< 0,05$ bulunmuştur. Yokluk hipotezi (H_0 = Finansal raporlama kalitesi ile şeffaflık özelliği arasında anlamlı bir ilişki yoktur) reddedilmiştir. %1 önemlilik düzeyinde şeffaf muhasebe kültürünün şirketlerin finansal raporlama kalitesine olumlu etki ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Gizlilik özelliğinin görüldüğü şirketlerde ise şeffaflığın bulunmamasının kaliteli finansal raporlamaya olumsuz etki ettiği görülmüştür.

Hazard (risk) oranları değerlendirildiğinde, şeffaflık bağımsız değişkeni için bu değerin birden küçük olduğu görülmektedir, $HR < 1$. Bu oran; şeffaflık özelliğini gösteren şirketlerin finansal raporlama kalitesine ait yaşam sürelerinin, göstermeyenlere oranla daha uzun olduğu anlamına gelmektedir. Cox regresyonu katsayıları yorumlandığında ise şeffaflık-gizlilik boyutundaki değişken katsayısının üstel fonksiyonunun, e^{β^2} , bu boyuttaki hazard oranını ($\sim 0,51$) verdiği

görülmektedir. Yani şeffaflık özelliğini gösteren şirketlerde, göstermeyen şirketlere göre başarısızlık riskini ifade eden risk oranı daha düşük, yaşam süresi daha uzundur. Şeffaflık özelliği istatistiksel olarak anlamlı düzeyde kaliteli raporlamaya katkı sağlamaktadır.

Bir diğer boyut olan tutuculuk-iyimserlik özellikleri ile finansal raporlama kalitesi arasında anlamlı bir ilişki olmadığı bulgulanmıştır. Elde edilen sonuçlarda; p-değeri $> 0,05$ bulunmuş, bu durumda yokluk hipotezi (H_0 = Finansal raporlama kalitesi ile tutuculuk özelliği arasında anlamlı bir ilişki yoktur) kabul edilmiştir.

Şirketlerin finansal raporlama kalitesi sağkalım fonksiyonu üzerinde tutuculuk veya iyimserlik özelliklerinin anlamlı bir etkisi gözlenmemiştir. Buradan hareketle tutucu (muhafazakâr) muhasebe kültürünün ilişkilendirildiği belirsizlikten kaçınma eğilimi ve buna ilişkin risk yönetimi göstergelerinin raporlama kalitesine yansımadağı ya da en azından ölçülen periyotta ayırt edici bir farklılık oluşturmadığı sonucuna varılabilir. Fakat değişkenler arasındaki ilişkileri gösteren korelasyon testi dikkate alındığında tutuculuk özelliği ile şeffaflık özelliğine ilişkin gözlemlerde önemli korelasyon olduğu görülmektedir. Tutuculuk özelliğinin gözlemlendiği şirketlerin birçoğunda şeffaflık özelliği de gözlemlenmiştir, $r: 0,54$ korelasyon katsayısı bu iki değişkenin birlikte değişim ölçüsünü ifade etmektedir. Dolayısıyla analiz sonuçlarında bu boyutta anlamlı ilişki tespit edilememesi değişkenin şeffaflık-gizlilik boyutuyla etkileşimli olmasına bağlanabilir. Muhasebe/finansal raporlama sistemlerinde risklerin öngörülmesinin finansal rapor sonuçlarına ve finansal performansa yansımalarının zaman alacağı da bir gerçektir. Daha uzun vadeli karşılaştırmaların yapılması, değişkendeki korelasyondan kaynaklı etkileri azaltmak için farklı göstergelerden yararlanılmasıyla bu özelliğin etkileri tekrar araştırılabilir.

Tekdüzelik-esneklik boyutunda ise yine finansal raporlama kalitesiyle anlamlı ilişki bulgulanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre; p-değeri $< 0,05$ bulunmuş, yokluk hipotezi (H_0 = Finansal raporlama kalitesi ile tekdüzelik özelliği arasında anlamlı bir ilişki yoktur) reddedilmiştir.

Fakat hazard oranlarına bakıldığında bu ilişkinin ters yönlü olduğu görülmektedir. $HR > 1$ oranı, esnek muhasebe kültürü gösteren şirketlerde başarısızlık riskinin daha düşük olduğunu dolayısıyla finansal raporlama kalitesinin daha yüksek olduğunu ifade etmektedir. Cox regresyonu katsayıları incelendiğinde

tekdüzelik-esneklik boyutundaki katsayının üstel fonksiyonunun, e^{β^4} , bu boyuttaki hazard oranını verdiği ($\sim 1, 49$) görülmektedir. Başarısızlık riskini ifade eden hazard oranı esneklik özelliği gösteren şirketlerde, tekdüzelik özelliği gösterenlere göre daha düşüktür. Esneklik özelliği gösteren şirketlerde yaşam süresi daha uzundur; bu özellik istatistiksel olarak anlamlı düzeyde kaliteli finansal raporlamaya katkı sağlamaktadır.

Bu boyuttaki bulgular nispeten teorik beklentilerle çelişmektedir. Çünkü tekdüze muhasebe kültürünün öngördüğü sabit muhasebe uygulamaları, politikaları ve tahminleri kaliteli finansal raporlama açısından arzu edilen bir durumdur. Bununla birlikte esneklik özelliğinin gerektirdiği şirketlerin kendilerine özgü durumlarda farklı uygulamalar yürütebilmesi, muhasebe politika ve tahminlerini değiştirip güncelleyebilmesi karşılaştırılabilirliği sağlamak amacıyla yapılmaktadır. Analiz sonuçlarına göre esneklik özelliğini gösteren şirketlerde yapılan değişiklikler finansal raporlama sonuçlarına bir tutarsızlık olarak yansımamıştır. Aksine örneklemede tekdüzelik yerine esneklik özelliği gözlemlenen şirketlerde kazanç kalitesi artmış, kaliteli finansal raporlama yaşam süresi uzamıştır.

Aşağıdaki tabloda Bootstrap örnekleme olarak bilinen, veri setinden rassal yeniden örneklemeler yapılması sonucu modelin istikrarlı test edilmesine yardımcı olan metodun aynı analizde uygulanması görülmektedir. Bu yöntemle elde edilen Wald testi sonuçları aşağıda görülmekte ve analizin temel bulgularını desteklemektedir.

Tablo 16. Sağkalım Analizi Cox Regresyonu Sonuçları 3 (Bootstrap metodu)

<i>Yatay Kesit: 177 İşletme</i>			<i>Gözlem Sayısı: 885 yıl-işl.</i>	
<i>Log likelihood: -5158, 442</i>			<i>Wald chi2 (4): 145, 18</i>	
			<i>Prob > chi2: 0,0000</i>	
Bağımsız Değişkenler	Gözlemlenen Risk Oranı (HR)	Bootstrap Standart Hatası	Z değeri	P değeri
PROF.	0, 7526290	0, 0548398	-3, 90	0, 000**
ŞEFF.	0, 5113523	0, 0432235	-7, 93	0, 000**
TUTC.	0, 9565836	0, 1008708	-0, 42	0, 674
TEKD.	1, 4911220	0, 2132143	2, 79	0, 005*

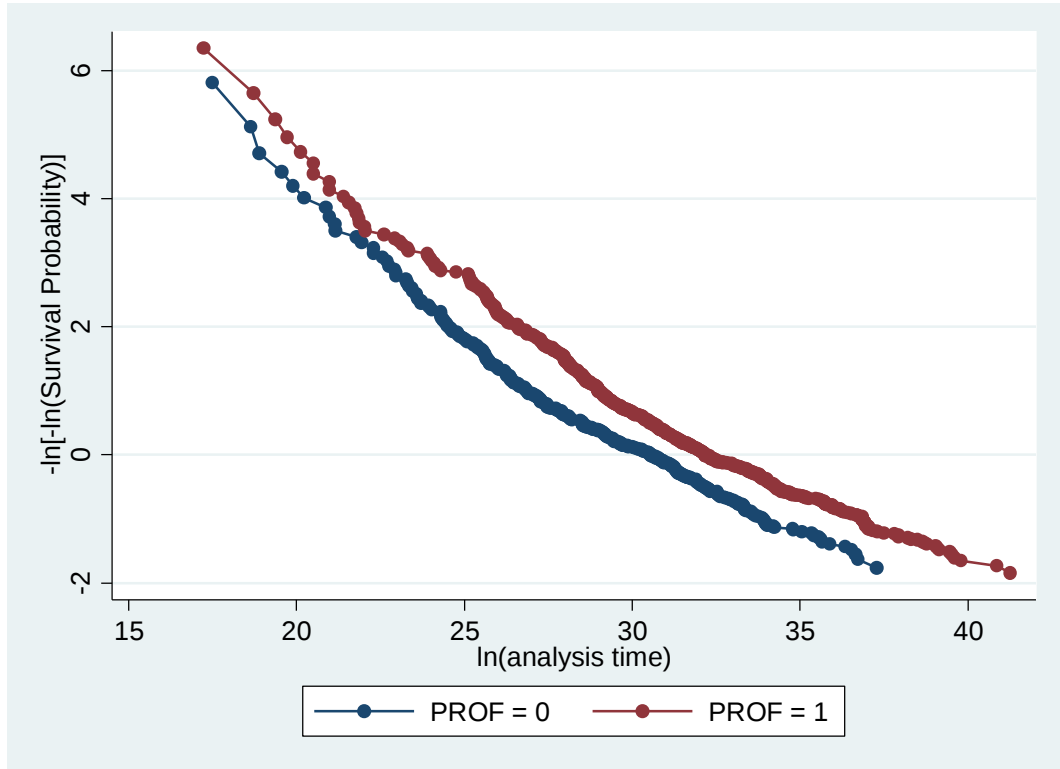
*** %5 düzeyinde istatistiksel anlamlılığı göstermektedir.**

**** %1 düzeyinde istatistiksel anlamlılığı göstermektedir.**

Sağkalım analizlerinde finansal raporlama kalitesi ile muhasebe kültürü değişkenlerinin etkileşimini orantılı hazard (risk) regresyon yönteminin grafiksel değerlendirmesiyle de ortaya koymak mümkündür. Regresyonun grafiksel değerlendirmesi ilk olarak profesyonellik-statükoculuk boyutuyla ilgili gerçekleştirilmiştir.

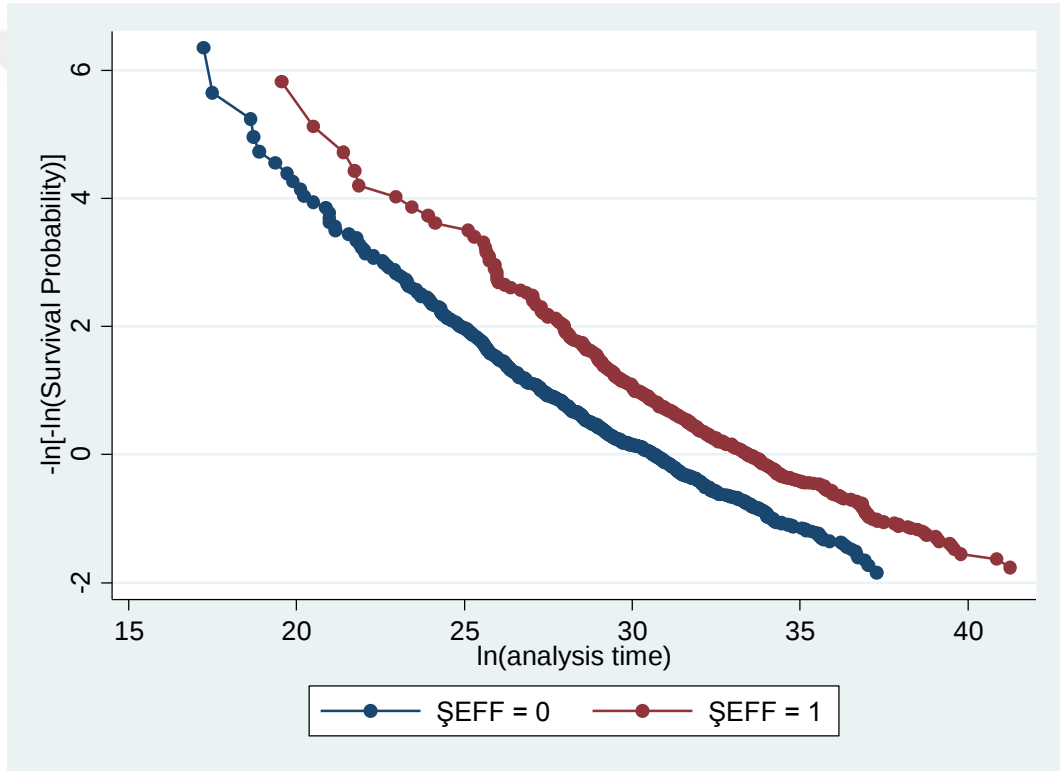
Aşağıdaki Şekil 7.'de analiz sonuçlarının grafik üzerinde gösterilmesine yer verilmiştir. Grafikler Stata programından elde edilmiştir. Şekildeki eğriler profesyonellik özelliğini gösteren ve göstermeyen şirketlerin finansal raporlama kalitesi yaşam sürelerini ve başarısızlık risklerini temsil etmektedir. Bu yöntemle profesyonellik özelliği göstermeyen yani statükocu muhasebe kültüründe kabul edilen şirketlere göre özelliğin gözlemlendiği şirketlerin sağkalım olasılıklarının arttığı görülmektedir. Özelliğin gözlemlenmesiyle eğri anlamlı düzeyde sağ tarafa kaymıştır. Kaliteli finansal raporlamanın ömrünün profesyonel muhasebe kültürünü yansıtan şirketlerde daha fazla olduğu bu şekilde de ortaya konmuştur.

Şekil 7. Profesyonellik-Statükoculuk Boyutu Grafiksel Değerlendirme

Bir sonraki şekilde şeffaflık-gizlilik boyutunda yapılan analizler grafiğe dökülmüştür. Aşağıdaki Şekil.8’de şeffaflık ortak değişkeninin gözlemlendiği şirketlerde, şeffaflık özelliğinin gözlemlenmediği, gizliliğin baskın olduğu şirketlere göre finansal raporlama kalitesi yaşam süresinin uzadığı görülmektedir. Sağkalım olasılıkları şeffaflığın gözlemlendiği şirketlerde anlamlı ölçüde daha fazladır. Şeffaf muhasebe kültürünün etkisi önceki değişkenle ilgili gözlemlere benzer şekilde eğrinin sağa kaymasına, başarısızlık risklerinin azalmasına sebep olmuştur.

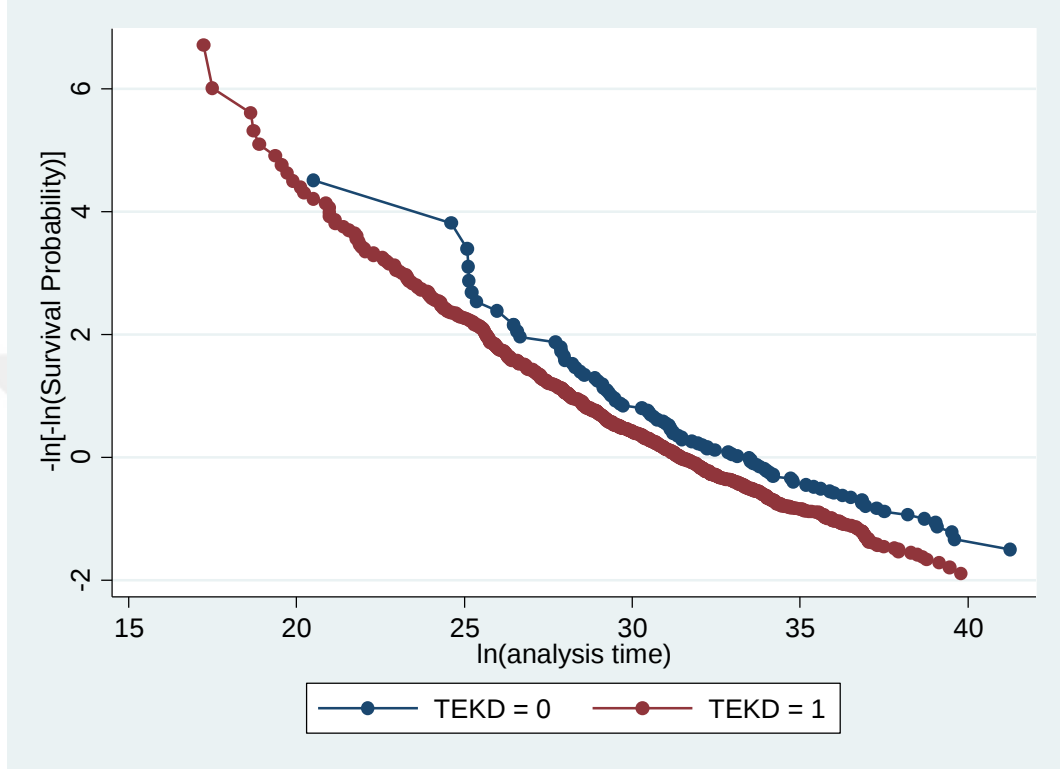
Şekil 8. Şeffaflık-Gizlilik Boyutu Grafikselsel Değerlendirme

Aşağıdaki Şekil 9.’da ise anlamlı ilişki tespit edilen diğer boyut olan tekdüzelik-esneklik boyutuna ait yaşam süreleri ve sağkalım olasılıkları verilmiştir. Grafikte görüldüğü gibi finansal raporlama kalitesi ile tekdüzelik-esneklik özellikleri arasında anlamlı ilişki mevcuttur. Analiz sonuçlarına göre esnek muhasebe kültürü gözlemlenen şirketlerin finansal raporlama kalitesi anlamında başarısızlık riski daha düşüktür. Tekdüzelik özelliğinin gözlemlenmesi kaliteli finansal raporlama sürelerini

uzatmamaktadır. Bu değişkende esnek muhasebe kültürü özelliklerinin finansal raporlama kalitesi açısından olumlu etkileri olduğu sonucuna varılmıştır.

Şekil 9. Tekdüzelik-Esneklik Boyutu Grafikselleştirme

Araştırmanın derinleştirilmesi amacıyla, sağkalım analizi bağımlı değişkenin faaliyet kârı üzerinden hesaplandığı verilere de uygulanmıştır. Böylece tespit edilen ilişki ve etkileri iki farklı kazanç ölçütü üzerinden geliştirilen fonksiyonlarda karşılaştırma imkânı olmuştur. Kazanç kalitesinin esas faaliyet kârı üzerinden hesaplanması bazı kalemlerin tekrar etmeme ihtimalini dikkate alarak, sonuçta süreklilik arz eden nakit akışlarının etkisini artırmaktadır. Tekrar etmeyen tahakkukların modelden çıkarılması sürdürülebilir performansın raporlanmasında daha hassas bir ölçüt sağlayacaktır.

Aynı yöntem bağımlı değişkenin faaliyet karı kullanılarak hesaplanması durumunda muhasebe kültürüne ilişkin faktörlerin etkisini tespit etmek amacıyla uygulanmıştır. Aşağıdaki tabloda Cox orantılı riskler regresyonuyla ulaşılan sağkalım analizi sonuçları aktarılmıştır.

Tablo 17. Sağkalım Analizi Cox Regresyonu Sonuçları 4

<i>Yatay Kesit: 177 İşletme</i>			<i>Gözlem Sayısı: 885 yıl-işl.</i>	
<i>Log likelihood: -5165, 8328</i>			<i>LR chi2 (4): 153, 51</i>	
			<i>Prob > chi2: 0,0000</i>	
Değişkenler	Risk Oranı (HR)	Standart Hata	Z değeri	P değeri
PROF.	0, 8327101	0, 0638769	-2, 39	0, 017*
ŞEFF.	0, 4789667	0, 0445373	-7, 92	0, 000**
TUTC.	0, 9444347	0, 0879903	-0, 61	0, 539
TEKD.	1, 2629820	0, 1424455	2, 07	0, 038*
* %5 düzeyinde istatistiksel anlamlılığı göstermektedir.				
** %1 düzeyinde istatistiksel anlamlılığı göstermektedir.				

Faaliyet kârını dikkate alan analiz sonuçları vergi öncesi kârı dikkate alan analiz sonuçlarıyla büyük ölçüde örtüşmektedir. Modelin açıklayıcılığı (prob>chi2: 0,0000) %5 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Muhasebe kültürü değişkenlerine ilişkin bulgular bu analiz neticesinde desteklenmiştir.

Finansal raporlama kalitesiyle; profesyonellik-statükoculuk, şeffaflık-gizlilik, tekdüzelik-esneklik boyutları arasında anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Sonuçta profesyonellik, şeffaflık ve esneklik özelliği gözlemlenen şirketlerde kaliteli finansal raporlama yaşam süresi daha uzun, başarısızlık riskleri daha düşük çıkmıştır. Bu özelliklerle finansal raporlama kalitesi arasındaki pozitif ilişki bağımlı değişken faaliyet kârı üzerinden hesaplandığında da devam etmektedir.

Bootstrap yeniden örnekleme metodu uygulandığında da sonuçlar değişmemekte, bu metotla yapılan testlerin analiz sonuçlarıyla örtüştüğü Tablo 18.'de görülmektedir.

Tablo 18. Sağkalım Analizi Cox Regresyonu Sonuçları 2 (Bootstrap metodu)

Yatay Kesit: 177 İşletme			Gözlem Sayısı: 885 yıl-işl.	
Log likelihood: -5165, 8328			Wald chi2 (4): 153, 81	
			Prob > chi2: 0,0000	
Değişkenler	Gözlemlenen Risk Oranı (HR)	Bootstrap Standart Hatası	Z değeri	P değeri
PROF.	0, 8327101	0, 0656400	-2, 32	0, 020*
ŞEFF.	0, 4789667	0, 0340423	-10, 36	0, 000**
TUTC.	0, 9444347	0, 0784616	-0, 69	0, 491
TEKD.	1, 2629820	0, 1378527	2, 14	0, 032*
* %5 düzeyinde istatistiksel anlamlılığı göstermektedir.				
** %1 düzeyinde istatistiksel anlamlılığı göstermektedir.				

Aşağıdaki tabloda araştırma sonucu bulgularan değişkenler arasındaki ilişkiler ve yönleri özet bir şekilde belirtilmiştir. Profesyonellik ve şeffaflık özelliklerinin raporlama kalitesine olumlu etkileri bulunurken, statükoculuk ve gizlilik özelliklerinin etkileri negatiftir; esnek raporlama kültürünün tutarsızlığa sebep olmadığı ve etkilerinin pozitif olduğu görülürken; tutuculuk-iyimserlik boyutunda araştırma kapsamında anlamlı bir etki bulgulanamamıştır.

Tablo 19. Değişkenler İlişki Matrisi

	Ortak Değişken	FİNANSAL RAPORLAMA KALİTESİNE ETKİ
MUHASEBE KÜLTÜRÜ ÖZELLİĞİ	Profesyonellik	Pozitif +
	Statükoculuk	Negatif -
	Şeffaflık	Pozitif +
	Gizlilik	Negatif -

Tutuculuk	Anlamlı İlişki
	Bulgulanmamıştır
İyimserlik	Anlamlı İlişki
	Bulgulanmamıştır
Tekdüzelik	Negatif
	-
Esneklik	Pozitif
	+

4.6. ARAŞTIRMANIN KISITLARI

Araştırma kapsamı Borsa İstanbul imalat sanayi şirketlerini ve bu şirketlerin 2013'den 2017 yılı sonuna kadar olan 5 yıllık verilerini içermektedir. Analiz sonuçlarında ortaya çıkan bulgular belirtilen tarih aralığında söz konusu şirketler için geçerlidir. Kapsam yatay ve dikey olarak genişletilip, bulguların geçerliliğinin daha yaygın olması sağlanabilir. Bunların dışında çalışmanın belli başlı sınırlılıkları aşağıdaki maddeler halinde sıralanabilir:

- Araştırmada veri kaynağı olarak yararlanılan finansal raporlar şirketlerin bağımsız denetimden geçmiş finansal tablolarıdır. Nihai rakamların güvenilirliği ve sunulan bilgilerin uluslararası muhasebe/finansal raporlama standartlarına uygunluğu konusu bağımsız denetim raporlarıyla onaylıdır. Dolayısıyla finansal bilginin niteliksel özelliklerinin temelde sağlandığı varsayılmıştır.
- Muhasebe kültürüne ilişkin özellikler araştırma modelinde kukla değişkenlerle temsil edilmiştir. Muhasebe kültürü kavramı çok boyutlu ve yüksek görecelilik içeren bir kavramdır. Bir özelliği yansıtan çok sayıda organizasyon arasında görecelilikler olması doğaldır. Araştırmada kategorik değişkenlerin kullanılmasının amacı baskın görülen özelliğin raporlama kalitesine etkisinin incelenmesidir. Göstergeler çoğaltılabilir, farklılaştırılabilir.

- Kazanç kalitesi hesaplamaları yapılırken yararlanılan rakamların hilelere veya kazanç yönetimi amaçlı manipölasyonlara maruz kalmadığı ve bu konunun bağımsız denetimin sorumluluğunda olduğu kabul edilmiştir.

4.7. ARAŞTIRMANIN LİTERATÜRE KATKISI

Çalışmada finansal raporlama kalitesinin muhasebe kültürüne bağlı faktörlere göre nasıl değişeceği araştırılmıştır. Borsa İstanbul'daki 177 şirkette finansal raporlama kalitesinin ölçülmesi ve ekonometrik model aracılığıyla muhasebe kültürü faktörleriyle ilişkisinin incelenmesi gerçekleştirilmiştir.

İki kavram arasındaki nedensellik bağı araştırılırken literatüre özgün katkılarda bulunmaya önem verilmiştir. Bugüne kadar yapılan çalışmalarda muhasebe kültürünün teorik araştırmalarının ağır bastığı görülmektedir. Bununla birlikte muhasebe kültürü organizasyonlar üzerinden araştırılan bir kavram olmasına rağmen çalışmalarda genellikle ülkeler bazında karşılaştırmalara yer verilmiştir. Ülkeler bazındaki farklılıkların geçerliliğini korumasının yanında, bu kavramın teorileştirildiği dönemden bu yana organizasyonlarda, kurumların yapılarında büyük değişiklikler olmuştur. Çokuluslu şirketler yaygınlaşmış şirketlerin sermaye ve ortaklık yapılarında yabancı ortaklar, sermayedarlar etkili hale gelmiştir; yöneticiler ve yatırımcılar da artık çokuluslu kimliktedirler. Çalışmanın muhasebe/finansal raporlama literatürüne özgün katkıları aşağıdakilerden oluşmaktadır:

- Muhasebe kültürü kavramı ve özellikleri ampirik bulgulara dayalı kurumlar bazında somutlaştırılmıştır.
- Kaliteli finansal raporlamanın muhasebe kültürüne bağlı faktörlerden etkilendiği ispatlanmıştır.
- Farklı alanlarda başarılı çözümlemeler sağlayan sağkalım analizi yöntemi muhasebe literatüründe kullanım imkânı bulmuştur.
- Finansal raporların değerlendirilmesinde standart ya da düzenlemelere atfedilen kriterlerin dışında muhasebe kalitesi, muhasebe yapılanmaları ve yönetimini içeren bir yaklaşım ortaya konmuştur.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Finansal raporların ihtiyaca uygun, yanılgılara neden olmayacak şekilde değerlendirilmesi, yatırım ve yönetim kararlarının sağlıklı bir şekilde verilebilmesine; finansal istikrarın yakalanmasına katkı sağlayacaktır. Finansal istikrar sermaye piyasalarının, bu piyasaların içinde yer alan kurumların ve bilgi kullanıcılarının oluşabilecek risklere, dalgalanmalara karşı dayanıklı olmasına bağlıdır.

Sermaye piyasalarında güvenilirlik ve tasarruf sahiplerinin aktif katılımı için kaliteli muhasebe ve finansal raporlama bilgisi gereklidir. Finansal raporlama kalitesi bu ihtiyaca cevap vermek amacıyla geliştirilmiş bir ölçüttür. Finansal raporlarda sunulan bilgilerin niteliksel özelliklerinin uygunluğu, finansal rapor sonuçlarının işletme performansını yansıtmada, gelecek dönem performanslarını tahmin etmede, işletme değerini gerçekçi aktarmadaki yeterliliği finansal raporlama kalitesini belirlemektedir. Kaliteli finansal raporlamayla finansal rapor sonuçlarının kullanıcılarına yol göstericiliği artmaktadır. Sürekliliği, tahmin edilebilirliği, istikrarlılığı ve açıklama gücü yüksek, düşük değişkenlikte kaliteli kazançlar sunulmakta fırsatçı kar yönetiminin önüne geçilmektedir.

Muhasebe sistemleri raporlamaya etki eden çevresel koşullar tarafından şekillendirilmektedir. İşletmelere etki eden iç ve dış çevredeki farklılıklar sonucu farklı muhasebe kültürleri ortaya çıkmıştır. Finansal piyasalarda yaşanmaya devam eden aksaklıklar muhasebeyi şekillendiren çevresel farklılıkların finansal raporlama kalitesi üzerindeki etkileri ne olabilir sorusunu araştırmaya sevk etmiştir.

Çalışmada muhasebe kültürünün finansal raporlama kalitesiyle bağlantısı kurulmuştur. Muhasebe kültürü özelliklerinin finansal raporlama kalitesi üzerindeki etkilerini incelemek için dört farklı muhasebe kültürü boyutunda gruplanan karşılıklı özelliklerin yer aldığı farklı hipotezler oluşturulmuştur. Bu hipotezler halka açık şirketler üzerinde araştırılmıştır. Araştırmanın kapsamı Borsa İstanbul imalat sanayi endeksine dahil 177 şirketten oluşmaktadır. Değişkenlere ilişkin veriler şirketlerin yıllık finansal tablo ve açıklamalarından, yıllık faaliyet raporlarından ve kamuyu aydınlatma platformuna aktardıkları şirket bilgilerinden elde edilmiştir.

Araştırma hipotezlerinin değerlendirilmesi Sağkalım Analizi (Survival Analysis) yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Sağkalım veya Yaşam Analizi olarak adlandırılan bu yöntemle bir olayın başarısızlıkla sona erinceye kadarki yaşam süresince, sürece etki eden ortak değişkenlerin yarattığı farklılıkları gözlemlemek mümkün olmaktadır. Şirketlerin finansal raporlama kalitelerini sürdürebilecekleri yaşam süreleri dağılımları izlenerek, bu sürece etkisi olduğu düşünülen faktörler açıklanabilmektedir. Sağkalım analizlerinde veri setine uygunluğu sebebiyle Cox regresyon yöntemi uygulanmıştır.

Böylece gözlemlenen periyotta şirketlerin kaliteli kazançlar sunma kapasitesi yaşam sürelerine dönüştürülmüştür. Analiz sonuçlarında statükoculuk yerine profesyonel muhasebe kültürünün; gizlilik yerine şeffaflık özelliğinin ve tekdüzelik yerine esneklik özelliğinin gözlemlendiği şirketlerde bu yaşam sürelerinin uzadığı görülmüştür. Tutuculuk-iyimserlik boyutunda ise anlamlı bir ilişki bulgulanamamıştır. Muhasebe kültürüne ilişkin profesyonellik, şeffaflık ve esneklik özelliklerinin kaliteli finansal raporlama kapasitesini arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Aynı analiz yönteminde kazanç göstergeleri olarak vergi öncesi kâr ve esas faaliyet kârının kullanılmasının değişkenlerde bulgulan etkilerde bir değişiklik yaratmadığı görülmüştür. Söz konusu istatistikler için %5 ve %1 önem düzeyinde anlamlılık geçerlidir.

Araştırma sonuçlarının ortaya çıkardığı gerçekler genellikle standart ve düzenlemelerle ilgili durumlara atfedilen finansal raporlama kalitesinde oluşan ayırt edici farklılıklarda; işletmelerin mali yönetim yapılarının, iç denetim mekanizmalarının, muhasebe uygulamalarını düzenlerken gösterdiği adaptasyon kabiliyetinin etkisinin yoğun olduğudur. Buradan hareketle, finansal raporları değerlendiren en önemli kullanıcı gruplarından yatırımcılara alacakları kararlarda işletmelerin raporlanan rakamlarının ardında yatan muhasebe kültürü öğelerini dikkate almalarının önemi vurgulanmalıdır.

Elbette temel düzeyde bir finansal okur yazarlık seviyesine sahip olan yatırımcıların salt finansal raporları ve sonuçlarını inceleyerek şirketlerin muhasebe kültürlerini öngörmesi beklenemez. Yatırımcılar işletmelerin muhasebe kültürlerini çalışmada da yer verildiği gibi bazı göstergelerden yararlanarak (muhasebenin şirket

içinde nasıl örgütlendiği, raporlama süreçlerine etki eden yapılanmaları gibi) kavrayabilirler.

Muhasebe kültürü özelliklerinden profesyonelliğin sağlanması işletmelerin mali işler organizasyonu ve yönetimiyle yakından ilgilidir. Profesyonelliğin artırılması finansal raporlamanın merkezi yürütmenin (yönetim kurulu, icra kurulu) etki alanından bağımsız gelişmesiyle mümkündür. Bu doğrultuda mali işler/muhasebe bölümü idaresi mümkün olduğunca bağımsız yönetici ve uygulayıcıların sorumluluğunda olmalıdır. Şirket ortakları, yönetim kurulu üyeleri veya yönetim kurulu üyesi olan genel müdürlerin mali işler idaresinde bulunmasının finansal raporların kalitesini olumsuz etkilediği görülmüştür. Halka açık ortaklıklarda küçük aile işletmeciliği mantığının terk edilmesi önemlidir. Sahiplik-yönetim ve mali işlerin icrası birbirinden bağımsız yürütüldükçe profesyonellik özelliğinin artacağı ve bunun da finansal raporlama kalitesine olumlu yansıtacağı tahmin edilmektedir.

Şeffaflık özelliğinin etkileri göz önünde bulundurulduğunda finansal raporların kalitesinin artırılması bu özelliğin oluşması için temel şartları sağlayan iç denetim mekanizmalarının etkinliği ve bağımsızlığıyla mümkündür. Uzun süreli kaliteli kazançlar raporlama kapasitesine sahip işletmelerde iç denetimin ayrı bir birim olarak örgütlendiği ve yönetim ile yürütmeden bağımsız çalıştığı görülmektedir. Yönetimlerin iç denetimi sadece sembolik bir yükümlülük olarak algılaması yetersizdir. Finansal raporların oluşmasında hesap verebilirlik şeffaflık kültürüyle şirket içinde aktif hale getirilmelidir.

Araştırmada finansal raporların, kazançların kalitesine pozitif etkisi bulunan bir başka özellik esnekliktir. Sonuçlar esnek muhasebe kültürünün etkisindeki raporlamada muhasebe uygulamalarını düzenlerken belirlenecek yöntemlerde, yapılan tahminlerde, meydana gelen değişikliklere yönelik uyumun arttığı şeklinde yorumlanabilir. Yönetimlerin esnek muhasebe uygulamalarına yer vermesi karşılaştırılabilirlik ve tutarlılığı engellemek koşuluyla kaçınılacak bir durum değildir.

Özelliklerin değerlendirilmesinde yararlanılan göstergelerin dışında kalan ve finansal raporlama kalitesini etkileyebileceğini düşündüğümüz farklı konular arasında sermaye ve ortaklık yapıları ile bu yapıların gösterdiği dağılımlar, kurumsal

yönetişimin etkinliği ve buna bağlı göstergeler, finansal tablolarda konsolidasyonun etkileri, gönüllü açıklamaların düzeyi ayrıca içerik analizleri bulunmaktadır.

Kaliteli finansal raporlamanın çıktıları olarak finansal piyasalarda bilgi kullanıcıları arasında bilgi asimetrisinin azalması, sermaye maliyetlerinin düşürülmesi, yatırımlardaki verimliliğin artması, manipülasyon amaçlı fırsatçı kar yönetimi uygulamalarının önüne geçilmesi ve finansal raporlama sistemi aracılığıyla elde edilen bilgilerin sermaye piyasalarına daha fazla yansımaları beklenmektedir. Bu çalışmada temel amaç olan finansal raporlama kalitesiyle muhasebe kültürüne bağlı faktörler arasındaki ilişki aydınlatılmıştır. Araştırma gerçekleştirilirken muhasebe kültürü özelliklerinin ampirik gözlemlere dayalı somutlaştırılması ve sağkalım analizi yönteminin muhasebe alanında uygulanmasıyla finansal raporların değerlendirilmesine yönelik özgün bir yaklaşım sunulmaya çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

Abdelghany, K. E. (2005). Measuring the Quality of Earnings. *Managerial Auditing Journal*. 20(8-9): 1001-1015.

Achım, A. M., Chış, A. (2014). Financial Accounting Quality And Its Defining Characteristics. *SEA – Practical Application of Science*. 3(5): 93-98.

Akdoğan, N., ve Tenker, N. (2010). *Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri Genişletilmiş 12. Baskı*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Akgüç, Ö. (2017). *Mali Tablolar Analizi*. İstanbul: Avcıol Basım Yayım.

Alagöz, A. (2008). İşletmelerde İç Kontrol Sisteminin Önemi ve Denetim Komiteleri ile İç Denetim Birimi İlişkisinin Hata ve Hilelerin Önlenmesindeki Rolü. Güncel İşletmecilik Konuları (ss. 95-126). Konya: Tablet Kitabevi.

Altay, H. (2004). Güç Mesafesi, Erillik-Dışillik ve Belirsizlikten Kaçınma Özellikleri ile Başarı Arasındaki İlişkilerin İncelenmesine Yönelik Bir Araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 9(1): 301-321.

Arsoy, A. P. (2008). Kurumsal Şeffaflık ve Muhasebe Standartları. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 10(2): 17-35.

Askary, S.Y., Yazdifar, H., Askarany, D. (2008). Culture and accounting practices in Turkey. *International Journal of Accounting, Auditing and Performance Evaluation*. 5(1): 66-88.

Ayarlıoğlu, M. A. (2007). *Kar Yönetimi Uygulamaları Ve İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda Test Edilmesi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi.

Aydoğan, E. ve Zemestani, G. (2014). Erillik Dişillik (Hofstede) Bağlamında İran ile Türkiye'nin Yönetim Kùltürlerinin Karşılaştırılması. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi*. 49(2): 50-71.

Ball, R., Kothari, S. P., Robin, A. (2000). The Effect of International Institutional Factors on Properties of Accounting Earnings. *Journal of Accounting and Economics*. 29(1): 1-51.

Ball R. ve Shivakumar, L. (2005). Earnings quality in UK private firms: comparative loss recognition timeliness. *Journal of Accounting and Economics*. 39(1): 83-128.

Barth, M. E., Landsman, W. R., Lang, M. H. (2008). International Accounting Standards and Accounting Quality. *Journal of Accounting Research*. 46(3): 467-498.

Barton, J. ve Waymire, G. (2004). Investor protection under unregulated financial reporting. *Journal of Accounting and Economics*. 38: 65-116.

Başpınar, A. (2004). Türkiye'de ve Dünyada Muhasebe Standartlarının Oluşumuna Genel Bakış. *Maliye Dergisi*. 146: 42-57.

Belkaoui, A.R. (1994). *International and Multinational Accounting*. London: Dryden Press.

Bellovary, J. L., Giacomino, D. E., Akers, M. D. (2005). Earnings Quality: It's Time to Measure and Report. *The CPA Journal*. 75(11): 32-37.

Biddle, G. ve Hilary, G. (2006). Accounting Quality and Firm-Level Capital Investment. *The Accounting Review*. 81(3): 963-982.

Biddle, G. C., Hilary, G., Verdi, R. S. (2009). How does financial reporting quality relate to investment efficiency. *Journal of Accounting and Economics*. 48: 112-131.

Bulmuş, İ. Ç. (2019). *Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarına Geçişin Finansal Raporların Kalitesi Üzerine Etkisi*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çabuk, A. (2013). Finansal Tablolar ve Mali Analiz. Mali Analiz. (ss. 3-19). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Cengiz, S., Dinç, Y., Tosunoğlu, B. (2017). Impact of Financial Reporting Quality On Investment Efficiency: An Application In İstanbul Stock Exchange. *International Congress Of Eurasian Social Sciences (ICOESS) Özel Sayısı*. 8(28): 421-439.

CFA Institute. (2019). Quality of Financial Reports and Earnings. cfainstitute.org. (01.03.2020).

Crosby, P. (1980). *Quality Classic: Crosby's 14 Steps To Improvement*. McGraw-Hill.

Chaney, P., Cooil, B., Jeter, D. (2007). A Latent Class Model of Earnings Attributes. Working Paper. Vanderbilt University.

Chen, H., Tang, Q., Jiang, Y., Lin, Z. (2010). The Role of International Financial Reporting Standards in Accounting Quality: Evidence from the European Union. *Journal of International Financial Management and Accounting*. 21(3): 220-278.

Choi, F., Frost, C., Gary, K. (2002). *International Accounting 4th Edition*. New Jersey: Prentice Hall.

Choi, T. H. ve Pae, J. (2011). Business Ethics and Financial Reporting Quality: Evidence from Korea. *Journal of Business Ethics*. 103: 403-427.

Comiskey, E. ve Mulford, C. W. (2000). *Guide to Financial Reporting and Analysis*. USA: John Wiley & Sons.

Çankaya, F. ve Aydoğan, E. (2008). Kültürel Farklılıklar Çerçevesinde Muhasebe Standartlarının Uyumu. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 11(1): 299-326.

Çavuş, G. (2018). *Finansal Raporlama Kalitesini Etkileyen Faktörler Ve Finansal Raporlama Kalitesinin Ölçümüne İlişkin Yaklaşımlar: Bist İmalat Sektöründe Bir Uygulama*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

DeAngelo, H., DeAngelo, L., Skinner, D. J. (1994). Accounting choice in troubled companies. *Journal of Accounting and Economics*. 17(1-2): 113-143.

DeAngelo, L. E. (1986). Accounting numbers as market valuation substitutes: A study of management buyouts of public stockholders. *The Accounting Review*. 61(3): 400-420.

Dechow, P. M. ve Dichew, I. (2002). The quality of accruals and earnings: The role of accrual estimation errors. *The Accounting Review*. 77: 35-59.

Dechow, P. M., Ge, W., Schrand, C. M. (2010). Understanding Earnings Quality: A Review of the Proxies, Their Determinants and Their Consequences. *Journal of Accounting and Economics*. 50(2-3): 344-401.

Dechow, P. M. ve Schrand, C. M. (2004). *Earnings Quality*. USA: The Research Foundation of CFA Institute.

Dechow, P. M. ve Sloan, R. G. (1991). Executive incentives and the horizon problem: *An empirical investigation*. *Journal of Accounting and Economics*. 14(1): 51-89.

Dechow, P. M., Sloan, R. G., Sweeney, A. P. (1995). Detecting Earnings Management. *The Accounting Review*. 70(2): 193-225.

Dichev, I. D. ve Tang, V. W. (2009). Earnings volatility and earnings predictability. *Journal of Accounting Economics*. 47(1-2): 1-55.

Dinç, E. ve Abdioğlu, H. (2009). İşletmelerde Kurumsal Yönetim Anlayışı ve Muhasebe Bilgi Sistemi İlişkisi: IMKB 100 Şirketleri Üzerine Ampirik Bir Araştırma. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 12(21): 157-184.

Douglas, M. (1973). *Natural Symbols: Explorations in Cosmology*. Harmondsworth, UK: Penguin.

Duman, H. (2010). *Kamunun Aydınlatılması İlkesi Kapsamında Kazanç Yönetimi Uygulamalarının Finansal Raporlama Kalitesi Ve Şirket Performansı Üzerine Etkisi: İMKB’de Bir Uygulama*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Durak, G. ve Gürel, E. (2014). Finansal Raporların Kalitesine Etki Eden Ülkeye Özgü Faktörler. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*. 64: 95-110.

Eagleton, T. (2019). *Kültür*. (Çev. Berrak Göçer). İstanbul: Can Sanat Yayınları.

Ergun, Ü. ve Gönen, S. (2019). *Finansal Tablolar Analizi*. İzmir: Kitapana Yayıncılık.

Ertan, Y. (2011). *Türkiye Muhasebe Standartlarının Denetim ve Muhasebe Kalitesi Üzerindeki Etkisi: Bir Uygulama*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ertaş, F. C. (2016). *Muhasebe Bilgi Sistemi ve Organizasyonu*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Ertuna, Ö. (2017). Muhasebe Teorisi ve Uygulamalarından Beklentiler. *Accounting and Financial History Research Journal*. 12: 9-10.

Fields, T. D., Lys, T.Z., Vincent, L. (2001). *Empirical Research on Accounting Choice. Journal of Accounting and Economics*. 31(1-3): 255-307.

Financial Accounting Standards Board (FASB). (2008). Statement of Financial Accounting Concepts No. 2 Qualitative Characteristics of Accounting Information. fasb.org. (10.01.2020).

Financial Accounting Standards Board (FASB). (2003). Statement of Financial Accounting Standards No. 132 (revised 2003) Employers' Disclosures about Pensions and Other Postretirement Benefits. fasb.org. (10.01.2020).

Fritz, S. ve Lamme, C. (2003). *The International Harmonization Process of Accounting Standards*. Linköping: Linköping Universitet, International Master Program Strategy and Culture.

Francis, J., LaFond, R., Olsson, P. M., Schipper, K. (2004). Cost of Equity and Earning Attributes. *The Accounting Review*. 79(4): 967-1010.

Francis, J., Olsson, P., Schipper, K. (2006). Earnings Quality. Foundations and Trends in Accounting 1 (4). (ss.259-340). USA: now Publishers Inc.

Gadau, L. (2016). Studies On The Materiality And Aggregation, Compensation And Offsetting In Financial Statements. *Annals of Spiru Haret University Economic Series*. 1: 57-66.

Giroux, G. (2004). *Detecting Earnings Management*. USA: John Wiley & Sons.

Gleeson-White, J. (2012). *Double Entry: How the Merchants of Venice Created Modern Finance*. New York: Norton&Co.

Gotti, G. ve Mastrolia, S. (2009). The effect on financial reporting quality of an exemption from the SEC reporting requirements for foreign private issuers. Working Paper.

Graham, J. R., Harvey, C. R., Rajgopal, S. (2005). The economic implications of corporate financial reporting. *Journal of Accounting and Economics*. 40: 3-73.

Gündoğdu, A., Depren, S. K., Kartal, M. T. (2017). Türkiye’de Yatırımcı Hakları ve Yatırımcıların Korumasına Yönelik Bir Araştırma. *FESA Finans, Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 2(1): 21-38.

Güvemli, O. ve Güvemli, B. (2015). Türk Ticaret Kanunlarının Türk Muhasebe Düşüncesinin Gelişmesindeki Etkileri. *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*. 8: 26-50.

Harari, Y. N. (2012). *Hayvanlardan Tanrılara Sapiens*. İstanbul: Kolektif Kitap.

Harper, R. F. (1904). *The Code of Hammurabi (translated from Robert F. Harper)*. Chicago: University of Chicago Press.

Hassebelnaby, H., Epps, R., Said, A. (2003). The Impact of Environmental Factors on Accounting Development: An Egyptian Longitudinal Study. *Critical Perspectives on Accounting*. 14(3): 273-292.

Healy, P. M. (1985). The effect of bonus schemes on accounting decisions. *Journal of Accounting and Economics*. 7(1): 85-107.

Healy, P. M., ve Wahlen, J. M. (1998). A Review of the Earnings Management Literature and its Implications for Standard Setting. Preliminary Draft. *American Accounting Association*.

Hodder, L. D., Hopkins, P. E., Wahlen, J. M. (2006). Risk-relevance of fair value income measures for commercial banks. *The Accounting Review*. 81(2): 337-375.

Hofstede, G. (1991). *Cultures and Organizations Software of the Mind*. UK: McGraw-Hill.

Hofstede, G. (2011). Dimensionalizing Cultures: The Hofstede Model in Context. *Online Reading in Psychology and Culture*. 2(1).

Hofstede, G., Hofstede, G.J., Minkov, M. (2010). *Cultures and Organizations: Software of the Mind, Third Edition*. McGraw-Hill Professional.

Inkeles, A. ve Levinson, D. J. (1969). *National character: the study of modal personality and sociocultural systems: The Handbook of Social Psychology IV*. New York: McGraw-Hill.

International Organization for Standardization (ISO). (2015). ISO 9001: 2015 How to use it.

Jonas, G. J. ve Blanchet, J. (2000). Assessing financial reporting quality. *American Accounting Association*. 14(3): 353-363.

Jones, J. J. (1991). Earnings management during import relief investigation. *Journal of Accounting Research*. 29(2): 193-228.

Joumal, S. ve Vulin, S. (2004). *Development of Harmonization in the 21st Century: Is Financial Accounting Harmoization Possible and can it be Measured?*. Göteborg: Accounting and Finance, School of Economics and Commercial Law, Göteborg University.

Juran, J. M., ve Godfrey, A. B. (1999). *Juran's Quality Handbook Fifth Edition*. Mc Graw Hill.

Karabayır, M. E. (2012). *Uluslararası Finansal Raporlama Standartları Kalitesi: İMKB Örneği*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi.

Karabayır, M. E. (2019). *Muhasebe Kalitesi ve Finansal Raporlama*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Karabınar, S. (2005). *Kültür Muhasebe Etkileşimi Açısından Muhasebe İklimi: Muhasebeye Kültürel Bakışlar*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Karapınar, A. ve Ayıkoğlu Zaif, F. (2012). *Finansal Analiz*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Karakelleoğlu, M. İ. (2018). Finansal Raporlama Kalitesi ve Muhasebenin Kültürel Boyutu İlişkisi. *İzceas 2018 New Trends in Economics and Administrative Sciences Proceedings Book* (ss.2477-2491), Düzenleyen Dokuz Eylül Üniversitesi İ.İ.B.F. Aralık 2018.

Karakoç Kanıbol, F. (2019). *Türk Telekomda Sabit İnternet Kullanıcı Davranışlarının Yaşam Analizi (Survival Analysis) İle İncelenmesi: Sivas Örneği*. Sivas: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kaya, M. E. (2017). *Sağkalım Analizi ve Zootekni Alanında Kullanımı*. Tekirdağ: Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

KGK. (2014). TMS Uygulama Kapsamına İlişkin Kurul Kararı. kgk.gov.tr. (06.01.2020).

KGK TFRS 13. (2012). Türkiye Finansal Raporlama Standardı 13 Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü. kgk.gov.tr. (10.12.2019).

KGK Kavramsal Çerçeve. (2018). kgk.gov.tr. (25.11.2019).

KGK TMS 1. (2017). Türkiye Muhasebe Standardı 1 Finansal Tabloların Sunuluşu. kgk.gov.tr. (25.11.2019).

KGK TMS 8. (2018). Türkiye Muhasebe Standardı 8 Muhasebe Politikaları, Muhasebe Tahminlerinde Değişiklikler ve Hatalar. kgk.gov.tr. (25.11.2019).

Kluckhohn, F.R., ve Strodtbeck, F.L. (1961). *Variations in value orientations*. Westport, CT: Greenwood Press.

Koç Yalkın, Y. (2005). *Genel Muhasebe İlkeleri ve Uygulamalar Tekdüzen Muhasebe Sistemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Kolesnik, K. (2013). The Role Of Culture In Accounting In The Light Of Hofstede's, Gray's And Schwartz's Cultural Dimensions Theories: A Literature Review. *Financial Internet Quarterly, e-Finanse*. 9(3): 33-41.

Kothari, S. P., Leone, A. J., Wasley, C. E. (2005). Performance matched discretionary accrual measures. *Journal of Accounting and Economics*. 39(1): 163-197.

Köse, E. (2019). *Finansal Raporlama Standartlarının Muhasebe Kalitesi Üzerine Etkisi ve Bir Uygulama*. Nevşehir: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kula, V. (2008). Hileli Finansal Raporlama Yaklaşımlarını Belirleyen Teşvikler/Baskılar ve Fırsatlar. *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi*. 25: 63-82.

Küçükkocaoğlu, G. ve Küçüksözen, C. (2005). Gerçeğe Aykırı Finansal Tabloların Ortaya Çıkarılması: İMKB Şirketleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*. 28: 160-171.

Küçüksözen, C. (2004). *Finansal Bilgi Manipülasyonu: Nedenleri, Yöntemleri, Amaçları, Teknikleri, Sonuçları ve İMKB Şirketleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Lee, E. T., Wang, J. W. (2003). *Statistical Methods for Survival Data Analysis Third Edition*. USA: John Wiley & Sons.

Leuz, C., Nanda, D., Wysocki, P. D. (2003). Earnings management and investor protection: an international comparison. *Journal of Financial Economics*. 69: 505-527.

Lenaro De Vito, L. (2014). *The impact of culture in International Business: an application of Hofstede's Model*. Luiss Guido Carli Libera Universita Internazionale Degli Studi Sociali.

Levinson, M. (2014). *Finansal Piyasalar Kılavuzu - The Economist Books*. (Çev. İ. Ege, C. Yavilioğlu, G. Kurt). Ankara: Adres Yayınları.

MacArthur, J. B. (1999). An investigation into the influence of cultural factors on lobbying of the International Accounting Standards Committee on E32, comparability of financial statements: an extension of MacArthur to accounting member bodies. *The International Journal of Accounting*. 8(2): 315-335.

Menicucci, E. (2020). *Earnings Quality Definitions Measures, and Financial Reporting*. İsviçre: Springer

Mihaela, L. (2008). The Regarding The Users Of Financial Statements And Their Information Needs. *Studies and Scientific Researches, Edition: Economics*. 13: 49-55.

McKee, T. E. (2005). *Earnings Management: An Executive Perspective*. USA: Thomson South-Western.

Muğan, C. Ş. ve Akman, N. (2010). *Principles of Financial Accounting Fourth Edition*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Muğan, C. Ş. ve Akman, N. (2005). Convergence to International Financial Reporting Standards: the case of Turkey. *International Journal of Accounting, Auditing and Performance Evaluation*. 2 (1): 127-139.

Mulford, C. W. ve Comiskey, E. E. (2002). *The Financial Numbers Game: Detecting Creative Accounting Practices*. New York: John Wiley & Sons.

Nobes, C. (1998). Towards a General Model of the Reasons for the International Differences in Financial Reporting. *Abacus*. 34(2): 162-187.

Öğücü Şen, F. (2017). *Kurumsal Yönetişim ve Finansal Raporlama Kalitesi: Türkiye Örneği*. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Önce, S. ve Çavuş, G. (2019). Finansal Raporlama Kalitesini Etkileyen Faktörler ve Finansal Raporların Kalitesinin Ölçümüne İlişkin Yaklaşımlar. *Anadolu Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 20(1): 30-51.

Özdamar, K. (2019). *SPSS ile Biyoistatistik*. Eskişehir: Nisan Kitabevi.

Öztürk, E. (2015). Muhasebedeki Değerleme Yaklaşımları Üzerine Kültürel Bir Değerleme, *Journal of Accounting Finance and Auditing Studies*. 1(3): 17-33.

Penman, S. H. ve Zhang, X, J. (2002). Accounting conservatism, the quality of earnings, and stock returns. *The Accounting Review*. 77(2): 237-264.

Robinson, T. R., van Greuning, H., Henry, E., Broihahn, M. A. (2009). *International Financial Statement Analysis*. New Jersey: John Wiley & Sons Inc.

Ronen, S. ve Shenkar, O. (1985). Clustering Countries on Attitudinal Dimensions: A Review and Synthesis. *The Academy of Management Review*. 10(3): 435-454.

Roonen, J. ve Yaari, V. (2008). *Earnings Management: Emerging Insights in Theory, Practice and Research*. New York: Springer.

Sakarya, Ş. ve Sünbül Koçak, Z. (2016). Kazanç Kalitesi ve Yönetiminin İşletmelerin Finansal Performansı Üzerine Etkisi: İSO 500 İşletmeleri Üzerine Bir Araştırma. *Yönetim ve Ekonomi*. 23(3): 733-749.

Sanli, N. (2002). Global Muhasebe Standartları. *Mali Çözüm Dergisi*. 60(Temmuz-Eylül): 75-78.

Saygı, H. (2007). *Su Ürünleri Araştırmalarında Yaşam Modelleri Ve Kullanılan İstatistiksel Yöntemler*. İzmir: Ege Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü.

Schipper, K. ve Vincent, L. (2003). Earnings Quality. *Accounting Horizons*. 17: 97-111.

Schroeder, R., Clark, M., Cathey, J. (2005). *Financial Accounting Theory and Analysis Eighth Edition*. USA: Wiley Corp.

Seçgen, B. (1998). *Uluslararası Muhasebe Çalışmaları ve Türkiye Muhasebe Standartları ile Uyum*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi.

Sermaye Piyasası Kurulu (SPK). (2012). 6323 Sayılı Sermaye Piyasası Kanunu.

Subramanyam, K.R., Wild, J. J. (2009). *Financial Statement Analysis*. Boston: McGraw Hill.

Sürmeli, F. (1996). *Muhasebe Bilgi Sistemi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları.

Sünbül Koçak, Z. (2015). *Kazanç Kalitesinin Ve Kazanç Yönetiminin İşletmelerin Finansal Performansı Üzerine Etkisi: ISO 500 İşletmeleri Üzerine Bir Araştırma*. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tecimer, Y. (2010). *Halka Açık Şirketlerde Muhasebe Kültür Değerlerine Yönelik Bir Araştırma*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi.

Tekbaş, İ. (2019). *Muhasebenin Dijital Dönümüğü ve Mali Mühendislik: Finans ve Muhasebeye Fütürist Bakış*. İstanbul: Ceres Yayınları.

Temiz, H. (2018). Tahakkuk Kalitesi ve Karın Süreğenliğı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: BIST 100 Örneğı. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*. 79: 81-94.

Türkiye Sermaye Piyasaları Birliğı (TSPB). (2016). Yatırımcı Hakları. tspb.org.tr/tr/yatirimci-haklari. (10.01.2020).

Ulu Metin, G. (2016). *Bulanık Yaşam Analizi ve Uygulaması*. Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

van Beest, F., Braam, G., Boelens, S. (2009). Quality of Financial Reporting: measuring qualitative characteristics. Working Paper. Nijmegen Center for Economics Institute for Management Research, Radboud University Nijmegen.

Verdi, R. S. (2006). Financial Reporting Quality and Investment Efficiency. Working Paper. Massachusetts Institute of Technology.

Verrecchia, R. E. (2001). Essays on disclosure. *Journal of Accounting and Economics*. 32: 97-180.

Vupa Çilengiroğlu, Ö. (2019). Orantılı Hazard Varsayımının Maden Kazalarında İstatistiksel Olarak İncelenmesi. *Karaelmas İş Sağliğı ve Güvenliğı Dergisi*. 3(1): 33-52.

Williams, R. (2016). *Anahtar Sözcükler*. (Çev. Savaş Kılıç). İstanbul: İletişim Yayınları.

Yaşar, Ş.R., Alkan, G. (2016). Ulusal Kültür Bağlamında Yönetim Kurullarındaki Bağımsız Üyelerin Bağımsızlığı: Gri Yöneticiler. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 18(Özel Sayı-1): 813-839.

Yel, T. (2009). *Kar Kalitesi ve Dönem Karıyla Gelecek Dönem Karları ve Hisse Senedi Getirileri Arasındaki İlişkinin İMKB’de Test Edilmesi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yel, T. (2012). Kar Kalitesi ve Hisse Senedi Getirileri Arasındaki İlişkinin İMKB’de Test Edilmesi. *Uluslararası Yönetim, İktisat ve İşletme Dergisi*. 8(16): 119-136.

Yükçü, S. (2014). *Herkes İçin Yönetim Muhasebesi*. İzmir: Altın Nokta Yayınları.

Yükçü, S. (2018) *Yönetim Açısından Maliyet Muhasebesi*. İzmir: Altın Nokta Yayınları.

Yükçü, S. ve Gönen, S. (2012). Muhasebe Politikaları, Muhasebe Tahminlerindeki Değişiklikler ve Hatalar Standardına İlişkin Uygulama Önerileri. *Mali Çözüm Dergisi*. 114(Kasım-Aralık 2012): 17-35.

Zhang, H. (2002). Detecting Earnings Management – Evidence from Rounding-up in Reported EPS. Working Paper. University of Illinois at Chicago.